

302.939

MÚZEUMI

EZERKILENC SZÁZHATVANÖT 3. SZÁM

KÖZLEMÉNYEK

MÚZEUMI KÖZLEMÉNYEK

EZERKILENC SZÁZHATVANÖT 3. SZÁM

A M U Z E U M I T E R Ű L E T T Á J É K O Z T A T Ó J A

Kiadja:

a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya által megbízott
M u z e u m i K a b i n e t

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Gerelyes Ede, Korek József (felelős szerkesztő), Kovács István, Lakatos
László, Major Gyula, Radocsay Dénes, Szolnoky Lajos, Vízny Ottó

Felelős kiadó: Vízny Ottó
Készült a Muzeumok Rotázemében,
10 iv terjedelemben, 400 példányban
Felelős vezető: Dr. Dajbukát Gergely

T A R T A L O M:

Irányelvek a magyar muzeumok III. ötéves tervéhez (1966-1970) .	155
K o r e k J ó z s e f: A régészeti szakmai-ideológiai tovább- képzés két éve	166
N a g y G y u l a: 20 év az Orosházi Muzeumban	172
S z é k e s s y V i l m o s: A muzeumi látogatók száma a sta- tisztika tükrében a Természettudományi Muzeumban	183
F i l e p A n t a l: Az új egri történeti kiállításról . . .	201
K o r e k J ó z s e f - S z o l n o k y L a j o s: Elkép- zelések a muzeumok távlati régészeti és néprajzi kiállításairól	203
S c h l a g e r K á r o l y n é: Muzeumi vastárgyak szakszerű védelme, csomagolása	207
B o d r o g i T i b o r: Muzeumok Indonéziában	214
N a d a A n d r e j e v i c - K u n: Jugoszláv muzeumok . . .	217
A muzeumok szerepének növeléséről a dolgozók kommunista nevelé- sében	223
S o l y m o s E d e: Megjegyzés a Kiállítások, tárlatok anya- gának rögzítése c. javaslatához	224
Figyelő	225

IRÁNYELVEK A MAGYAR MUZEUMOK III. ÖTÉVES TERVÉHEZ

(1966-1970)

Záróévének közepén a magyar muzeumok II. ötéves tervének végrehajtását sikeresnek, a tervidőszak munkáját eredményekben gazdagnak kell itélnünk. Muzeumaink tevékenysége mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben általában sokat fejlődött, egyik-másik munkaterületen a fejlődés kimondottan erős ütemű volt.

A szakterület életében a legnagyobb változást a vidéki muzeumok tanácsai felügyelet alá kerülése, a megyei muzeumi szervezetek létrehozása jelentette. E muzeumok munkája szervezettebbé és hatásosabbá vált, tevékenységükben az országos koncepció mellett a helyi tudományos és népművelési érdekek fokozottabban érvényesülnek.

A szervezeti decentralizálás ellenére a szakterület egysége nem lazult, ellenkezőleg: erősödött.

Jelentős eredménye a tervidőszaknak az új muzeumi törvény és végrehajtási utasítása, az új ügyrendi szabályzat kidolgozása és életbeléptetése, valamint az országos muzeumok irányító tevékenységének kifejllesztése is.

Erősen javult a tervidőszakban a szakterület pénzügyi helyzete. Az 1960 évi 53 milliós költségvetéssel szemben 1965-ben 86 milliós támogatásban részesültek a Művelődésügyi Minisztérium és a tanácsok felügyelete alatt működő muzeumok. Ugyanezekben az években a főhivatású dolgozók összlétszáma 910 főről 1.072-re emelkedett. A folyamatosan javuló anyagi és személyi feltételek ösztönző hatása is a munka minden vonatkozásában jobb eredmények elérését segítette elő.

A gyűjtőmunka a tárgyi anyag soha nem látott mértékű gyarapodásával járt: gyűjteményeink 1961-64-ben 1,251.206 db-al szaporodtak. A feldolgozó munka hasonló eredményeket mutat: a konzervált, restaurált, preparált tárgyak száma 1,284.452 db, a leltározott tárgyak száma 1,078.262 db a tervidőszak első négy évében. A tudományos feldolgozó munka eredményeképpen megírt tudományos dolgozatok és művek együttes száma a tervidőszak végén meg fogja haladni a 3.000-et. Az erősen fokozódó ismeretterjesztő munka jelzőszámai a következők: a tervidőszak első négy évében elkészült új állandó és időszakos kiállítások száma összesen kb. 2.800, e kiállításokon ez években évente 24-31.000 tárlatvezetést tartottak, a muzeumi dolgozók által megírt összes ismeretterjesztő dolgozatok száma pedig a 3.000-et szintén meghaladja. Muzeumaink ismeretterjesztő munkájának fejlődését a kiállítások látogatottságának növekedése is jelzi: ez az 1960 évi 3,640.000-ról 1964-re kerekén 5,100.000-re növekedett. (Muzeumainkat 1961-64-ben egyébként összesen több mint 18,000.000 látogató kereste fel.)

Intézményeink száma is gyarapodott a tervidőszakban: az 1960 évi 98 muzeummal szemben 132 működik 1965 közepén. E mennyiségi gyarapodásnál is azonban még fontosabb tényként kell kezelnünk azt, hogy a jelentős felújítási hitelek segítségével a tervidőszakban teljesen felszámolhattuk azokat az igen nagy károkat, amelyek az ellenforradalom alatt érték muzeumainkat, ezen túlmenően is számos muzeumépületünk teljes felújítását, korszerűsítését fejezhettük be, vagy indíthattuk el.

A növekvő beruházási hitelek sok muzeumunk butorzatának és egyéb felszerelésének, eszköz- és műszerkészletének korszerűsítését tették lehetővé, s a műszaki raktárépület megépítésével a műszaki muzeológia kifejlesztéséhez is megteremtették az alapot.

A terület jó eredményeit nem kismértékben segítette elő, hogy dolgozóink sokat tettek önképzésük, szakmai fejlődésük érdekében. Számos tudományos dolgozónk szerezte meg a tervidőszakban az akadémiai tudományos fokozatok valamelyikét, a fiatalabbak az egyetemi doktori címet. A tudományos segédszemélyzet szakmai fejlődésében igen jelentős, hogy sokan végezték el az évente megrendezett szakmai képző- és továbbképző tanfolyamokat s a szakma műveléséhez szükséges legmagasabbfoku ismeretek megszerzése érdekében a tervidőszakban 22 fő egyetemi vagy főiskolai képesítés megszerzésére is vállalkozott. Előrelépés történt a dolgozók ideológiai képzése terén is: az országos muzeumok többsége jól szervezte meg a vidéki munkatársak bevonásával folyt szakmai-ideológiai továbbképző jellegű rendezvények vitáit, de ezen túlmenően emelkedett azoknak a tudományos dolgozóknak száma is, akik a marxizmus esti egyetemén fejlesztik tovább ideológiai tudásukat.

Az elmúlt években lépéseket tettünk a muzeumi tudományos és népművelőmunka helyesebb arányainak kialakítására. Ennek eredményességéről a muzeumok népművelő munkájának megnövekedett hatékonysága, a kiállítások számának és minőségének javulása tanuskodik. A legtöbb megyei szervezetben leraktuk a legújabbkori történet művelésének alapjait is.

A célkitűzések teljesítésének - a jó eredmények mellett - akadt néhány hiányossága is. A teljes tervidőszak folyamán komoly gondot okozott, hogy a leletmentések következtében beálló nagymértékű anyaggyarapodással nem számolva olyan méretű gyűjtéseket terveztek, melyek következményeinek (konzerválás, restaurálás, leltározás, raktározás) az érdekelt intézmények nem tudtak megfelelni. Ezekben az intézményekben a teljes raktári rend a többször kitűzött határidő után sem alakult még ki. Jórészt az előrelátás itt mutatkozó hiányának tudható be az is, hogy a tárgyi anyag szakkartozása erősen elmaradt az előírányzattól.

Több intézményünkénél másféle hiányokat is lehetett észlelni a munka tervszerűségében, és ez felületes teljesítéseket, kapkodást eredményezett. Több esetben lehetett a tervszerűség hiányát észlelni az állandó kiállítások előkészítésénél: a kiállítási termek felújításának elhúzódása, a forgatókönyvek el-

készítésében mutatkozó felületesség és késedelem nemcsak a kiállítás sikeres megrendezésénél jelentett nehézséget, de az országos kiállításrendezési program végrehajtását is akadályozta.

A muzeumi szakterület szervezeti és szakmai alapjai kétségtelenül megszilárdultak a II.ötéves terv időszakában. Az eredmények és a hibák jelentkezése irányt szab a III.ötéves tervben esedékes feladataink megtervezéséhez. Az alapvető cél: a jó eredmények megtartása, a hibák kiküszöbölése és az elmaradtabb munkaterületek gyorsított ütemű felfejlesztése.

E követelményeket figyelembevéve a III.ötéves terv elkészítéséhez - irányelvül - az alábbiakat közöljük:

I. Általános kérdések

Pénzügyi vonatkozásban muzeumaink a tervezés alapjául az 1965 évi keretet, minimális évenkénti fejlesztéssel, vegyék alapul. A személyi fejlesztésnél az előző ötéves terv évi átlagából induljanak ki. Maximális takarékosággal tervezzenek, a megoldásra váró új feladatokat elsősorban belső átcsoportosításokkal igyekezzenek megoldani.

A tervidőszak bővelkedik nagyjelentőségű történeti évfordulókban. (A Nagy Októberi Szocialista Forradalom, a Magyar Tanácsköztársaság 50.éve, hazánk felszabadulása 25 éves évfordulója.) Muzeumaink gondos gyűjtő, feldolgozó munkával készüljenek elő és rendezzenek nagyszabású kiállításokat.

A következő években a budapesti muzeumok egy része a budai várba költözik. A közvetlenül és közvetve érintett muzeumok készüljenek fel a nagyjelentőségű esemény tervszerű végrehajtására.

Az ötéves terv során valamennyi megyei muzeumban meg kell alakítani a helytörténeti osztályt. Ennek legfontosabb feladata a legújabbkori anyag rendszeres gyűjtése, feldolgozása és kiállítása. Ezt kell a személyi fejlesztés terveinek elkészítésekor mindenképp figyelembe venni.

A személyzeti munkában fontos feladat a vezetőállású szakemberek utánpótlásáról való előrelátó, tervszerű gondoskodás.

A már kiépített szervezeti kereteket meg kell szilárdítani. Ennek érdekében a központi szervezeti és ügykezelési szabályzat alapján, minden muzeum 1966-ban dolgozza ki a maga szervezeti és ügykezelési szabályzatát és azt jóváhagyásra terjessze felettes igazgatási szervéhez.

A megyei muzeumokat úgy kell fejleszteni, hogy azok tudományos, műtárgyvédelmi és népművelési szempontból egyaránt központjai, irányítói legyenek a megye összes muzeumainak és gyűjteményeinek.

Rendszeresebbé kell tenni az országos múzeumok szakmai, irányító és ellenőrző tevékenységét. Ez terjedjen ki a tudományos gyűjtő (ásató) munkára, a leltározások szakmai ellenőrzésére, a tudományos dolgozatok lektorálására, a kiállítások forgatókönyvének felülbírálására, a szakmai-ideológiai oktatás megszervezésére.

Az elvi-ideológiai színvonal emelése érdekében múzeológusaink, restaurátoraink közül mindazok végezzék el a Marxista-Leninista Esti Egyetem valamelyik szakát, akik aspiráns, illetve más tudományos képzésben nem részesülnek. Az országos múzeumok a megyei múzeumokkal egyetértésben dolgozzák ki a szakmai-ideológiai tanfolyamaik ötéves tervét.

A múzeumok gyűjteményeinek gyarapítása kapcsolódjék a nagy országos feladatokhoz. Igyekezzenek a már meglévő együtteseket teljessé tenni. A gyűjteménygyarapítás elsősorban az új állandó kiállítások célkitűzéseit szolgálja. A mennyiségi növelésnél figyelembe kell venni a raktárak befogadó képességét, a restauráló műhelyek, a leltározás kapacitását.

A tervidőszak alatt a restaurálatlan tárgyak számának jelentős csökkentését kell elérni. A revíziót múzeumaink már az első évben fejezzék be és annak eredményeit vezessék át a leltárkönyveken. A III. ötéves terv során a leltározás és kartonozás területén az elmaradásokat teljesen fel kell számolni.

A tanulmányok, tudományos feldolgozások területén a készülő állandó kiállítások érdekeit szem előtt kell tartani. Ez nem jelenti azt, hogy a tudomány-szak általános kérdéseivel múzeológusaink ne foglalkozzanak. A múzeumok anyagát feldolgozó kiadványok ne pusztán anyagközlések, hanem értékelő és összehasonlító munkák legyenek.

A múzeumi népművelés szolgálja fokozott mértékben a szocialista tudatformálást. Az ország kisebb múzeumait is lássák el nívós, állandó kiállításokkal. A múzeumi propagandát és közönségszervezést tudományos alapokra helyezve fokozzák.

A külföldi tanulmányutakat úgy kell tervezni, hogy azok elsőrendűen múzeumaink érdekeit szolgálják és a múzeológusok tudományos fejlődését segítsék elő.

A műemlékvédelem területén a múzeumokra háruló feladatokat a megyei művelődésügyi osztályok irányításával a megyei múzeumok lássák el.

II. Tudományos gyűjtő és feldolgozó munka

1./ Gyűjtés (ásatás)

a./ Természettudomány. Az országos múzeum esetében a gyűjtőmunka alapvetően a hazai gyűjteményanyag kiegészítésére, a vidéki múzeumok esetében a kijelölt

gyűjtőterület (táj) anyagának begyűjtésére irányuljon. A gyűjtéseknél fokozottan kell ügyelni az ismeretterjesztés érdekeire, a gyűjteményeket tehát olyan anyaggal is el kell látni kellő mértékben, amely a bemutatásoknál, a kiállítások rendezésénél kerül felhasználásra.

- b./ Régészet. A tervásatások központjába a Tisza II. vizlépcső, Visegrád, Esztergom ásatásait kell állítani. Kiemelt hely illesse meg a honfoglalás- és középkori ásatásokat. Fontos feladat a halmok, sáncmaradványok kataszterének elkészítése. A kutatómunka törekedjék a komplexitásra, ennek érdekében néhány jellegzetes területen (pl. Tiszahát, Zala m.) a társtudományok képviselőinek bevonásával (néprajz, történettudomány, természettudomány, stb.) follyanak a feltárások. Törekedni kell a már megkezdett ásatások minél előbbi befejezésére. Egyes megyéken belül meg kell szüntetni a régészeti kutatások egyoldalúságát.
- c./ Néprajz. A főfeladat a gyűjtemények kiegészítése elsősorban tematikus és földrajzi hiányosságainak megszüntetése. A terv összeállítása előtt minden muzeum végezzen kétirányú felmérést: vegye számba a gyűjteményt és állapítsa meg a gyűjtemény tematikus hiányosságait, valamint a gyűjtőterületének fehér foltjait. A cél az, hogy az ötéves terv végére minden muzeum olyan néprajzi gyűjteménnyel rendelkezzen, amely gyűjtőterülete ethnikai csoportjainak kulturáját tudományos és népművelési tekintetben egyaránt jól képviselje. Minden megye törekedjék arra, hogy a tervidőszak során legalább egy község teljes anyagát gyűjtse fel. A tematikus gyűjtések során fordítsanak különös figyelmet a paraszti üzemszervezet teljes eszköztára, háztartás teljes edénykészlete, házberendezés, kisipari műhely, viseleti egység, illetve teljes textilkészlet, kisipari központ készítményeinek összes típusa, táj, vagy folyó teljes halászati szerszámtárára, stb. gyűjtésére. A gyűjtés során figyelmet kell fordítani azokra a tárgyakra is, amelyek a legutóbbi évtizedben kerültek be a paraszti háztartásba és lakásba.
- d./ Képzőművészet. Az egyetemes anyagnál lehetőleg a XX. század alkotásaira fordítsanak több figyelmet. A magyar anyagnál a gyűjtemények kiegészítése mellett főleg a középkori, továbbá a két háború közötti idő kiemelkedő alkotásainak megszerzése a célponti feladat.
- A megyei muzeumokon belül önálló képzőművészeti osztályt csak ott működtessenek, ahol azt a már meglévő anyag gazdagsága, illetve a helyi képzőművészeti élet lehetővé teszi.
- e./ Iparművészet. A gyűjtéseknél helyezzenek nagyobb súlyt a felszabadulás utáni idők anyagára. A megyei muzeumok gyűjtőterületük jelenlegi alkotásain kívül, egy-egy helyi mester, gyár, üzem reprezentatív együttesét szerezzék meg.
- f./ Helytörténet, legújabbkori történet. A helytörténet területén az ipari és mezőgazdasági termelés jellegzetes tárgyait, a forradalmi megmozdulások em-

lékanyagát, a különböző osztályok életmódját reprezentáló tárgyakat gyűjt-
senek, olyan módon, hogy azok alkalmasak legyenek egy-egy nagyobb terület,
korszak multjának sokoldalú feldolgozására és bemutatására.

A legujabbkor (munkásmozgalom) anyagának gyűjtésénél a nagy évfordulókra
tervezett kiállítások szükségleteit vegyék elsősorban figyelembe. Gyűjtsék
a munkás- és parasztmozgalmak korai szakaszára vonatkozó tárgyakat és doku-
mentumokat. Külön sulyt vessenek a hazánk felszabadításáért, a demokratikus
ujjászületésért, a szocialista forradalom győzelméért, a szocializmus épít-
ésért folytatott küzdelem tárgyi és dokumentum anyagának megszerzésére.

g./ Műszaki emlékek. A műszaki raktár megépülése lehetővé teszi az elmúlt évek-
ben védetté nyilvánított és átmenetileg a helyszínen őriztetett tárgyak be-
szállítását. E munka elvégzése mellett tovább kell folytatni a muzeális je-
lentőségű műszaki emlékek felderítését, begyűjtését. Azokban a megyei muze-
umokban, ahol az adottságok megfelelőek, a központi intézmény szervezze meg
műszaki gyűjtemény létesítését.

h./ Irodalmi emlékek. A Petőfi Irodalmi Múzeum eddigi fő gyűjtési területe (Pe-
tőfi, József Attila, Ady emlékek) mellett terjeszkedjék ki a haladó irodal-
mi irányzatok emlékeinek, kéziratainak, dokumentumainak gyűjtésére.

A megyei muzeumok a gyűjtőterületükön született vagy élt írók emlékét és a
mai irodalmi élet dokumentumait gyűjtsék. Ahol ennek megvan a lehetősége,
hozzanak létre emlékházat.

1./ Színháztörténeti emlékek. A Színháztörténeti Múzeum meglévő gyűjteményeit
az ötéves terv során rendezendő kiállítások követelményeinek szem előtt
tartásával egészítse ki.

A megyei muzeumokban színháztörténeti gyűjtemény létrehozása ott kívánatos,
ahol a multban volt színház, illetve ahol a jelenben állandó színház működik.

A megyei muzeumokban a műszaki, irodalmi, színháztörténeti emlékek gyűjté-
sét a helytörténeti gyűjteményen belül végezzék.

2./ Tudományos feldolgozás

a./ A Természettudományi Múzeum - bevonva munkájába a vidéki muzeológusokat -
döntően a hazai feladatokra korlátozza tevékenységét. A tudományos feldol-
gozó munkában részesítse előnyben azokat a feladatokat, amelyek gyakorlati
(erdészeti, mezőgazdasági, egészségügyi, stb.) problémák megoldását támo-
gatják, vagy eredményezik. Az Állattár gyorsítsa meg a Magyar Állatvilág
Kézikönyve egyes köteteinek kiadását, működjék fokozottabban közre az Iden-
tifikációs Csoport munkájában. A Növénytar biztosítson elsőbbséget az erdő-
gazdálkodás érdekeit támogató kutatómunkája eredményei publikálásának. Az
Embertani Tár főként a régészeti kutatómunkával összefüggő, azt támogató

feldolgozó munkákat tervezze. A Föld- és Őslénytár publikálja a dunántúli barnaszén-lelőhelyeken végzett kutatásait. Az Ásvány-kőzettár az utóbbi évek során végzett vizsgálataiból elsősorban azokat adja közre, melyek a népgazdaság szempontjából fontos geológiai kutatásokat segítik elő.

- b./ Régészet. Régészeink törekedjenek egy-egy hosszabb korszak összefoglaló feldolgozására, leletanyagának kiadásra való előkészítésére. Etnológus, vallástörténész szakemberek közreműködésével állítsák össze a hazai ősközösségi társadalmak fejlődését, hitvilágát ismertető gyűjteményes kötetet. Készítsék el egy-egy nagyobb korszak korpuszát (avarkor, honfoglaláskor). A társtudományok szakembereinek bevonásával (történelem, néprajz, antropológia, nyelvtudomány, stb.) állítsanak össze gyűjteményes kötetet a magyar honfoglalás kérdéseiről. Foglalják össze a középkori falukutatások eredményeit, továbbá a középkori várakra, azok építésének szervezetére, építőtechnikájára vonatkozó ismereteket.
- c./ Néprajz. A feldolgozó munkát a kiállítások előkészítésén kívül az Új Magyarország Néprajza megjelentetésének követelményei szabják meg, ehhez történeti összehasonlító módszerrel tematikus monográfiákat készítsenek. Különösen fontos az átlagostól eltérő gazdasági formák feldolgozása, földművelési, építkezési, állattartási tájmonográfiák írása. Fordítsanak gondot a közlekedés, a kereskedelem és a kisipar anyagának tanulmányozására is. A társadalom kutatásánál a hagyományos társadalmi formációkon kívül a felszabadulás utáni társadalmi átalakulásra és az ezt követő tudatformálódás vizsgálatára is terjedjen ki a kutatás.
- d./ Művészettörténet. A Szépművészeti Múzeum elsősorban saját nagyértékű gyűjteményeinek katalógusait adja ki és készítsen ehhez kapcsolódó feldolgozásokat. A Magyar Nemzeti Galéria foglalja össze „Képzőművészetünk a felszabadulás óta” témakör legfontosabb eredményeit.
- e./ Az Iparművészeti Múzeum fordítson nagyobb figyelmet a mai iparművészeti alkotások feldolgozására. A Művészettörténeti Dokumentációs Központ különösen sulyal a XX. századi képzőművészetre vonatkozó adatokat (levéltári, irattári visszaemlékezések, levelezések, stb.) dolgozza fel.
- f./ Helytörténet, legújabbkori történet. A feldolgozás középpontjába a nemzeti függetlenségért és a feudalizmus felszámolásáért vívott küzdelem helyi eseményeit, az ipar fejlődését (házi-, céhes-, manufakturális-ipar) állítsák. A nagy évfordulókkal kapcsolatban alapos és széleskörű tudományos feldolgozást végezzenek, szem előtt tartva a készülő kiállítások szükségleteit. Dolgozzák fel a munkás- és parasztmozgalmak kezdeti szakaszait és a tudományos munkatervezéseket. Vegyék figyelembe, hogy az állandó kiállításokat legújabbkori történeti résszel kell ellátni.
- g./ Műszaki emlékek. A központi intézmény a többi műszaki jellegű múzeum bevonásával dolgozza ki a kutatómunka elvi alapjait és módszerét. Kezdje meg,

illetve szervezze meg a magyar ipartörténet monografikus feldolgozását.

A megyei muzeumok törekedjenek gyűjtőterületük egy-egy jelentős ipari létesítményének sokoldalú történeti bemutatására.

h./ Irodalmi emlékek. A Petőfi Irodalmi Múzeum elsősorban saját anyagára vonatkozó kutatásainak eredményeit adja közre. Különös figyelem fordítson a felszabadulás utáni irodalomra. Folyamatosan közreműködhet a már megindított Jókai, Ady, József A., Radnóti és egyéb kritikai kiadások megjelentetésében.

1./ Színháztörténeti emlékek. A Színháztörténeti Múzeum a várban rendezendő kiállítások követelményeinek szem előtt tartásával végezze tudományos munkáját.

A megyei muzeumokban a műszaki, irodalmi, színháztörténeti emlékek gyűjtését a helytörténeti gyűjteményen belül végezzék.

III. Nyilvántartás

Általános célkitűzés: a gyűjtemények szakágak szerinti csoportosítása, a leltározási hátralékok teljes felszámolása, a kartonozás terén mutatkozó elmaradások felszámolása, a revízió befejezése, a restaurálás ütemének és minőségének emelése, a restaurátorok továbbképzésének biztosítása.

A Művelődésügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alá tartozó muzeumoknál a leltári rend kialakítása 1965 év végére megtörténik. Következő lépésként a hátralékban lévő mintegy 200.000 db tárgyleírókartont kell gyorsított ütemben elkészíteni. A munka befejezésének határideje 1967 év vége. Az öt éves terv második évétől kezdve a figyelem az 1965 után bekerülő teljes tárgyi anyag teljes nyilvántartásbavételére irányuljon azzal az igénnyel, hogy a tervidőszak negyedik és ötödik évében már a naprakész állapot minden vonatkozásban biztosítható legyen.

A revíziót a Természettudományi Múzeumban, a Petőfi Irodalmi Múzeumban és a Színháztörténeti muzeumban 1966-ban, a Legújabbkori Történeti Múzeumban 1967-ben be kell fejezni.

A Magyar Nemzeti Múzeum a következő évekre is tervezze a vidéki muzeumok numizmatikai anyagának meghatározó munkáját.

A tanácsi felügyelet alatt álló muzeumokban, ahol a tárgyi anyagnál még leltározáshátralék van, a hátralékokat 1966-ban fel kell számolni. 1967-től kezdve a naprakész állapot minden muzeumra kötelező. A tervidőszak végére be kell fejezni a néprajzi, numizmatikai és képzőművészeti anyag, továbbá a néprajzi fotóanyag kartonozását. A többi tudományozáskor is határozottan törekedni kell

az elmaradás felszámolására. 1968 végéig számba kell venni és az új nyilvántartási utasítás szerint be kell leltározni a történeti dokumentációt, az adattári és a fotóanyagot is.

A szakemberhiánnyal küzdő vidéki muzeumok nyilvántartási rendjének kialakításához a megyei igazgatóságok a megyei szakemberek bevonásával szervezzenek munkacsoportokat. A képzőművészeti-, iparművészeti-, numizmatikai-, őslénytani- és állatcsont-anyag meghatározásához, leírókartonjuk készítéséhez a lehetőség szerint az országos muzeumoktól biztosítunk támogatást.

A revíziót valamennyi vidéki muzeumunkban 1967 végéig be kell fejezni.

Az utóbbi években alakult és engedélyezett valamennyi helytörténeti gyűjtemény, falumuzeum, emlékház, stb. anyagának szakszerű nyilvántartásbavételét szintén 1967 év végéig kell elvégezni. A munkát az illetékes megyei igazgatóság szervezi és támogatja.

A más hatóságok felügyelete alatt álló muzeumoknál is megteremtette az új nyilvántartási szabályzat a gyűjteményi rend kialakításának alapját. Ezért 1966-67-ben ezeknél az intézményeknél is el kell végezni a tárgyi és dokumentációs anyag különválasztását és a szakleltárkönyvekbe való leltározását. A tárgyi anyag leírókartonjait folyamatosan kell készíteni és a naprakész állapotot legkésőbb a tervidőszak végére el kell érni.

IV. Műtárgyvédelem

A tervidőszakban a tárgyi anyag védelmének mind mennyiségi, mind minőségi szintjét tovább kell emelni. Ennek érdekében a lehetőség szerint általában növelni kell a restaurátori létszámot, a megyei muzeumokban ki kell fejleszteni a megyei központi restaurátorműhelyeket és valamennyi intézményünkben elő kell segíteni a restaurátorok továbbképzését.

A Központi Muzeológiai Technológiai Csoport a fa-, fém-, bőr-, üveg-, kerámia-, textil- és papirrestaurálást végző restaurátorok számára évenként két témakörben egy-egy hetes továbbképző tanfolyamot szervez 15-15 hallgató részére. Ezenkívül - tekintettel a muzeumokban őrzött textilanyag rossz állagára - külön egy-egy hétig tartó elméleti és gyakorlati továbbképzést biztosít a speciális textilszakos restaurátorok számára.

A tervidőszak alatt tovább folyik a Technológiai Csoportnál bevezetett tanműhelygyakorlat is, amely a korszerű eljárásokkal való ismerkedés mellett lehetőséget nyújt restaurátoraink számára, hogy felügyelet mellett végezzék el a jelentős műtárgyaknak a restaurálását, konzerválását, amelyekhez saját intézményük nem tud lehetőséget nyújtani.

A Főosztály a műemléki feltárások kapcsán felgyűlt igen jelentős régészeti

anyag restaurálására, valamint olyan restaurátori feladatok elvégzésére, amelyet speciális - esetleg a módszer kikísérletezését is igénylő problémát jelentenek - a Központi Muzeológiai Technológiai Csoport mellett restaurátorműhelyt kíván kifejleszteni.

V. Népművelés

Nagyobb gondot kell fordítani a muzeumi népművelőmunka világnézeti nevelő hatásának fokozására. Ezt gondosabb tervezéssel, előkészítéssel és az általános népművelési célkitűzések figyelembevételével kell elérni.

A Muzeumi Ismeretterjesztő Központ és a muzeumok egyaránt fokozzák a községszervezésre tett erőfeszítéseiket, a munkásság, parasztság, továbbá az ifjúság körében.

A régi muzeumi népművelési formák mellett különösen kell segíteni az ujak (vetélkedők, kirándulások, muzeumi esték, stb.) széleskörű elterjedését.

A muzeumok növeljék társadalmi bázisukat. A muzeumi baráti körökön kívül működtessenek régészeti leletbejelentő-, néprajzi gyűjtő hálózatot, legújabbkori történeti bizottságot. Vegyenek részt a honismereti szakkörök munkájának irányításában. A legaktívabb tagokat vonják be a muzeumok népművelő munkájába.

A kiállítások a terület, a tudomány szak legfontosabb kérdéseit mutassák be, lehetőleg komplex módszerrel, rendezésüket több évre kiterjedő rendszeres tárgygyűjtés és tudományos feldolgozás előzze meg.

Természettudományi vonatkozásban a fővárosban egy Afrika élő világát bemutató és egy botanikai kiállítás előkészítéséhez fogjanak hozzá. A vidéki muzeumok állandó kiállításaikban gyűjtőterületük egy-egy természettudományi jellegzetességét mutassák be. Növelni kell a természettudományi vándorkiállítások számát, hogy azokat minél több olyan muzeumban is be lehessen mutatni, ahol természettudományi szakember nem dolgozik.

A régészeti kiállítások fokozott mértékben törekedjenek a társadalom szerkezetének, termelőmunkájának, az emberek életének széleskörű bemutatására. Egy megyében, egy tájon az állandó régészeti kiállításokat úgy tervezzék, hogy azok korban és témában egymást kiegészítsék.

A Néprajzi Múzeum készüljön fel a magyar és az egyetemes anyagnak a várban történő kiállítására. A megyei muzeumok egy táj, vagy etnikum kiemelkedő jellegzetességeit mutassák be. A történetiség és az osztálytagozódás érzékeltetése fokozott mértékben érvényesüljön a kiállításokon.

A történeti kiállítások törekedjenek egy-egy megye, táj, forradalmi eseményeinek széleskörű és országos összefüggéseket érzékeltető bemutatására. Ahol

arra lehetőség van, a kiállítások tematikáját a legújabb időkkel zárjuk le. Rendezzenek időszak- és vándorkiállításokat a muzeumok a Nagy Októberi Szocialista Forradalom, a Magyar Tanácsköztársaság ötven, hazánk felszabadításának huszonöt éves évfordulójára.

Fokozni kell a képző- és iparművészeti kiállítások didaktikus jellegét. A Nemzeti Galéria készítse el a magyar művészet teljességét bemutató országos állandó kiállítást a várban. A megyei muzeumok egy-egy, a gyűjtőterületükhöz kapcsolódó nagy művész alkotásaiból rendezzenek kiállításokat. Szervezzék meg egymás között a kiállítások cseréjét.

A Petőfi Irodalmi Múzeum rendezze meg a XIX-XX. századi és a felszabadulás utáni magyar irodalom bemutatását. A vidéki muzeumok a helyi irodalom országosan is jelentős kérdéseiből készítsenek bemutatót.

Ahol erre meg van a lehetőség, ott a muzeumok önállóan mutassák be területük iparának fejlődését.

A várban elhelyezésre kerülő muzeumok a III. ötéves terv első két évében készítsék el, vitassák meg kiállításaik forgatókönyvét.

Az időszak kiállítások kapcsolódjanak egy-egy évfordulóhoz, mutassák be a muzeum kisebb, de valamilyen ok miatt különös érdeklődésre számot tartó részét, új szerzeményeit. Az ilyen kiállítások egy részét, a jó előkészítés érdekében, az ötéves terv időszakára előre meg lehet határozni.

A vándorkiállítások egy-egy országos vagy megyei érdeklődésre számot tartó témát dolgozzanak fel. Mutassák be egy nagyobb kiállítás vándorkiállításra alkalmas változatát. Folytassák a muzeumok a műemléki, képzőművészeti didaktikus kiállítások elkészítését. A megyei muzeumi szervezetek évenként legalább egy-két vándorkiállítást tervezzenek és ha azt már a megye területén minden alkalmas helyen bemutatták, adják át más megyéknek.

A tárlatvezetések számát fokozni kell. Ennek érdekében muzeumaink naponta tartsanak tárlatvezetéseket.

Egyéb népművelési formák. A muzeum anyagához, kiállításaihoz kapcsolódó előadások számát növeljék. Indítsanak helytörténeti előadásorozatokat, melyek a város, község történetét, irodalmi, színházi múltját mutatják be. Az előadásokat vetítések, film-, magnetofon bemutatók kísérik, az ehhez szükséges technikai felszereléseket szerezzék meg.

Minden muzeum lehetőleg adjon ki kiállításaihoz vezetőt. Nagyobb idegenforgalommal rendelkező muzeumok ezeket idegennyelvű kivonatokkal lássák el. A muzeumok indítsanak népszerű kiadványsorozatokat, melyben kiemelkedő tárgyaikat, tárgycsoportjaikat mutatják be az érdeklődők széles körének.

Segítsék a muzeumok fokozott mértékben az iskolai oktatást. A különböző szakos tanárok részére tartsanak előadásokat, szervezzék meg a rendszeres látogatásokat. Tegyék lehetővé, hogy az iskolák a muzeumban tarthassanak órákat, megfelelő tárgybemutatókkal.

A Muzeumi Hónap eredményeit fejlesszék tovább.

Budapest, 1965 június hó.

Muzeumi Főosztály

A RÉGÉSZETI SZAKMAI-IDEOLÓGIAI TOVÁBBKÉPZÉS KÉT ÉVE

1963-ban a vidéki muzeumok tanácsosítása után felmerült a Minisztérium részéről az az igény, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum a régészettudomány és muzeológia speciális követelményeinek figyelembevételével valamennyi, muzeumban dolgozó régész számára szervezze meg a szakmai-ideológiai továbbképzést. Ez a Nemzeti Múzeum legfontosabb patronáló szerepe és a legfőbb összekötő kapocs a muzeumi terület egységében.

A minisztériumi megbízás komoly felelősséget jelentett. Felmerült a kérdés, hogy hogyan tovább, jobban, mint eddig, másképpen, mint a saját muzeumunkban folyó szakmai továbbképzésben. Az új ut keresése nyilvánvalóvá tette, hogy a korábbi, szemináriumszerű foglalkozásokon túlnőttünk és a marxizmust egyre inkább a marxista egyetemeken sajátítják el a muzeológusok, a filozófia, közgazdaságtan, tudományos szocializmus tudományágakban. Kezdeményezéseink a szakmai és ideológiai kérdések összekapcsolása felé irányultak. Elképezeléseink szerint szakitanunk kellene azzal a kezdeti, szükségszerű megoldással, hogy aki „egy leckével előbbre van” az már taníthat, szemináriumot vezethet. Kézenfekvővé vált, hogy a marxista ismeretelméletet, gazdaságtant csak akkor hasznosíthatjuk, ha a kérdéssel foglalkozó szakemberek tartják az előadást vagy összefoglaló tematikával, vagy résztémákról, hogy legalább a hatalmas irodalomról, a folyó vitákról tájékozódást szerezzünk. Ilyen célkitűzéssel tartottuk meg az 1962-1963-as év foglalkozásait, ahol a filozófiai kérdések közül néhány ismeretelméleti előadásra az ELTE és a Közgazdaságtudományi Egyetem szakembereit kértük fel. Szakmai vonatkozásban kísérleteztünk azzal, hogy bizonyos témákat - vallásos képzet, társadalmi szerkezet, stb. - nagyobb korszakaszokban - referátumok és korreferátumok formájában - feldolgozzunk, ami mint jó kezdeményezés, az egyes kutatók speciális érdeklődése miatt, az őket nem túlságosan érintő témáknál passzivitásba torkollt és mint hallgatóra, csupán az ragadt, ami ujat jelentett számára.

1963-64-ben a célkitűzéssel kezdtük meg a szakmai-politikai továbbképzést, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum kutatást irányító, koordináló szerepéből adódóan, egy-egy megyei múzeumban folyó kutatások beszámolójával kialakítsuk a múzeum ásatási profilját és reális távlati tervben összegezzük a múzeumok régészeti tevékenységét. A helyi kutatás megismerése, a problémákban való mélyebb, országos, nemzetközi kapcsolatokra való ráirányítás mellett, fontosnak véltük a kutatási módszernek a legtapasztaltabbak részéről való átadását is. Ennek az elképzelésnek jegyében indult el Kecskeméten 1963 őszén az első régészeti továbbképzés, amely tájkonferencia néven vonult be a köztudatba. A Bács-Kiskun megyei kutatások megismerése általában, kiemelten pedig a szármatakor kutatásának kérdései éppen olyan gyümölcsözőek voltak, mint a középkori falufeltárás módszereivel kikövetkeztethető történeti források Méri István előadásában. Mivel szinte az egész ország régészei összegyűltek - fiatal muzeológusok szinte teljes számban - természetesen az adott tematikán felül felvetődtek fontos, központi régészeti problémák is, pl. munkaerőkérdés, propaganda, törvényismertetés, stb. Az ott hozott határozatokból azóta néhány már testet is öltött. (Kis régészeti vándorkiállítások, múzeumi törvényt ismertető füzet stb.)

Megdöbbenett bennünket a résztvevők nagy száma és az lett a fő kérdés, vajon eléri-e célját az általános és részben speciális tematika az eléggé szakosodott, különböző szinten álló kutatóknál. Megnyugtató volt az, hogy a résztvevők többsége az ifjú régésznemzedékből került ki, ahol fokozottan fennáll annak szükségessége, hogy a specializált korszakon kívül is, szélesebb körű ismereteket szerezzenek. A kezdeményezés feltétlen pozitívuma a kötetlen forma, a nagyfokú aktivitás és a beszámolók színvonala volt.

A következő szakmai megbeszélésre elsősorban az őskorosokat kívántuk tömöríteni, azon belül is a Közép- és Észak-Magyarország bronzkorának kérdései jutottak előtérbe, a Szolnok megyében folyó nagyobb bronzkori temetők feltárása kapcsán. A Szolnok megyei kutatásokról további tervekről szóló, általánosságában sokakat érintő téma után, az egyeki, hajdubagosi, pilinyi csoport kutatásának vizsgálata a jól megírt előadások mellett sem kötötte le a hallgatóságot, s érdemben csupán az azzal a korrall foglalkozó néhány kutatót készített figyelemre. Az ellentétes kronológiai, helyenként genetikai kérdésekben nem alakult ki komoly vita, ami volt, az is elvi alapok nélkül, nagyon a perifériális kérdésekben mozgott, lényegesebb pontokon bártortalanul, kendőzötten folyt a beszélgetés, tulságosan vigyázva arra, hogy néhány kutató érzékenységét meg ne bántásák. A kiállítás megvitatása szétdarabolódott, inkább egyes csoportok magánbeszélgetésének formáját öltötte. Nagyon hasznos volt viszont Tószeg-Laposhalom megtekintése, amelyet a résztvevők nagy többsége először látott és komoly élményt jelentett a jászberényi múzeum meglátogatása is.

A harmadik megbeszélést Budapesten tartottuk, témája technikai jellegű volt. A szikáncsi éremleletnél alkalmazott Csanda-Molnár-Zalavári-Petrikovics-féle elektronikus műszer felkeltette a kollégákban az érdeklődést az új módszerek lehetőségei iránt. Szinte a teljes szakma jelenlétében Csanda Ferenc mutatta be a készüléket. A műszerrel kapcsolatban az igény jóval több volt, mint

amennyit jelenlegi hatása elbír és egyöntetűen az volt a kívánság, hogy hatósugara mélyebb legyen, mert a jelenlegi inkább csak speciális részfeladatoknál (depot-éremlelet, temetőközpontok felderítése) használható sikerrel. Papp László, a mohácsi térségben végzett kutatásainál használt geoelektromos műszerét mutatta be, amely a talajjellenállás módszerével mutatja ki a változott talajféleségeket s ezáltal a különböző beásásokat. A készülék egyszerűsége nagyon megnyerte a kollégák tetszését és azóta a székesfehérvári múzeum rendszeresen, a Nemzeti Múzeum régészei néhány feladat kitapogatásánál eredményesen használják is.

Az év negyedik megbeszélését Esztergomban tartottuk, melyre a középkorral foglalkozókat hívtuk össze, néhány kérdés megbeszélésére. A tanácskozás témája a műemléki helyreállítást megelőző ásatások néhány módszertani kérdése s a régész további közreműködése volt a helyreállítás során. A témát a gyakorlat vezetette fel, az előtérbe jutott feudális központok nagyobbarányu feltárása, a középkori műemléki helyreállítások körül kialakult ellenvélemények. Az egyes középkori objektumok nagy kiterjedésük miatt még hosszú távlatban, 10-15 év során sem tárhatók fel teljesen s így a fő tevékenység az alaprajz és a szintek megállapítása, ami módszerében a sok metszetet igényli. A kutatóárokkaival és a felülettel történő kombinatív módszer kérdéseinek kellett volna fő hangsúlyt kapnia, azonban a helyszíni ásatással összekapcsolt, bemutató jellegű megoldás nem adott mélyebb módszertani fejtegetésre lehetőséget. A helyszíni bemutatás után tartott összefoglalóra és konzultációra rövid időt szabtunk ki és ezen is kissé elcsuszott a megbeszélés iránya afelé, hogy olyan területen, mint az esztergomi várhegy, ahol több méter vastagságban 4000 év történetének keresztmetszete van, milyen sullyal essék latba az egyes korok kutatása. Ebben a fontos kérdésben sem alakult ki mélyebb vita, pedig igen hasznos lett volna az egész kollektíva állásfoglalása, mert nagyban meggyorsította volna a feltárás ütemét, amely a helyreállítás, a kiállítás és a közvélemény miatt is sürgőssé vált.

Az első év tapasztalatai azt mutatják, hogy kezdeményezésünk helyes, a kívánt célt eléri, de a közös témák mellett szaktémákra is szükség van.

1964-65. évi tervünkben egyesítettük a tájkonferenciákat és a Nemzeti Múzeum régészeinek tervezett történeti, szakmai foglalkozásokat. Az elmúlt év során azt is tapasztaltuk, hogy a megadott témákhoz irodalmat kellene megjelölni, hogy a kollégák a vitákra jobban felkészülhessenek. Ezt a tapasztalatot is igyekeztünk hasznosítani és az előadókat már az irodalom megadásával együtt kértük fel és a konferencia előtt jóidőben közöltük - mint ahogy az egész évi programot októberben nyilvánosságra hoztuk.

A kétféle formának egyesítése túlméretezte a tervet, mert a tervezett hét foglalkozás szinte minden hónapban megmozgatta volna a régészeket. E túlzást idejében korrigáltuk, amihez 1965-ben a kiküldetési rovatokon végrehajtott tanácskozási intézkedések is hozzásegítettek.

Az évi program keretében bevezetésképpen, Budapesten Huszár Tibor egyetemi

docens tartott előadást a filozófia fejlődése az utolsó 10 év alatt címmel. Rendkívül hasznos volt az előadás. Egyrészt megismertük a legfontosabb vitatott kérdéseket, a kutatás állását, a szociálista táboron belül egyes csoportok elfoglalt helyzetét a filozófiai kérdésekben. A bátor, nyílt, a vulgarizmust bíráló előadásról, amelyhez igen sok kérdés érkezett, úgy távoztak a kollégák, hogy ezt máshol nem kaphatták volna meg, ezért alkalmas arra, hogy egyes kérdéseknek utánaolvasva felhasználhassák szakmájukban.

December 2-án Székesfehérvárott tartottuk a második programot. A megbeszélés témája a rabszolga-tartó társadalom néhány kérdése volt. Hahn István egyetemi tanár tartott előadást, a rabszolga-tartó társadalom bomlásának okairól. A legújabb irodalom a saját legfrissebb kutatásai alapján, fejlődésében mutatta be a kérdést, igen újszerűen, merész ötletességgel. Fitz Jenő korreferátuma: Pannonia a IV.sz. elején, igen jól egészítette ki a témát. A teljes római régészgárda, a nagy várakozással kísért előadás után, élénk tapasztalatcserébe kezdett. A nem szakosokat is lekötötte a megbeszélés és a sokat irigylet irított és feliratos emlékek mellett kisebb megnyugvást adott, hogy ilyen gazdag forrásanyag mellett is mennyi még a nyitott kérdés. Elég ha utalunk a rabszolgák lakására, a gazdasági épületekre, stb., ami arra mutat, hogy még többet kell ásni, összefüggő területek és az aprólékos perioduskutatás mellett olyan objektumok feltárására is gondot kell fordítani, amely a társadalmi szerkezet megállapítására hoz több adatot.

A megbeszélés második napján a római kőtárak raktári és kiállítási kérdéseit vitattuk meg. Sz. Burger Alice összefoglalásában ismertette a meglévő állapotot és bemutatta a külföldi megoldásokat is. A két elv - témacsoportok kronológikus - szerinti kiemlék-kiállítások nem sok változatosságot eredményeztek eddig önálló kőtári kiállításainkban. A megbeszélés nem vetett fel annyi új ötletet, amellyel új utakon lehetne elindulni az önálló kőtári kiállításokban. Gazdagabb volt a vita a raktározás kérdésében, ahol országosan helyhiánnyal küzdünk, felállításuk igen költséges és olyan modern, mozgatható rendszer építése, mint pl. a képtáraknál, a sűrű elhelyezés mellett biztosítaná a hozzáférhetőséget, fényképezési lehetőséget. A sok jó ötletből néhánynak a megvalósítása is nagymértékben előre fogja vinni a lapidáriumok ügyét.

Január 17-én került sor Budapesten Székely György előadására. A kontinuitás-kutatás kérdésének legújabb eredményei címmel. Valamilyen formában szinte minden régészt foglalkoztatott e nagyobb összetett kérdés. Éppen sokrétűsége miatt nem nyert elég határozott vonalat az előadás és a hozzá kapcsolódó vita. Az előadó főként a római városok továbbélésének kérdését mutatta be itáliai és más provinciák anyagán keresztül, a kialakuló új állam városmagjának, erődrendszérének változásaival. Sajnos nálunk a középkori városkutatás még gyermekcipőben jár és egy-két érintett kutatón kívül elég kevés az irodalmilag is tájékozott kutató. Az avar-szláv időszak kontinuitása kérdéséről adott összefoglaló még tovább fokozta a kérdés összetettségéből adódó széthullását. Kétségtelenül jobban körülhatárolt témát kellett volna kijelölni ahhoz, hogy részleteiben megismerjük a téma történeti forrásait és azt a régészeti anyaggal együtt kö-

vetkeztetésekhez párosítsuk.

A negyedik program április 17-18. között zajlott le, szintén Budapesten, két témában: az elméleti téma a környezet hatása a társadalomban, Markos György egyet. tanár előadásával indult, majd három szekcióban őskor, római-, középkor dolgoztuk fel. A Vértes László, Szabó Miklós, László Gyula vezetésével folyó megbeszélések igyekeztek kibontani a témát és régésznyelvre átültetni az elméleti megállapításokat. Különösen az őskori régészeknél alakult ki elég széles vita. A gyakorlati témát, az ásatásoknál előírt biztonsági feladatokat, szintén az élet vetette fel. Egyoldalról a kormány- és SZOT rendeletek, a szaktárcák utasításai egyre több védelmet nyújtanak a dolgozóknak, másrészt a biztonsági előírások be nem tartása néhány balesetet és kártérítési pert is eredményezett. Nem keltett nagy örömet az ásatók részére, hogy az eddigi feladatok: szakmai, gazdasági - mellett még tovább növekszik felelősségük, gondjuk. A jogi vonatkozású ismertetésekben és magyarázatokban elsősorban csak azt látták, hogy technikus, szakmérnök nélkül nem lehet kimenni ásatni, mert baj esetén még anyagiilag is felelősek. A kissé primitív gyakorlati bemutatás, az óvó rendszabályok ismertetése során túl sok szó esett az elektromossághoz kapcsolódó balesetekről, pedig még nem igen vagyunk gépesítve, mert az ásó és a lapát, néha a talicska, ritkán a szállítószalag a legfőbb mozgató eszközünk. Szerettük volna az ásatási szezon kezdetéig a kérdésre vonatkozó anyagot összefoglalva megküldeni minden ásatónak, hogy ismerje és fel tudja készíteni a muzeumvezetést azoknak a legszükségesebb technikai feltételeknek a megteremtésére, amelyekkel az ásatások nyugodtan végezhetők, megtéve minden szükséges intézkedést a baleseti és vagyoni károk elhárítására. Mindent valóban nem lehet az előírásokból végrehajtani, de többet, mint eddig tettünk, kötelességünk.

Elhagytuk az eredeti programból a sámánizmus témáját és a Veszprémben tervezett tájkonferenciát Nyiregyházán tartottuk, illetve a régészeti, művészettörténeti vándorgyűléssel helyettesítettük. Az ott hallott előadások Banner János: Jósa Andrásról és Kiss Lajosról, Kalicz Nándor a Nyírség bronzkoráról, Csallány Dezső: az avarok Szabolcsban, László Gyula és Dienes István a honfoglalás kori témáikról igazán jól szolgálták a legújabb eredmények ismertetését. A kétnapos kirándulás a Nyírség legfontosabb műemlékeinek megismerését is eredményezte és olyan műemlékeket sikerült eredetben megtekintenünk, amelyet egy-két művészettörténésztől eltekintve, régészeink most láttak először. Pelejthetetlen élmény marad akár a tákosi, baktalórántházi, csengeri középkori templomok, Nyírbátorról nem is beszélve, mindenhol élvezve a hazigazdák, Csallány Dezső, Szalontay Barnabás, Csizsár Árpád gondoskodását.

Néhány adat a megbeszélések látogatottságáról:

Intézmények	1965.				
	I.	II.	III.	IV.	V.
Nemzeti Muz.	16	8	17	18	8
BT Muz.	15	6	15	7	5
Vidéki muzeumok	26	29	28	28	30
OMF	4	-	8	5	6
Egyéb muzeum	2	2	4	3	2
Rég. Kut. Csop.	-	-	-	8	2
ELTE	-	-	-	2	2
	63	45	72	71	55

Összegezve:

A két év tapasztalatai alapján azt mondhatjuk, hogy a továbbképzési napok eseményt jelentettek a régész számára, amelyet vártak és ami a résztvevők számára is megnyilvánult. A találkozások szakmai vonatkozásban igyekeztek a legtöbbet, legsokrátübbet nyújtani, mégsem tarthatjuk teljesen kiolégítőnek, mert nem volt elég kollektív, vitázó szellemű, kevés az építő aktivitás. Nem mentünk elég mélyre az előadások utáni konzultációkban, inkább kiigéző adatokkal jártunk hozzá. Nem láttuk, hogy a megadott irodalmat - természetesen a történetiket - eléggé forgatták volna és nagyon kevés ilyen irányú megkeresés érkezett könyvtárunkhoz. Ezek a negatívnak látszó vonások általánosak az egész magyar szellemi életre, de a fegyelmzettség kérdésében igen jól vizsgáztak régészeink.

Hogyan tovább? Az ezévi továbbképzés értékelésére és a jövőt illetően körlevélben kerestük meg a muzeumokat véleményükért. Feltűnő, hogy Dankó Imre, Szentlélek Tihamér, Komáromy József egymástól függetlenül hazai és külföldi megjelent monográfiák megvitatását javasolják, amennyiben hazai, a monográfia írója számolna be munkájának módszeréről s így alkalom nyílna az elmélet és gyakorlat megvitatására. Ez a gondolat a Nemzeti Múzeum vezetőségénél is többször felmerült már. Tapasztalatunk az, hogy nagyon nehéz szerzőt találni egy monográfia érdemi bírálatára, hogy az valóban tartalmi kérdéseket érintsen a szokványos ismertetéseken túl. Örülünk a felmerülő igénynek, élni fogunk vele, de úgy véljük, hogy inkább központi témákhoz kapcsolódó második témának lenne jó, elsősorban szakos kollégák vitájában. Bár ezzel Szentlélek kollégánk úgy látja, hogy a nagy létszám ellenére, a szakágak szerinti foglalkozás nem látszik célravezetőnek, mert legtöbb esetben éppen olyan szakágakban célszerű tájékozódni, amelynek problémáival nem foglalkozunk állandóan, de időnként mindnyájunk munkájában előfordulhatnak.

Az összejövetelek formáját illetően egyetértünk Dankó Imrével és a többiekkel, hogy ahogyan volt, az túl költséges és helyesebb azokat Budapesten tartani és az összesen 4 foglalkozásból legfeljebb egyet vidéken. A javaslatokat figyelembe vesszük és hisszük, hogy kialakul továbbképzésünknek helyes tartalmi és formai oldala, aminek eredményei a szakma egész területén jelentkezni fognak.

Korok József

A tanyai iskolától az Orosháza története és néprajza szerkesztőségéig

(Egy vidéken élő néprajzos visszaemlékezései)

Ott kezdem, hogyan lettem néprajzos. Sora van annak. Az 1930-as években tanyai tanító voltam az Orosháza-Gyulai-uti állami népiskolában. Egyetlen tanteremnek falmélyedésében egy régimódi, fatüzeléses kályha állott, de szénnel tüzeltem benne. Sehogysem ment. A községi mérnök kérésére, rimánkodásomra sem cserélte ki a kályhát. A véletlen segítségemre jött. A kályha egy belső alkatrésze a rostélyra zuhant. Nagy lelki nyugalommal jelentettem, hogy a kályha „összeomlott”. Lóhalálában hozták ki a vadonaturj Calor kályhát. Ezt máshelyen állítottam fel s egy takaros, szekrényformájú fülke ásitott a sarokból. Napokig nézegettem, mit lehetne vele kezdeni. Rájöttem arra, ha egy üvegajtóval lezárnám, pompás faliszekrényt nyernék. Igen ám, de mit tegyünk bele! Miután az un. rajzos tanítók közé tartoztam (olyan tanítók közé, akik szeretnek s tudnak is rajzolni), szerettem a népművészetet, elhatároztam, hogy tanítványaimmal népművészeti, néprajzi tárgyakat gyűjtetek s azokat fogom elhelyezni az általam „magyarosra” kifestett faliszekrénybe. Így született meg iskolánk kis muzeuma. Nemsokára meg is telt szépséges portékákkal. Azután valahogyan kezembe kerültek a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárának kérdőívei s néhányat kitöltöttem. Az adatokat tanítványaimtól, azok szüleitől s a környéken lakóktól vettem. Olyan részletesen és lelkiismeretesen töltöttem ki, hogy a Néprajzi Múzeum igazgatója néhány Néprajzi Értesítővel jutalmazott s amikor felmentem Pestre, a Néprajzi Múzeum osztályait bemutatták nekem. Nos, így lettem néprajzos.

Öt évet töltöttem a kedves tanyai iskolában s jó munkámért áthelyeztek a faluszéli Pesti-uti iskolába. Itt már nemcsak tárgyakat, hanem népünk szellemi kincseit is gyűjtöttem. Orosháza tanulói ifjuságát beszerveztem népi hiedelmek és babonák gyűjtésére. Több ezer cédula gyűlt össze. Befejeztem a népijátékok gyűjtését, amit még a tanyán kezdtem meg. Közben az egyszemélyes iskolát háromszemélyesre fejlesztettem. Itt ért a II. világháború. Távollétemben a román katonák elhasználták a népijátékokat tartalmazó füzetemet olyan célra, amelyre újságpapír is nagyon megfelelt volna. Amikor 1945-ben a katonaságtól szerencsésen megszabadultam, a megmaradt 3-4 oldalt én dobtam a tűzbe.

A felszabadulás után Orosházán is igyekeztek kulturális téren is maradandót alkotni: megalakult a „Muzeumi Bizottság”. Azt a célt tűzte ki maga elé, hogy a polgári iskolai muzeális gyűjteményt, - melyet megboldogult kedves tanárom: Juhász Balázs tanítványaival gyűjtött - nyilvános muzeummá fejlessze. A cél elérését nagyban megkönnyítette, hogy városunk egyik derék polgára - Schwarcz János - a város közepén álló, emeletes családházát felajánlotta a megszervezendő múzeum otthonául. A vidéki viszonylatban igen szép épület 6 helyiségét át is adta muzeumi célra, kétszoba-konyhás lakásrészt megtartotta magának holtigtartó lakásul. A Muzeumi Bizottság 1945-ben engem tisztelt meg azzal, hogy a régésze-

ti, helytörténeti, néprajzi és világháborús anyagból álló gazdag iskolai gyűjteményből nyilvánosjogu muzeumot szerveztek.

Mondanom sem kell, hogy boldogan fogtam hozzá. Orosháza szobafestő mesterei ingyen kifestették a muzeum összes helyiségeit s az iskolás gyerekek segítségével átköltöztettem az iskolai gyűjteményt új otthonába. Szép gyűjtemény került ezzel a kezemre. A néprajzi tárgyak közül a háboruban néhány megsemmisült, néhány kardeltűnt, legtöbb kár a régészeti anyagot érte. Gondosan becsomagolva várta a Szegedi Muzeumba való szállítását - konzerválás és restaurálás, valamint meghatározás céljából - amikor a katonaságnak sörgősen szükségük volt nagy ládákra, igénybevették s a tartalmát a szemétdombra öntötték. Onnan szedtük össze. Mindamellett még így is szép gyűjteményt tudtunk végleges otthonába elhelyezni. Sitkei József történelem-szakos tanárral - az iskolai gyűjtemény addigi gondozójával - hozzáfogtunk a muzeum berendezéséhez. Megjegyzem, az iskolai gyűjtemény kellő számú korszerűtlen, iskolai szertárszekrényekhez hasonló butorokkal is rendelkezett. Az 1945-ös évben, amikor a pedagógusok egy része délutánonként még kártyázott, vagy az Ipartestület sörözőjét látogatta, mi minden áldott délután - ebéd után mindjárt - a muzeumba siettünk s azt rendezgettük. Fáradozásunkat siker koronázta, a szerény muzeum 1946 tavaszán nyitotta meg kapuját a nagyközönség számára. Ismétlem, a butorzat nem volt korszerű, a rendezés sem felelne meg a mai követelményeknek (forgatókönyvnek a hírért sem hallottuk) - de a közben városi rangra emelkedett Orosháza egy takaros kis intézménnyel gyarapodott. A kiállítási termeinket régészeti és néprajzi tárgyakkal töltük meg, hiszen külön raktárunk nem is volt. Dicséretünkre legyen mondva, külön terembe helyeztük el a néprajzi s a régészeti tárgyakat. De már a festményeket oda akasztottuk fel, ahová fért. Az első időkben bizony nem volt költségvetése a kis muzeumnak s vasárnaponként a vendégkönyv mellé egy tányért tettünk az önkéntes ajándékok számára. (Jó pedagógus szokás szerint - régebben, az év eleji beírásoknál volt szokás - egy-két pénzdarabot dobtunk a tányérba - csaléteknek.)

Már a kezdeti időben is szívesen adtunk helyet a helyi képzőművészek alkotásainak. Mi több, jómagam is alapítótagja voltam az első képzőművészeti szakkörnek. Miután a népiskola felső tagozatában éveken át rajzot is tanítottam, szorgalmasan eljárógattam rajzolgatni. A muzeumi kiállításoknak nagy közönsége volt, mert - most már nyugodtan elárulom - mindig egy-egy képet sorsoltunk ki a látogatók között.

Miután muzeumunkat „Városi Muzeum” néven megnyitottuk, illőnek tartottuk, hogy most már pecsétes papírt is szerezzünk hozzá. Ez is sikerült. A Közgyűjtemények Országos Főfelügyelősége megtekintette a gyűjteményt s nemsokára muzeumunk hivatalosan is muzeum lett. Hősi korszak volt bizony ez. Hétköznap minden áldott délután az anyag rendezésével, gondozásával foglalatoskodtunk, vasárnap pedig egész nap nyitvatartottunk. A tányérba pedig hullottak a pengők, olykor papírbankók is. Szükség is volt a támogatásra, mert a község, illetve a város nagyon szerény összeget állított be a költségvetésébe muzeumi támogatás címen. Hogy őszinte legyek, ebbe a szerény költségvetésbe egy icike-picike összeg a muzeumvezetők részére is volt beállítva, nagyrészt azért, hogy majd később le-

hessen méltóbb összeget beállítani. Dehát mi nem is törődünk a pénzzel, minden idegszálunkkal „csináltuk a muzeumot”. Szakmailag is kezdők voltunk, de azt már megtanultuk, hogy a Körös kultúra egy cserépdarabja értékesebb, mint például egy elsővilágháborús srapnel-darab. Már kezdettől fogva arra is törekedtünk, hogy muzeumunk esztétikai élményt is nyújtson. Nem akármilyen cégtáblával elégedtünk meg. A községháza udvarára valahonnan márványlapok kerültek. Nosza, egy darabot a hónunk alá csaptunk s egy kőfaragó muzeumbarát klasszikus betűkkel kifaragta, illetve bevészte ezt a bűvös 6 betűből álló szót: M u z e u m. Persze külön irodánk nem volt. Azt a néhány levelet, amivel akkor egy ilyen kis muzeum vezetése járt, én valahol megfogalmaztam s munkatársam (mert még akkor ő jobban tudott gépelni mint én) az iskola irodájában legépelte.

Jómagam 1946-1950 között két munkahelyet töltöttem be (de viszont egy fizetést kaptam). Rendes heti óraszámban tanítottam a belterületi népiskolában s vezettem a muzeumot. Ráadásul másfél éven keresztül a népiskola alsó tagozatában - a Szarvasi járásban - körzeti iskolafelügyelő is voltam. Arra azonban büszke vagyok, hogy sem az iskolában, sem a muzeumban nem lehetett észrevenni, hogy a féllábam máshol van. Akkor nem vettem észre - csak utólag keserű a szám - hogy tudományos pótlékban nem részesültem. Az illetékesek még csak nem is gondoltak erre. Pedig a környéken erre precedens is volt. A közeli Pusztaföldvár postamestere néhány cserépdarabot felszedett a határban, néhány néprajzi tárgyat gyűjtött a lakására s a KOF tudományos pótlékot juttatott a részére. Ugy emlékszem, hogy ráadásul éppen tőlem kértek javaslatot. Természetesen, hogy kedvező volt a javaslatom. Csikós postamester barátom csak azért nem kapta kézhez a tudományos pótlékot, mert közben áthelyeztette magát máshová.

A muzeumok államosítása döntő hatással volt a mi kis muzeumunkra is. A KOF 1950 január 1-én személyemben főhivatású muzeumvezetőt nevezett ki az Orosházi Muzeumhoz. Segítőtársamat pedig a Makói Muzeumhoz nevezték ki. Ő azonban a pedagógus pályát választotta s nem ment Makóra.

Őszintén szólva az első időkben nem tudtam az egész napommal mit kezdeni. Sok éven keresztül hozzászóktam a délelőtti ki-becsüngenéssel regulázott iskolai munkához s a délutáni ráadáshoz. Az első hónapokban szinte naplopásnak tartottam a nappali néprajzi témagyűjtést (azt hittem, hogy azt csak munkaidő után szabad végezni) s ezért - úgy mint korábban - esténként jártam gyűjteni. A parasztok dologidőben bizony napnyugta után érkeztek haza és így a gyűjtésem sokszor 11 óra utánra is elnyúlt. Majd hamarosan Szentendrén szakmai és politikai képzésen vettem részt.

Talán mondanom sem kell, kimondhatatlanul boldog voltam. Hiszen azt a munkát végeztem, amit nagyon szerettem. (Az egészség mellett az élethen talán ez az egyik legnagyobb boldogság.) Szinte észre sem vettem a nehézségeket. Hosszu évekig még csak irodahelyiségem sem volt. Az egyik kisebb kiállítóhelyiségben ütöttem fel sátramát. Az egyik ferdelapu asztal-tárlóra rajztáblát tettem s azon gépeltam. De az volt az íróasztalom is. Hogy a nyomtatványokat, különböző űrlapokat, leltárkönyveket, stb. abban az időben hol tartottam, azt már el is

felejtettem. Ha hétköznapi csoportos látogatást kaptam, akkor felszedtem sátorfámat. Ezért érzem én nagyon jól magamat a szerényen felszerelt mostani irodámban, mert a kezdetet nem felejtettem el.

Persze a szakkönyveket is szorgalmasan forgattam. Jó érzékkel az orosházi földművelés felgyűjtéséhez fogtam. Másat nem is tehettem, hiszen az 1960-as évekig Orosháza életére a földművelés volt a legjellemzőbb. A népművelést sem hanyagoltam el. Míg az 1954-es években az összes kiállítóhelyiségekbe nem került állandó kiállítás, addig évente 5-6 kiállítást rendeztem. Tulnyomó része képzőművészeti kiállítás volt.

Szépen hangzana, ha azt állitanám, hogy a következő években tervszerűen felgyűjtöttem a környékünk legklasszikusabb néprajzi lelőhelyén - a Vásárhelyi-pusztán - a hagyományos földművelés emlékeit. Pedig nem így volt. A véletlennek köszönhetem azt is, hogy kivetődtem a Pusztára. De azután - évek múlva - már tervszerűen gyűjtöttem s 10 évi munka után kikerekedett egyik jelentősebb munkám: a „Hagyományos földművelés a Vásárhelyi-pusztán” c. könyv. De nézzük csak sorjában.

Egyszer az akkori hivatalsegéd ujságolta, hogy az egyik rokona a Vásárhelyi-pusztán él. Ott lehet ám ilyen sok „kacatot” (néprajzi tárgyat) találni. Hamarosan ki is mentem s ámulva láttam, hogy Orosházától alig 7-8 km-re egy darab mult század konzerválódott. Ezután már nem is tudtam elszakadni a Pusztától. A legjobb hagyományörző emberekkel, családokkal ismerkedtem meg. Most úgy mondjuk, hogy „emberközelbe” kerültem a pusztaiakkal. A felszerelésem a lehető legegyszerűbb volt. Sem a muzeumnak, sem nekem akkor még nem volt kerékpárja, s ezért gyalogosan jártam a Pusztát. Aktatáskám sem volt, egy vászontarisznya lődörgött a vállamon. Abban az időben, amikor a járműves, aktatáskás emberek csak veszedelmet vittek a tanyák világába, a porlepte nagy, lyukas bakkancsomnak (még a világháboruban „faszoltam”) s a vászontarisznyámnak köszönhettem, hogy mindenütt barátságosan fogadtak. De én is igyekeztem emberséges ember lenni. Amikor láttam, hogy az egyedülélő Szántay István leesett a lábáról s hosszú ideig a szomszédok hordták neki a kenyeret, hogy el ne pusztuljon - nos, ehhez a Szántay Istvánhoz jónéhányszor 1-1 kenyérral állítottam be. Amikor megtudta az öreg, hogy a kenyérért hajnali 4 órakor már sorbaálltam s végeredményben a saját családomtól loptam el, kibuggyant a könny a szeméből s még az aratásban is letette a kaszát, ha betettem a lábamat a tanyájába. Ehhez hasonló módon barátkoztam meg a többiekkel is. Közben a „szakmában” is igyekeztem fejlődni. Leghálásabb vagyok K. Kovács László barátomnak, aki a maga sajátos módszerével néhány órai beszélgetéssel „szakszerű” néprajzost faragott belőlem. Ugyancsak ő készítette a Pusztán a leghosszabb magyar tudományos néprajzi keskenyfilmet, a 2.000 méter hosszúságu takarásról és nyomtatásról szóló filmet.

A Vásárhelyi-pusztán alakult ki gyűjtőtechnikám. Ugyyszólván minden paraszti munkát kétszer gyűjtöttem fel: először téli időben „vakon” s másodszor tavasszal és nyáron, munkaközben. A szénamunkának minden csinját-binját télen fűtetlen szobában tanultam meg az öreg Szántay Istvántól. Módszeremhez tartozott,

hogy adtam a nehézkes felfogásut, a tájékozatlant s azért az adatközlöm igyekezett kézzel-lábbal magyarázni. Ez kellett nekem. Sebesen jegyeztem minden szót, ami az öreg száján kibuggyant. (Rendszerint az első megfogalmazású szavak a leghitelesebbek, a legtalálóbba.) Még most is előttem van, ahogyan a bütykös ujjával a szoba földjének porába rajzolt, hogy jobban megértsem. De előkerült a pipadohány paklijának csomagolópapirja is, amelynek a hátára nagyszerűen lehetett rajzolni. Ha még így sem boldogultunk, akkor a szóbanforgó dolgot szerzőszámra, más alkalmas tárgyon mutatta be. Szerencsétlenségemre abban a téiben az öregnek egy szál tűzrevalója sem volt s én állandóan téli kabátban, felhajtott gallérral üldögéltem s jegyezgettem. Érzékeny vesémet, illetve derekamat kisfiam kiságyából kicsont gyereklaplannal csavartam körül. Nem csodálkozom, hogy az érzékeny pedagógus-légcsővem krónikus légcsőhurutot kapott, amely életem végéig elkísér. Az érzékeny légcsővem, hangszallagomat a vad, nyers levegőn egész nap működtettem. Ám, ha újra lehetne kezdeni, ismét így csinálnám - mert megérte. Igaz, hiába irányítanám lépteimet az öreg Szántay rom-tanyája felé, már nem találnám benne. Tavasszal azután a fűkaszálástól egészen a vontató rakásáig minden munkamozzanatban részt vettem s rengeteg fényképfelvételt készíttettem. No persze nem dolgoztam halálra magamat. A zsebembe jegyzetfüzet s ceruza volt s amint dolgozva, beszélgetve 2-3 új ismeretre tettem szert, megálltam s feljegyeztem. Amikor azután a téli s tavaszi gyűjtésemet összeötvözve leírtam, kivittem az öreghez. Bizony még sok helyen kiegészítette, kiigazította gyűjtésemet. Csak azután gépeltem le. Így gyűjtöttem fel a Pusztán a hagyományos gazdálkodás minden ágát.

Visszaemlékezéseim során most jut eszembe egy mozzanat, amellyel még közelebb kerültem az én paraszt munkatársaimhoz. Szintén Szántay Istvánnal történt. Az 1950-es években a mezőgazdasági munkákat vezényszóra végezték a Pusztán. Ki volt adva a parasztoknak, hogy mikorra kell levágni a gatz (a gabonát). Aratás végén a Rossz-pusztá belsejéből igyekeztem hazafelé s utbaejtettem Szántay Istvánt is. Már messziről odakiáltottam a kaszálónak: „Az egész határt már levágták s maga még mindig arat?” Nagy a baj, mondta ő. Pont most voltak itt s lelkemre kötötték, ha ma nem végzek, reggel elvisz a dzsipp. Na ennek fele sem tréfa. Eldobtam a kerékpárt s munkát kértem. A nap még magasan járt, segítségemmel még minden rendbe jöhet. Mivel kaszálni nem tudtam, beállított az öreg ötsölni. A levágott s kévékbe heverő gatz öt kévéből álló csomóba kellett hordani. Megmutatta, hogy a Pusztán hogy szokták. Egész délután ötsöltem s közben megtanultam minden „forszát” s persze jegyzeteltem is. Szántay Istvánért pedig nem kellett a dzsippnek jönnie. Természetesen az ilyen apróságok sem kerültek el a pusztaiak figyelmét s mondanom sem kell, hogy a szívébe zártak. E nélkül a bizalom nélkül pedig igazán jó munkát nem lehet végezni. Több mint 10 éve járom jó időben, rossz időben a Vásárhelyi-pusztá szikeseit, vizenyős rétjeit. Ott egészen más világ járja. Még a menny is másképpen dörög, mint a városban. Igyekeztem is mindent leltárba venni. Minden tanya ajtaja nyitva áll előttem, csak egy helyen kopogtatok már hiába. Szántay Istvánt ez évben, a tél utolsó fergeges napján temették. A 79 éves öreg hirtelen halt meg. Napok múlva találták meg az ágyára borulva. Csak véletlenül tudtam meg a temetésének idejét. Hófergetegben, szélviharban közelítettem meg gépkocsival a már félig rombadólt ta-

nyát. A kövesuttól - a kabátunkkal betakart koszorut magasra tartva - bukdácsolunk vagy 2 km-t a viztengerben, barázdák tetején. Szaladnunk kellett - már amennyire lehetett - mert késve voltunk. A tanyából kiinduló löcsöskocsin lévő koporsóra éppen hogy csak le tudtuk tenni hálánk jelképét: a koszorut. Azután már a koporsó mögött lépegetve még kb 5 km-es utat tettünk meg a hóiharban a temetőig. Bakancsom számtalanszor elmerült a tenger vizben s a mellettem törtető barátom fülébe harsogtam a fútyúló szélben: „Ha Isten van az égen, nem leszünk betegek, mert igaz ügyet szolgálunk!” A temetés után ázva-fázva kerültünk haza s egyikünk sem lett beteg. Ugy érzem, ez a legkevesebb, amivel tartoztam legderekabb munkatársamnak, adatközlőmnek.

A több mint egy évtizedes gondos és lelkiismeretes gyűjtéssel mintegy 600 sűrűn gépelt oldal terjedelmű forrásértékű anyag és több mint 1000 pótolhatatlan fényképfelvétel született a Vásárhelyi-pusztán. Vajon a magyar néprajztudomány huzott e hasznot ebből? Igen, mert a néprajzi gyűjtések egyes részei az Ethnographiában, az Acta Ethnographicában, a Néprajzi Értesítőben s a Néprajzi Közleményekben, valamint muzeumi évkönyvekben megjelent. Sőt egy tanulmányom megjelent a Zeitschrift für Ethnologie c. külföldi folyóiratban. De mint mindennek, úgy ennek is sora van. A Vásárhelyi-pusztán megfigyelt takarásról és nyomtatásról készült tanulmányom - mi tagadás - nagynehezen megjelent az Ethnographiában. Az Acta Ethnographica szerkesztősége írásban megbizott azzal, hogy készítsem el munkámat a német fordítás alá s akkor az Actában is megjelenik. A munka el is készült s K. Kovács László annak rendje módja szerint lektorálta is. Mint derült égből az istennyila úgy csapott le az értesítés: munkám nem jelenik meg az Actában. Munkámat az íróasztalom fiókjába süllyesztettem volna - ha lett volna íróasztalom -. Idők folyamán az Orosházi Múzeum Évkönyveivel 100 külföldi tudományos intézettel, muzeummal csereviszonyba kerültünk. Egy szép napon az egyik cserepartnertől, a Z.F.E. szerkesztőjétől kaptam egy levelet, amelyben arról értesít, hogy egy tanulmányt szívesen leközlőzne tőlem. Megkerestem a porosodó tanulmányom lektori véleményét, mellékeltem 4-5 rajzot s fényképfelvételt s szerényen megjegyeztem, hogy két részletben tudnám küldeni a német szöveget. Rövidesen megjött a válasz: mielőbb küldjem az egészet, egyvégtében megjelenik. Nosza, ki fordítja le? Az egyik tanár barátom lefordította abban a reményben, hogy ha kimegy Németországban, ott majd meghálálják neki. Az utlevelet nem kapta meg s nekem fizetnem kellett. Részletekben megfizettem. Szégyelem bevallani, 9 évi németnyelv tanulása után nem mertem vállalni a fordítás gépelését. Egy muzeumbarát 20 q tönkölt tűzifáját hasítottam fel a tanulmány felének a legépeléséért s a másik felének legépeléséért pedig 2 hétig éjjelente őriztem a nyaraló gépelőm lakását. De végtére is megjelent tanulmányom a rangos folyóiratban. 100 különlenyomat volt a fizetség.

Közben a mércét mind magasabbra tettem magamnak. Minden évben egy-egy komolyabb gyűjtésemet megfelelő köntösbe öltöztetve elküldtem a MTA-nak bírálatra, illetve ösztöndíj-prémium elnyerése céljából. Mindezt azért tettem, hogy mintegy kényszerítsem magamat alapos, nivós munka alkotására. 7 esetben küldtem be tanulmányt s 6 esetben részesültem díjazásban, illetve ösztöndíj-prémiumban.

Igen érdekes az első nagyobb szabású munkám: a Hagyományos Földművelés a Vásárhelyi-pusztán c. könyv születése, amely a néprajzi Múzeum Néprajzi Közleményei sorozatban jelent meg. A Kardoskúti Községi Tanács megkért, hogy egy tanácsülésem ismertesse, hogy milyen tudományos kutatás folyik a község határában. (A község a Vásárhelyi-pusztán egy részén alakult a felszabadulás után.) Beszámoltam a volt Vásárhelyi-pusztán területén folyó igen jelentős régészeti és néprajzi kutatásról. Megemlítettem, hogy igen könnyen egy takaros nomográfiát lehetne iratni a község területén dolgozó kutatókkal. Jómagam a hagyományos földművelés megírását vállaltam. Meg is állapodtam a községi tanáccsal egy 100 oldalas tanulmány s 100 fényképfelvétel készítésében. Az elkészült munka 300 oldalra rugott, kerekén 400 fényképfelvétellel. Kardoskút község gavallér módon a szerény tiszteletdíjat megdupláztta. A háromkötetes munkát a MTA-nak is beadtam kiadás céljából. Maga Erdei Fere c. főtitkár megígérte, hogy vagy megjelenteti, vagy pénzjutalomba részesíti. Miután az Akadémiai Kiadónál sok néprajzi kézirat várt nyomtatásra, munkám I-ső díjban részesült. A Kiadóvállalatoknál hássalni nem kívánván - munkámat a Néprajzi Közlemények sorozatában kívántam megjelentetni. Nem tagadom, nagyon jól esett, amikor hírül vettem, hogy a Néprajzi Múzeum úgy döntött, ha már a mellékletek nyomdai uton készülnek, keresni kell valami pénzforrást, amely lehetővé teszi a szöveg nyomdai előállítását. Nyakamba vettem a közeli tanácsokat s a Kardoskúti községi, az Orosházi városi és a Békés, valamint Csongrád megyei tanácsok 3.000-3.000 forinttal járultak hozzá a nyomdaköltségekhez. A Gyulai Nyomdában meg is jelent a szép kivitelű könyv.

Visszaemlékezésemet joggal egyoldalúsággal lehetne vádolni, hiszen eddig csak a tudományos munkámról beszéltem. Ez igaz. De az Orosházi Múzeum helyzete, körülményei olyanok, hogy a múzeumi munka sokrétű feladatai közül a tudományos munkában lehet a legjobban elmélyedni. Ugyanis a múzeum raktárai, padlásai csurig vannak. Nagyarányu tárgygyűjtést képtelenség végezni. A múzeumnak mindössze 5 helyiségből álló kiállítása van. Ebből egybe állandó régészeti kiállítás, kétben néprajzi bemutató s kétben vándorkiállítás van. A múzeumot csoportosan főleg iskolák látogatják. A városnak idegenforgalma nincs. Egy évben 6-8 kiállításnál nem lehet többet bemutatni, mert általában 6-8 hét kell, hogy akik meg akarják nézni a kiállítást, meg is nézzék. Így ha az embernek fölső energiája van, az adott körülmények között a néprajzi gyűjtésbe, a gyűjtött anyag feldolgozásába célszerű fektetni. Asonban az Orosházi Múzeumban nemcsak néprajzi gyűjtő és feldolgozó munka folyik, de erről később szólok.

Kénytelen vagyok visszatérni a tudományos tevékenységre, hiszen a java még ezután következik. Szerkesztője vagyok a két kötetes, összesen 2000 oldalas, ebben az évben megjelenő „Orosháza története és néprajza” című monográfiának. A munkát Orosháza városa adja ki a felszabadulás 20 éves évfordulója emlékére. A nagy munkát 37 munkatársból álló munkaközösség írta, melyet én hoztam, barátkoztam össze. A munkát a Kner Nyomda és a Gyulai Nyomda állítja elő. Az első kötet Orosháza történetét s a második Orosháza néprajzát foglalja magában. Az első kötet ez év szeptember-októberében s a második decemberben jelenik meg. A munkaközösség nagy része orosházi, vagy orosházi származású jeles szakember. 10-12 munkatársat az Orosházi Múzeum nevelte. Erre vagyok a legbüszkébb. Talán

ez a legnagyobb érdemünk. E munkatársak - főleg pedagógusok - soha néprajzi munkát nem készítettek. A monográfiában vállalt téma egy részét feldolgoztattam munkatársaimmal az Orosházi Múzeum Évkönyve részére s azzal a szakemberrel lektoráltattam, aki majd a monográfia megfelelő fejezetét lektorálni fogja. Így aztán elértem, hogy az évkönyv számára írt tanulmány lektori véleményéből tanulva olyan munkát végeztek, amely minden tekintetben megállja a helyét. Neveltjeink egyike néprajztudományból s a másika nyelvtudományból doktorált, a monográfia számára írt tanulmányával.

A néprajztudomány területén elért fenti szerény eredmények csak úgy jöhetnek létre, hogy az Orosházi Múzeum körülményei erősen megjavultak. A legfontosabb változás az volt, hogy 1949. évi szeptember hó 1-én Orosháza városa mint főhivatású múzeumvezetőt kinevezett az Orosházi Múzeumhoz. Ezzel a pedagógus pályát otthagyva, teljes erőmet, időmet a múzeumügy szolgálatába állítottam. 1950. január 1-én az Orosházi Múzeumot is államosították. Ezzel a múzeum olyan költségvetést is kapott, amely biztosította a múzeum fokozatos fejlődését. A legszükségesebb beruházásokra, beszerzésekre megfelelő anyagi eszközök állottak a fiatal intézmény rendelkezésére. Néprajzi tárgyvásárlásra is mindig jutott elegendő pénz. Az 1950-es évek elején már külön kis irodahelyiségben, nyugodtabban dolgozhattam. Szerény íróasztal, székek, szekrény stb. tették munkámat könnyebbé, eredményesebbé. Csak ekkor tudtam meg, milyen nehéz körülmények között dolgoztam eddig. A Vásárhelyi-pusztára már ekkoriban intézeti kerékpáron repültem ki. Noha bőr utazótászkám is volt már, a Pusztára azonban azt még ekkor sem vittem ki. A már korábban beszerzett fényképezőgéphez lassan-lassan egy fotolabor felszerelést is beszereztem. A Múzeumok Központi Gazdasági Igazgatósága jóvoltából múzeumomnak magnetofonja is van. Ebben az időszakban sikerült a legszükségesebb butorzatot beszerezni, ami nélkül eredményes munkát végezni nem lehet. A pusztázó lyukas bakkancsból kertásó bakkancs lett, kezdtem magam is rendezetlenebben öltözködni. Ez azért sem volt kis dolog, mert az egyébként rendezes, de egy személyre szóló fizetésemet akkoriban 5 személy fogyasztotta.

Az 1950-es évek elején biztosítva volt az eredményes múzeumi munka: leltározás, kartotékolás stb. elemi feltételei. Az eredeti iskolai gyűjtemény anyaga megkétszereződött. A múzeum állaga: 7.915 db. Az összes régészeti tárgy konzervált és restaurált. A néprajzi tárgyak sajnos sem nem konzerváltak, sem nem restauráltak. Minden tárgy leltározott. Minden néprajzi tárgyról leírókarton is készült. Jelenleg a régészeti tárgyak elhelyezése korszerűnek mondható. A közelmúltban nyílt meg annak a lehetősége, hogy a régészeti raktárhelyiség örvendetesen bővült. A néprajzi raktár azonban tulzsufolt s a raktár bővítés az Orosházi Múzeum legsürgősebb és legfontosabb kérdése. De nézzük meg egy kicsit közelebbről a raktárkérdést. A múzeum születésekor hire-hamva sem volt a raktárnak. Magam sem tudom, hogy az anyagunkat hol tartottam. Annyi azonban bizonyos, hogy fedél alatt voltak. Már kezdetben egy melléképületet örökölt a múzeum a telek lábujában. A szűkreszabott melléképület egy mosókonyhából és egy lepadlásolatlan fáskamrából állt. Mivel eleinte csak a mosókonyha volt üres, oda ömlesztettem a múzeumi anyagot. Utólag magam is csodálkozom, hogyan fért el ottan. Azután az idők folyamán elkaptuk a fáskamrát is, amelyet lepadlásoltat-

kiköveztetem s raktárnak berendeztem. Nem sokkal később a Múzeumok Központi Gazdasági Igazgatósága 5 db korszerű raktári szekrénnyel ajándékozott meg. Így aztán kialakíthattam a két kis szobanagyságu helyiségben a körülményekhez képest kielégítő raktári rendet. Végre 10 évi szorongás után eljutottam oda, hogy az anyag 75 %-ához úgy-ahogy hozzáférhettem s láthattam, hogy mi van, illetve mit kellene még begyűjteni. A muzeális anyag kb 25 %-a pedig a raktárépület padlásán hever s egy volt autógarázsban szorong. Ismerve a meginduláskor uralkodó állapotokat, ismerve az országosan jelentkező raktárhiányt, némileg megnyugtató az eddig elért eredmény. De már évekkel ezelőtt megkezdtem a küzdelmet a korszerű raktárhelyiség építéséért, illetve a raktárhelyiség bővítéséért. A Múzeumok Központi Gazdasági Igazgatósága a Szegedi Tervező Vállalattal el is készítette a raktár bővítéshez szükséges tervet és dokumentációt. A 3 helyiséggel kibővített raktárépület korszerűsítése mintegy 200.000 forintba kerülne. A raktárprobléma megoldása 2-3 éven belül előreláthatóan megoldódott volna - azonban a múzeumok tanácsi kezelésbe adása ezt az időpontot kitolta. Bizonyos időnek el kell telnie, hogy a Megyei Tanács sok más kiadásai mellett ilyen összeget az Orosházi Múzeumra költsön. Legjobb az volna, ha a Múzeumok Központi Gazdasági Igazgatósága a központi keretből oldaná meg legégetőbb problémánkat. Azt hiszem, nem kell külön kihangsúlyoznom, hogy az első időkhez képest nagyot léptünk előre még a raktározás tekintetében is.

Nézzük, hogy az Orosházi Múzeum tudományos munkássága s muzeumi munkája mellett nem hanyagolja-e el a népművelő tevékenységét, tart-e elegendő népművelő előadást? Hitem szerint a helyzet ezen a téren teljesen kielégítő. Véleményem szerint mindent megtettem, hogy minél több előadást tartjak. Ezért évekkel ezelőtt felkerestem az összes orosházi üzemet s szocialista szerződést szerettem volna velük kötni arra, hogy évente 2-3 népművelő előadást tartok teljesen díjtalanul s a múzeumban szívesen kalauzolom az üzem csoportos látogatóit. A választék kedvéért a szerződésben több előadás között lehetett választani. Kb 25 üzemmél sikerült szerződést kötnöm. A szerződésen még a városi népművelési előadó hivatalos pecsétje is rajta volt. A legnagyobb erőfeszítés mellett is sajnos, csak 4-5 helyen tudtam 1-1 előadást tartani. Pl. a Ruhaipari Ktsz-ben ötször-hatszor is el kellett mennem s irulva-pirulva szinte könyörögni, hogy előadásomat megtarthassam. De azt is milyen körülmények között. A Gyulai várról tartottam rajzokkal illusztrált előadást, mert a Ktsz dolgozói Gyulára készültek kirándulni. Előadásközben észrevettem, hogy a tőlem távolabb ülők majdhogyan hátat nem fordítottak nekem. Megkérdeztem ennek az okát. Megsúgták nekem, hogy bezárták a hazamenni készülőkhöz az ajtót. Azonnal kinyitattam az ajtót s minden tudásomat beleadva, folytattam előadásomat. Sikerült is elérni annyit, hogy a hátatfordítók néhány foknyira felém fordultak. A vége az lett, hogy a kirándulócsoporthoz nem ment Gyulára, mert Tótkomlóson egy labdarugómérkőzést néztek meg. Azt már meg sem merem írni, hogy a Tatársánsi Állami Gazdaságban ebédelés közben kés-villák csengése közben hintettem a kulturát az irdatlan nagy teremben a 100-150 éves embernek.

Am a fenti nehézségek nem vették el kedvemet az előadások tartásától. Elhatároztam, hogy az 1964. évet arra szenteltem, hogy maximális erőfeszítéssel

vajon hány előadást tudok megtartani. A cél érdekében a következő lépéseket tettem. Kőrlevélben kértem a Városi Pártbizottságot, a Városi Tanácsot, Üzemeket, támogassanak engemet abbéli igyekezetemben, hogy az évente átlagosan tartott 7.7 népművelő előadás helyett évenként legalább 15-20 előadást tarthassak. Kőrlevelemben 10 előadás címét soroltam fel. Hogy az előadások szervezését megkönnyítsem az alábbiakat is közöltem.

- 1./ Véleményem szerint előadást szervezni nehezebb, mint előadást tartani, ezért az esetleges tiszteletdíjról az előadás szervezője javára lemondok.
- 2./ Amennyiben nehézségekbe ütközik az előadásért tiszteletdíj folyósítása, készségesen tartok előadást teljesen ingyen.
- 3./ Miután sok esetben az előadások megtartását megnehezíti megfelelő járműről való gondoskodás, vállalom az előadás megközelítését kerékpárral, vonattal stb.
- 4./ Az a tapasztalat, hogy a távoli határrészek, külkerületi olvasóköri körök mostohább körülmények között élnek kulturális tekintetben is, a legnehezebben megközelítő helyen is szívesen vállalom előadást.
- 5./ Ha az előadás témája úgy kívánja, szívesen viszek ki az előadás illusztrálására annyi régészeti, néprajzi tárgyat, ami a hátizsákomban elfér s amennyit a vállam elbir.

Nyakamba vettem a várost és uton-utfélen igyekeztem előadást szervezni. Minden hónap elsején szervezői munkám eredményéről kimutatást küldtem a megyei igazgatónak. Nézzük mi lett az eredménye ennek az önfényképezésnek, mit árul el a december végi, vagyis az évvégi kimutatás:

Előadások szervezésével kapcsolatos beszélgetések Üzemek vezetőivel:	Megtartott előadások száma:	Ebből társadalmi munkában:	Vállalt, de az Üzemek által megszervezni nem tudott előadásaim:
--	-----------------------------	----------------------------	---

44

20

9

7

Mindenki meg lehet elégedve az elért 20 előadással. Hiszen van olyan tanterület Orosházán, amely összesen nem tartott ennyi előadást. Ám ha egy kicsit a számok mögé is nézünk, akkor másképpen fest a dolog. Ebből a 20 előadásból 6 előadást a Tüzoltóknál tartottam meg, esetenként 10-12 hallgatóval. De hívtak - mentem. Még 2 hallgatónak is megtartottam volna. De azon el lehetne gondolkozni, hogy egy szakember véges energiájával, véges idejével nem lehetne-e jobban, okosabban gazdálkodni? Az 1965. évben viszont elhatároztam, hogy nem házalok, hanem megnézem, mi lesz anélkül az eredmény. Hiszen minden szerv tudja, hogy készségesen állok rendelkezésükre. Bizony azt is be kell vallanom, hogy lassan elmúlik ez az év is s még csak 2 előadást tartottam.

A társtalanság miatt nehéz életük van a végeken dolgozó néprajzosoknak. Csak magamról szólok. Annak ellenére, hogy lépten-nyomon magyarázodom, hogy mi fán terem a néprajz és a néprajzos (az újságban, a nyilvánosság előtt is gyakran szerepelek) mégsem ismerik, de nem is ismerhetik a néprajzos munkáját s így nincs is neki kellő becsülete. Lássuk a tényeket.

Munkámat, a néprajz terén elért eredményeimet fabatkára sem becsüli saját családom sem, pedig szemük láttára dolgozom lélekszakadtan. Szakmai megbecsülést s némi anyagi javakat hozó munkáimat még át sem lapozták. De nem sokra tart az utcám sem. Az egyik muzeumi évkönyvet majd minden szomszéd megvette, de az eredmény az lett, hogy mindegyik egy fokkal magasabbra hordja az orrát, ezzel adják tudtomra, hogy ha ők ugyan nem is írnak könyvet, azért ők is valakik. Jót mosolygok magamban, amikor eszembe jut: házam építésekor az egyik kocsist állandóan Kiss urnak szólítottam s ráadásul szállítató létemre, amint egy téglaszállítmány megérkezett, felugrottam és segitettem lerakodni. Viszonzásul állandóan szomszéduramozott. A nagyközönség eleinte szánakozóan nézett rám: elcsapott tanítót gyanított bennem. Sokan teremórnek tartanak. Sokan viszont régésznek néznek. Előfordult, hogy burgonyát szállítottam haza a kerékpáromon a családomnak s 9 esetben barátságosan válaszoltam arra a kérdésre: „Valami ásatás van a határban?” - de a 10-ik esetben bizony csak vakkantottam valamit. Valamiféle csudabogárnak tartják mifelénk a muzeológust.

Ám, a nehézségek csak ideig-óráig veszik el kedvemet a lendületes munkától. Ha az elmúlt 20 év eseményeit mérlegre teszem, akkor megállapíthatom, hogy mind az Orosházi Múzeum, mind az én életemben a döntő változást a felszabadulás hozta. E nélkül az Orosházi Múzeum meg sem született volna. Az azóta nagyon gyorsan eltelt 20 év alatt minden lehetőséget megkaptunk arra, hogy a lehetőség határain belül kifejlődhessen a mi kis intézetünk. Megszereztünk minden olyan felszerelési tárgyat, ami a komoly munkához elengedhetetlenül szükséges. Olyan légkör vette és veszi körül muzeumunkat, hogy abban eredményes munkát élvezet végezni. Köszönet érte!

Nagy Gyula

A MUZEUMI LÁTOGATÓK SZÁMA A STATISZTIKA TÜKRÉBEN
A TERMÉSZETTUDOMÁNYI MUZEUMBAN

„Az országos muzeumok sajátos gyűjtési körükben kimagasló, országos érdekű, területileg és történelmileg teljességre törekvő muzeális gyűjteményt őrző, azt tudományosan feldolgozó és a népművelés szolgálatába állító tudományos intézetek.” (1963. évi 9. sz. tvr. 5. §. /1/ a muzeális emlékek védelméről.)

Az idézett törvényrendelet tehát megadja a „muzeum” elnevezés pontos, ma érvényes definícióját. Együttal pedig szabatosan körvonalazza a muzeumban végzendő munkát, egyrészt a muzeális gyűjteményeket megalapozó, fejlesztő és karbantartó valamint nyilvántartó tevékenységet, másrészt pedig az ezekben a gyűjteményekben őrzött anyag feldolgozását, mind a tudomány, mind az ismeretterjesztés céljára. A kérdés már most az, mennyiben lehetséges ezeket a feladatokat, illetve azok célirányos elvégzését ellenőrizni és értékelni, nem elsődlegesen és kizárólagosan a tervteljesítésre való tekintettel, hanem - és ez talán sokkal fontosabb - abból a szempontból, milyen módon történik a feladatok elvégzése, és vajon eléri-e a muzeumokban folyó muzeális, tudományos és ismeretterjesztő munka a megkívánt célokat, nem maradnak-e még javításra szoruló hibák. Másszóval, mik a muzeumi munkát ellenőrző, bíráló és a fejlődést előmozdító lehetőségek?

A legkönnyebb talán a helyzet a muzeális munka tekintetében. A kiszállási napok száma és költsége, a kiszállásokról készült jelentések és naplók, a restaurált illetve preparált tárgyak száma, a leltározási és nyilvántartási feladatok pontos elvégzése stb., mind olyan objektíven ellenőrizhető munkák, amelyek minden további értékelés nélkül is mutatják az illető muzeum vagy gyűjtemény fejlődését, stagnálását vagy visszaesését.

A tudományos munka ellenőrzése - netán szükségesnek mutatkozó javítása - szintén „aránylag” könnyű feladat. A muzeumok tudományos munkatársainak a muzeum évkönyvében és különböző folyóiratokban, esetleg könyvalakban megjelenő tudományos dolgozatai száma és terjedelme már egymagában bizonyos mértéket, nívót mutat, főleg azonban az ezekkel a munkákkal kapcsolatban szóban elhangzó, valamint bel- és külföldi szaklapokban megjelenő bírálatok. A külföldi megbízások valamint meghívások, és talán elsősorban a hazai tudományos minősítések nemcsak az illetőnek szóló tudományos elismerést, kitüntetést jelentenek, hanem azon túlmenően az egész muzeum munkájának értékelését is.

A muzeumokban végzett ismeretterjesztő feladatok eredményességének a megállapítása, elemzése, azonban sokkal nehezebb. Mik is ezek a feladatok? A muzeumok legsajátosabb és legfontosabb ismeretterjesztési programja a tárgyi bizonyítékok bemutatásán alapuló kiállítások elkészítése, bemutatása, propagálása és fejlesztése. A szóbeli (előadások tartása különböző fórumokon, mint szakkörökben, üzemekben, a Rádióban, Televízióban stb.) és írásbeli (sajtóban, folyóiratokban és más kiadványokban) ismeretterjesztés szintén a muzeumi dolgozók feladatkörébe tartozik. Véleményem szerint azonban - lehet, hogy ezzel a kifeje-

lentésemmel meglehetősen egyedül maradok - elsősorban abban a formában, hogy az előadó illetve szerző minden esetben a muzeum valamely kiállításán bemutatott tárgyról, témaköréről indul ki, vagy pedig utal valamilyen formában az ott látottakra. Másszóval akkor, ha propagandát fejt ki a muzeum kiállításainak, mert csak ebben az esetben végez igazán „muzeumi” munkát. Ne felejtsük el: verba volant, scripta manent, materiae persuadent. E régi közmondás önkényes kiegészítése a filológusok tetszését aligha nyeri meg, de mint muzeológus mégis azt valom, hogy a kiállításokon bemutatott tárgyak bizonyító ereje az ismeretterjesztésben nélkülözhetetlen, és éppen ebben rejlik a muzeumok sajátos népművelési feladata.

És hogyan állunk a muzeumi kiállítások értékelésével, bírálatával, az esetleg mutatkozó eszmi hibák kiküszöbölésével? Bíráltatjuk a tématervet, lektoráltatjuk a forgatókönyvet, meghallgatjuk a megnyitás előtt az illetékes bizottságok véleményét, elolvassuk a sajtóban és folyóiratokban megszólalók bírálatát, meghallgatjuk a Rádió és a Televízió véleményét. Különösen büszkék vagyunk, ha külföldi szakemberek kedvező véleményt nyilvánítanak a kiállításról és esetleg joggal dicsérik. Tehát mindent megteszünk, csak egyet nem. Nem hallgatjuk meg annak a véleményét, akinek a részére a kiállítások készülnek. Pedig talán éppen ez volna a legfontosabb. Hogyan vélekedik a közönség egy-egy kiállításról? Tetszik-e neki, megérti-e a mondanivalókat és tanulhat-e belőlük, vagy unalmasnak találja-e az egészet, vagy esetleg azért, mert nem az ő nyelvén szól hozzá, vagy mert csak régóta ismert tényeket hoz fel? Ki tudja?

Sok kiállításon könyvet fektettek fel, és abba a látogatók beírhatják véleményüket. Sok érdekes megjegyzés, utmutatás olvasható ott, de az csak csepp a tengerben. Pedig minden látogatóban kialakul valamilyen vélemény az átnézett, áttanulmányozott kiállításról, és annak kifejezést is ad, vagy azzal, hogy saját körében propagandát csinál a kiállításnak, vagy pedig éppen fordítva, ellenpropagandát, és az eredmény ennek megfelelően a látogatók számának növekedése vagy csökkenése. Tehát van a kiállításoknak is objektív mérőszáma, a látogatottság. Csak meg kellene szólaltatni. Meg is szólaltattuk már, csak azt hiszem, a hangja eddig kissé hamis. Büszkék vagyunk ugyanis arra, hogy Magyarországon az összes muzeumok látogatóinak a száma 1961-től 1964-ig 4,008.361-ről 5,129.727-re emelkedett (az emelkedés ezek szerint több mint 27 %-os). Ez a statisztikai adat önmagában a muzeumi kiállítások népszerűségének szinte hihetetlennek tűnő fejlődését bizonyítaná, legalábbis addig, amíg nem vesszük tudomásul a többi statisztikai adatot, pl. hogy ugyanabban az időszakban a muzeumok száma 98-ről 132-re emelkedett (az emelkedés 34 %-os), a kiállítások száma pedig 841-ről 1009-re (az emelkedés 20 %-os). Röviden tehát annyit látszanak bizonyítani ezek a számok, hogy a muzeumok látogatottságát csak akkor és csak olyan százalékban tudjuk emelni, amilyen arányban újabb és újabb muzeumokat, kiállításokat nyitunk meg. Ez az ut talán mégsem helyes. Vagy csak rosszul szólaltattuk volna meg a látogatási statisztikát? A magam részéről az utóbbiról vagyok meggyőződve.

A Természettudományi Muzeumban évek óta külön-külön gyűjtjük a statisztikai adatokat az egyes kiállításokról, illetve azok látogatottságáról. Ezeknek

az adatoknak behatóbb tanulmányozása során megérlelődött bennem az az elhatározás, hogy jó volna a rendelkezésre álló teljes anyagot leközzölni és egyuttal megkísérelni annak elemzését. Sajnos azonban azt is ki kell jelentenem ezen a helyen, hogy a későbbiekben levont tanulságok egyelőre nem tarthatnak igényt egyetemes érvényességre, hanem csak utat akarnak mutatni megfelelő részletességű statisztikák kidolgozására és azok majdani elemzésére.

A Természettudományi Múzeum 8t, un. állandó kiállítása különböző időpontokban nyílt meg. Összehasonlítás céljából a grafikonokat és a statisztikai ki-mutatásokat 1961.január 1-től, illetve az egyes kiállítások megnyitásától kezdődően állítottam össze 1965.május végéig, és pedig egy-egy hónapra vonatkozta-tott bontásban. A grafikonokon (1-5.) a fekete oszlopok mutatják az egyéni látogatók számát, a fölöttük elhelyezett fehér oszlopok pedig a csoportos látoga-tókékat. A grafikonok alatt fehér körökkel külön jeleztem a Múzeumi Hónapot (ok-tóber), valamint fekete körökkel azt az időpontot, illetve azt a hónapot, amely-ben a Magyar Nemzeti Múzeum épületében újabb természettudományi kiállítás nyílt. A táblázatokban helykimélés céljából mindig csak a látogatók összszzámát adom meg, valamint az egyéni látogatók számát. Az egyes kiállítások látogatottságá-ban mutatkozó változások elemzése után összefoglalásként megkísérlem levonni a már most levonható tanulságokat és rámutatni a további utra.

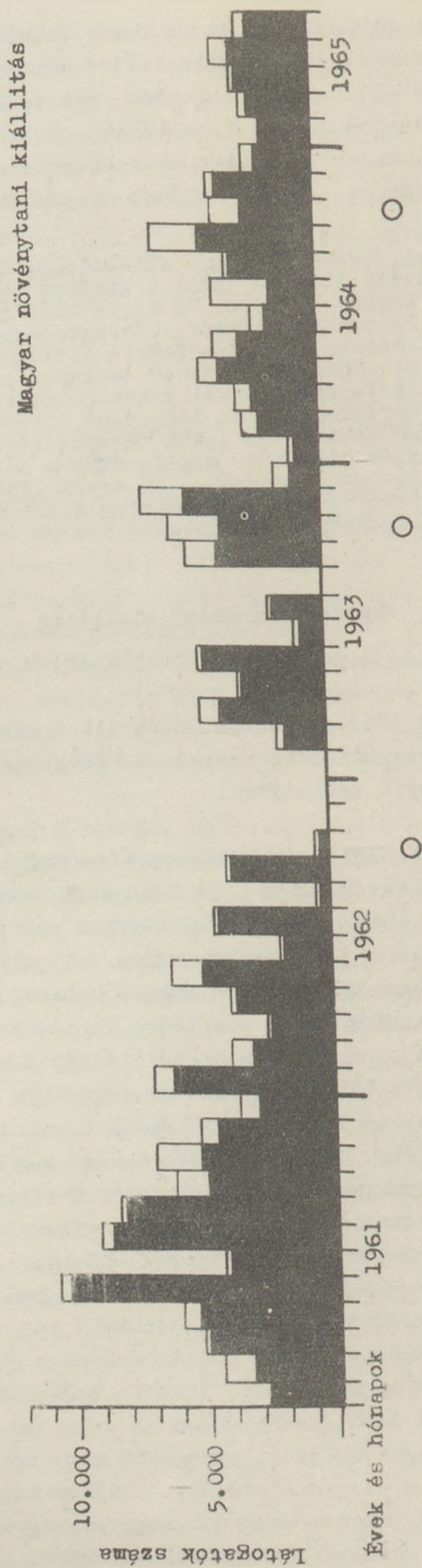
Magyar növénytani kiállítás

(1. ábra és 1. táblázat)

A kiállítás megnyílt 1953.augusztus 20-án (első része), illetve 1956.októ-ber 8-án (második, egyuttal befejező része) a városligeti Vajdahunyad várában, a Mezőgazdasági Múzeum egyik épületében.

A kiállítás látogatottsága csak közepesnek mondható, különösen az 1962.óta bekövetkezett erős visszaesés után (a látogatók száma 73.673-ról 40.225-re csökkent). Az 1962-es és 1963-as év adatai azonban nem egészen reálisak, mint-hogy mindkét évben a kiállítás 2-2 hónapig zárva volt (1962 novemberében és de-cemberében, továbbá 1963-ban januárban és augusztusban). Mindenesetre meg kell állapítani, hogy a látogatók száma - a többi természettudományi kiállításhoz viszonyítva - aránylag alacsony (lásd a megfelelő táblázatokat), és sajnos csök-kenő tendenciáját ugylátászik ebben az évben is megtartja (az év első 5 hónapjá-ban a látogatók száma összesen 14.012 volt; lásd a 8.táblázat adatait). Az egyes hónapokat tekintve semmiféle különös szabályosság nem olvasható le a közölt adatokból. A látogatók számának 1961 májusában bekövetkezett maximumát (10.856 látogató) követően a szám az év végéig fokozatos visszafejlődést mutat. A kö-vetkező években egyes, kissé kiugró hónapoktól eltekintve (1962-ben január és május, 1963-ban szeptember, október és november, 1964-ben augusztus) a látoga-tók száma havi átlagban 3.000 körül mozog. Az 1961 májusából említett feltűnő maximum, amely hatását láthatólag még a nyári hónapokon át is éreztette, minden valószínűség szerint azzal magyarázható, hogy a Mezőgazdasági Múzeum és vele együtt a „Magyar növénytani kiállítás” abban az évben az Ipari Vásár zárt bel-területéhez tartozott. Ez a körülmény legnagyobb meglepetésünkre és minden vá-rakozás ellenére hozta ezt a kiugró eredményt. Sajnos azonban többé nem követ-kezett be. A Múzeumi Hónap, mint a múzeumok nagy propagandaeseménye erre a ki-állításra, legalább eddig, semmiféle hatással nem volt. Feltűnő és aligha ma-

1. ábra. A kiállítás látogatottsága
1961. január 1. és 1965. május 31. között

A grafikon alatt látható fehér körök - ○ - jelzik a Muzeumi Hónapokat,
a fekete körök - ● - azokat a hónapokat, amelyekben a Természettudományi
Muzeum egy-egy új kiállítása megnyílt.

1. táblázat. Magyar növénytani kiállítás

hónap	1961		1962		1963		1964	
	összes	ebből egyéni	összes	ebből egyéni	összes	ebből egyéni	összes	ebből egyéni
I.	2.870	2.772	6.940	6.181	-	-	1.101	975
II.	4.569	3.484	3.984	2.798	1.756	1.480	2.925	2.487
III.	5.272	4.983	2.581	2.458	4.707	3.937	3.488	2.631
IV.	6.026	5.617	3.968	3.833	3.485	3.206	4.467	3.602
V.	10.856	10.411	6.149	5.063	4.826	4.757	3.836	3.035
VI.	4.332	4.100	2.127	2.004	1.436	1.351	2.377	1.957
VII.	9.255	8.786	4.341	4.175	2.152	2.101	1.973	1.895
VIII.	8.421	8.184	706	668	-	-	3.539	3.433
IX.	6.143	4.924	3.985	3.734	5.276	3.955	6.229	4.434
X.	6.972	5.123	549	502	5.600	3.767	3.800	2.542
XI.	5.455	4.516	-	-	6.433	5.496	3.862	3.597
XII.	3.502	2.953	-	-	1.847	1.470	2.628	2.251
össz.	73.673	65.853	35.330	31.416	37.518	31.520	40.225	32.839

gyarázható a csoportos látogatók számának igen kicsiny volta (a vizsgált években 10 %, 11 %, 16 %, illetve 18 %). A Növénytár dolgozóinak minden dicséretre méltó igyekezete ellenére, hogy a kiállítás egyes részeinek felfrissítésével, modernizálásával a kiállítás látogatottságát ismét emeljék, sajnos tudomásul kell vennünk, hogy ez a kiállítás „kiöregedett”, azaz már nem képes megfelelő vonzóerőt kifejteni Budapest lakosságára. Az igazság kedvéért azonban hozzá kell tennünk, hogy a „Magyar növénytani kiállítás” gyenge látogatottságának az oka esetleg abban is kereshető, hogy fekvése a Városliget szélén talán kevésbé megfelelő, mint a centrális fekvésű Magyar Nemzeti Múzeumban létesített egyéb kiállításoké. Erre viszont választ a Mezőgazdasági Múzeum kiállításairól készített hasonló célú statisztikák adhatnak csak.

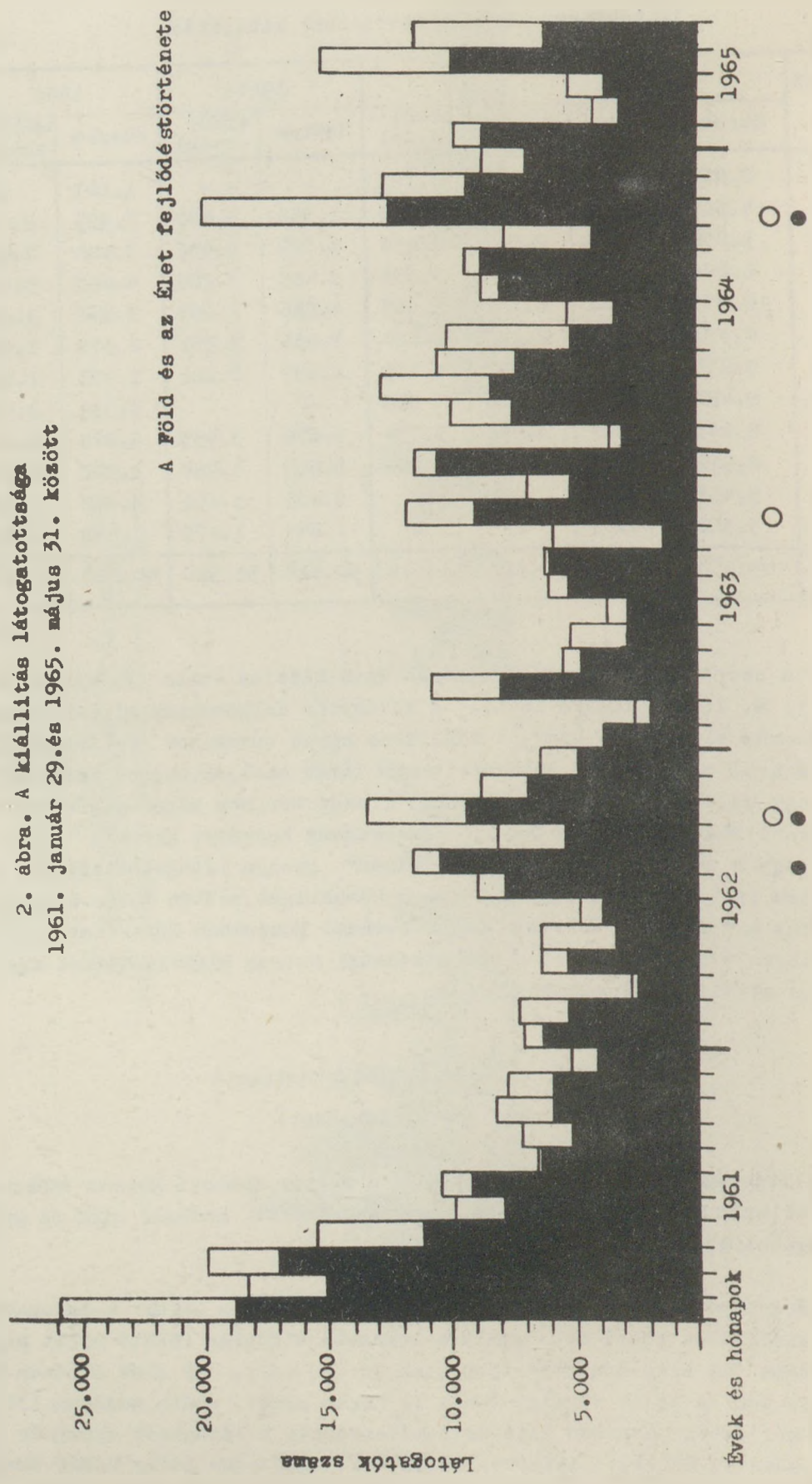
A Föld és az Élet fejlődéstörténete

(2. ábra és 2. táblázat)

A kiállítás megnyílt 1961. január 29-én a Magyar Nemzeti Múzeum épületében, az 1956-os ellenforradalom alatt erősen megrongálódott hasonló című és problematikájú régebbi kiállítás helyén.

A Természettudományi Múzeum négy, az utolsó 5 éven belül a látogatóknak átadott új kiállítása közül az, amely a legszebb előjelek között nyílt meg. A látogatók száma az első hónapban több mint 25.000 volt, az első 6 hónap alatt több mint 100.000 és az év végéig, tehát 11 hónap alatt, pedig majdnem 135.000. A következő két évben azonban itt is bekövetkezett a látogatók számának igen erős visszaesése 90.592-re, illetve 76.957-re. 1964-ben pedig újból emelkedő

2. ábra. A kiállítás látogatottsága
1961. január 29. és 1965. május 31. között

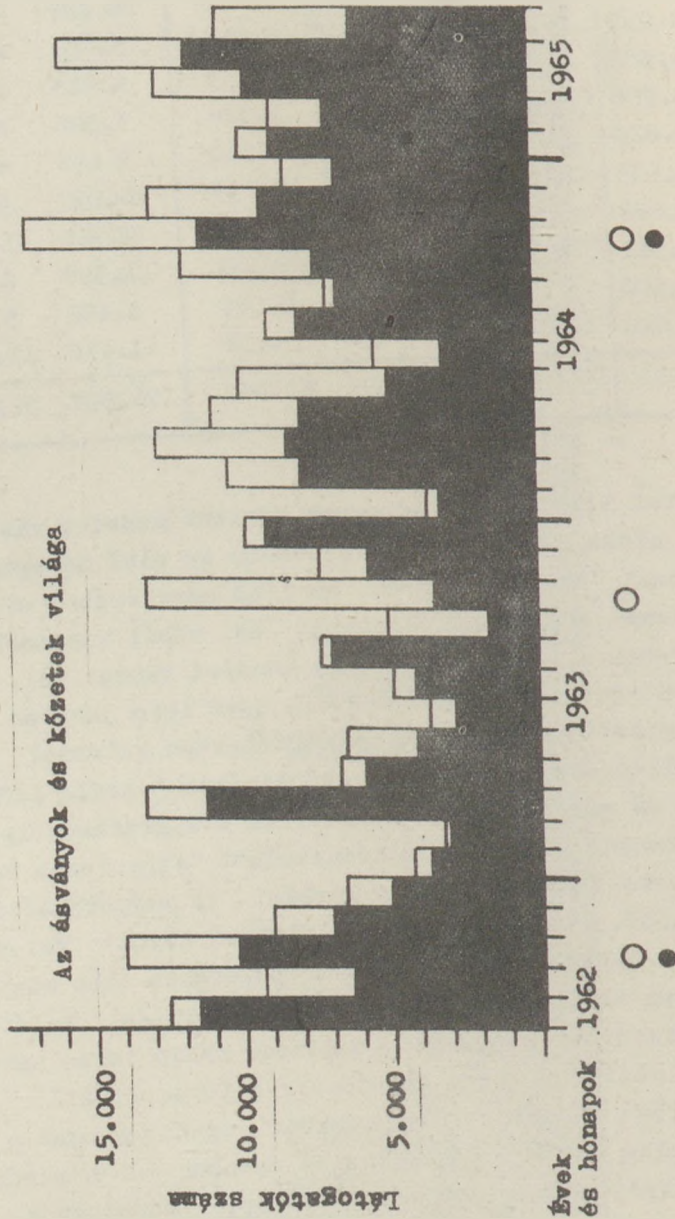

2. táblázat. A Föld és az Élet fejlődéstörténete

hónap	1961		1962		1963		1964	
	összes	ebből egyéni	összes	ebből egyéni	összes	ebből egyéni	összes	ebből egyéni
I.			6.952	6.283	3.675	-	3.376	2.812
II.	25.759	18.864	7.369	4.872	2.384	1.896	9.840	7.410
III.	18.444	15.298	2.581	2.458	10.687	7.737	12.660	8.153
IV.	19.959	16.910	6.343	5.345	5.431	4.609	10.308	7.300
V.	15.380	11.118	6.481	3.233	4.988	2.625	10.011	4.812
VI.	9.788	7.895	4.669	3.524	3.356	2.579	5.173	3.321
VII.	10.820	9.338	8.806	7.530	5.896	4.978	8.534	7.716
VIII.	6.565	6.341	11.336	10.235	6.077	5.892	9.489	8.580
IX.	7.264	5.196	7.907	4.783	4.768	1.494	7.584	4.169
X.	8.311	5.591	13.222	9.143	11.597	8.779	19.700	12.462
XI.	7.500	5.790	8.638	6.380	6.682	5.032	12.616	9.277
XII.	5.010	4.013	6.288	4.676	11.416	10.379	8.566	6.731
össz.	134.800	106.354	90.592	68.462	76.957	56.000	117.857	82.743

tendenciát mutat (117.857). Az egyes hónapok szerint vizsgálva az adatokat, a következő kép alakul ki. A látogatók száma az első hónaptól kezdődően fokozatos csökkenést mutat, amely egészen az 1962 márciusáig elért minimumig (2.581) tart, majd ismét emelkedik októberig és újból visszaesik 1963 februárjában (2.384). 1963-ban a diagram 3 kiugró hónapot tüntet fel, márciust, októbert és decembert. 1964-ben februártól májusig igen erős javulás figyelhető meg; a látogatók száma kisebb csökkenés után októberben kulminál 19.700-zal. 1965-ben pedig erős emelkedés mutatkozik az előbbi évek hasonló időszakához képest, két hónap (február és március) kivételével. Ha a 2. grafikonon igen változatos képére magyarázatot akarunk találni, mindenképp figyelembe kell vennünk az ábra alján feltüntetett fehér és fekete köröket (a magyarázatot lásd az 1. ábrán). A kiállítás kezdeti, igen nagy sikere többek között valószínűleg annak is köszönhető, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum épületében több mint 4 éve (az ellenfordalom óta) nem volt természettudományi kiállítás. A látogatók számának igen gyorsan bekövetkező rohamos visszafejlődése pedig talán azzal magyarázható, hogy a kiállítás meglehetősen kicsi (mindössze 2 teremből áll), és hogy a látogatók részére feltehetően bizonyos fokig egysíku, minthogy csak a Föld történetét mutatja be, az esetleg jobban vonzó jelenre azonban már nem tér ki. Az ábrán 1962. óta kimutatható feltűnőbb kiugrások 2 csoportba sorolhatók. Az egyikbe tartoznak az 1962 augusztusában és októberében, valamint az 1963 és 1964 októberében tapasztalt magas számok. Magyarázatuk kézenfekvőnek látszik, hiszen azokban a hónapokban lépnek fel ezek a számok, amelyekben vagy új természettudományi kiállítások nyílnak a Magyar Nemzeti Múzeum épületében, vagy amelyek egybeesnek a Múzeumi Hónappal, illetve akkor, amikor mindkét ok egyszerre is fennáll. A második csoportba sorolható kiugrások (1963. március, 1964. februártól májusig és 1965. április, május) magyarázata azonban egyelőre lehetetlennek látszik. Ugy-

3. ábra. A kiállítás látogatottsága
1962. július 27. és 1965. május 31. között

3. táblázat. Az ásványok és kőzetek világa

hónap	1962		1963		1964	
	összes	ebből egyéni	összes	ebből egyéni	összes	ebből egyéni
I.			4.478	3.605	3.598	3.027
II.			3.427	2.910	10.268	7.751
III.			13.491	11.225	12.704	8.283
IV.			6.582	5.843	10.840	7.867
V.			6.343	3.921	9.773	4.678
VI.			3.536	2.681	5.122	3.280
VII.			7.754	4.004	8.584	7.767
VIII.	12.680	11.579	7.488	7.036	6.681	6.397
IX.	9.410	6.406	5.276	1.565	11.587	7.498
X.	14.080	10.323	13.087	3.153	16.885	10.947
XI.	9.077	6.959	7.167	5.568	12.410	9.086
XII.	6.620	5.108	9.749	8.914	8.138	6.399
össz.	51.867	40.375	85.378	60.425	116.590	82.980

szintén alig indokolhatók ma még az 1962 márciusában, 1963 februárjában és 1964 januárjában kimutatott legkisebb számok sem. Az 1965 februárjában és márciusában észlelt kis számok ezzel szemben arra vezethetők vissza, hogy a kiállítás február 15-től március 15-ig teljes renoválás miatt zárva volt. A csoportos látogatók számának alakulása (1961-ben 21 %-a, 1962-ben 24 %-a, 1963-ban 27 %-a, 1964-ben és 1965-ben pedig 30 %-a az összátszámnak) azt mutatja, hogy a kiállítás oktató-nevelő célját elérte, és hogy az iskolák valamint különböző szervek, üzemek stb. az itt megnyílt lehetőségekkel élnek is.

Az ásványok és kőzetek világa

(3. ábra és 3. táblázat)

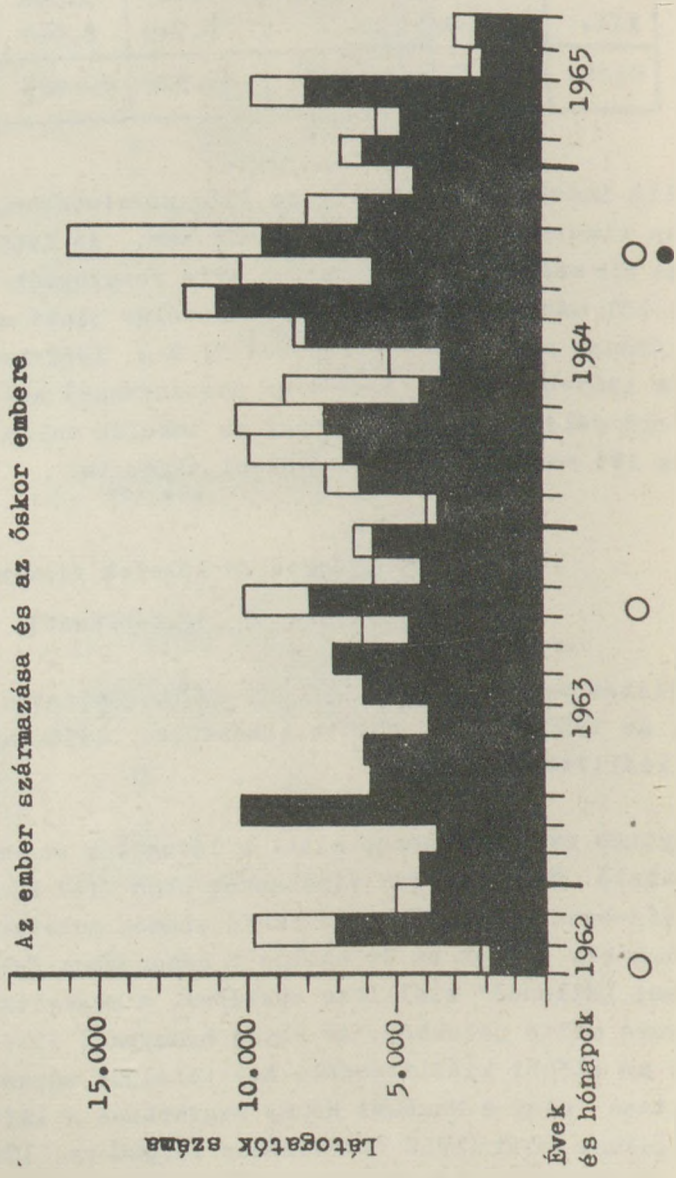
A kiállítás megnyílt 1962. július 27-én, szintén a Magyar Nemzeti Múzeum épületében, az 1950 és 1954 között elkészült, 1956-ban azonban elpusztult régi ásványtani kiállítás helyén.

A megnyitás évében 5 hónap alatt a látogatók száma elérte az 51.867-et. Az 1963-ban látható kisebb mérvű visszaesés után (12 hónap alatt összesen 85.378 látogató) 1964-ben újból erősen növekedő számok mutatkoznak (az egész év folyamán 116.590), amely számok az év utolsó 5 hónapjában felülmulják az 1963-as számokat is, ami „állandó” kiállítás esetében, a megnyitás utáni harmadik évben, igen figyelemre méltó jelenség. Az egyes hónapokat illetően a helyzet hasonlóan alakul, mint az előbbi kiállításnál. Azt találjuk ugyanis, hogy egy újabb kiállítás megnyitása vagy a Múzeumi Hónap megtartása a látogatók számának tekintélyes növekedéséhez vezet (1962 októberében 14.080-ra, 1963 októberében 13.087-re

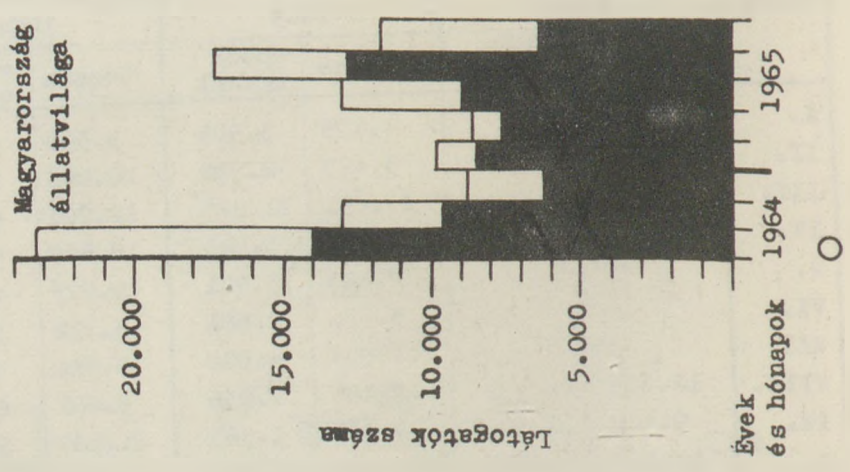
4. és 5. ábra. A kiállítások látogatottsága
 1962. október 22., illetve
 1964. szeptember 30. és 1965. május 31. között

4. ábra.

Az ember származása és az óskor embere

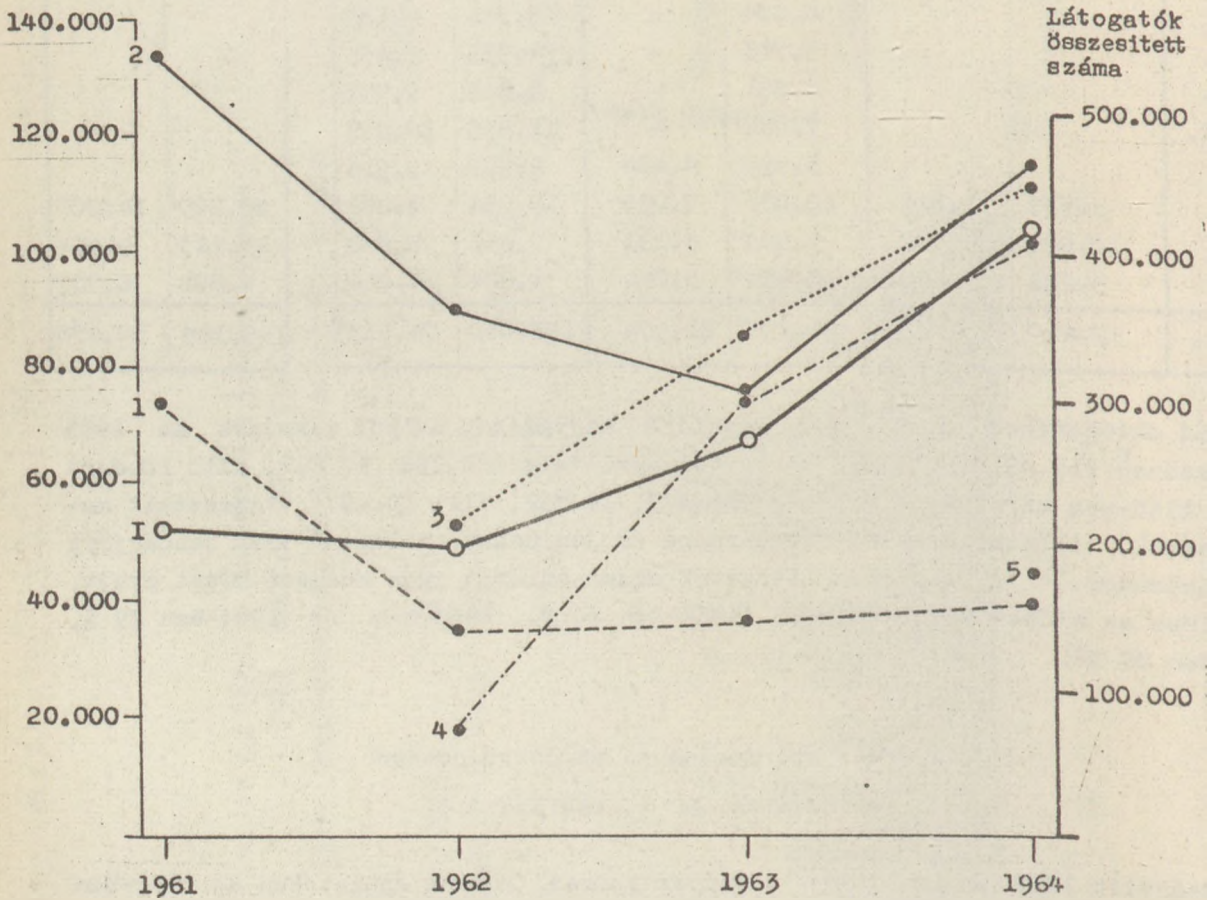
5. ábra.
 Magyarország
 állatvilága

6. ábra. A Természettudományi Múzeum 5 kiállításának látogatottsága 1961 és 1964 között

Látogatók száma az egyes kiállításokon

- 1 ●-----● Magyar növénytani kiállítás
 2 ●————● A Föld és az Élet fejlődéstörténete
 3 ●.....● Az ásványok és kőzetek világa
 4 ●- - - -● Az ember származása és az őskor embere
 5 ●————● Magyarország állatvilága
 I ○————○ az 5 kiállítás együttesen

6. táblázat. Az 5 kiállítás látogatottsága 1961 és 1964 között.

	1961	1962	1963	1964	1961-1964
Magyar növénytani kiállítás	73.673	35.330	37.518	40.225	186.746
A Föld és az Élet fejlődés- története	134.800	90.592	76.957	117.857	420.206
Az ásványok és kőzetek világa	-	51.867	85.378	116.590	253.835
Az ember származása és az őskor embere	-	17.910	74.298	103.040	195.248
Magyarország állatvilága	-	-	-	45.188	45.188
összesen	208.473	195.699	274.151	422.900	1,101.223

ban. A legkisebb számok viszont 1962 októberében (csak egy hétig volt nyitva) és 1965 április-májusában mutatkoznak (a kiállítás renoválás miatt április 12-től május 12-ig volt zárva). A csoportos látogatók száma szintén kielégítő módon alakul (1962-ben 32 %, 1963-ban 24 %, ez a szám csak az év utolsó 3 hónapjára vonatkozik, a többi hónapra a megfelelő adatok sajnos hiányzanak, 1964-ben 27 %, 1965-ben 20 %).

Magyarország állatvilága

(5. ábra és 5. táblázat)

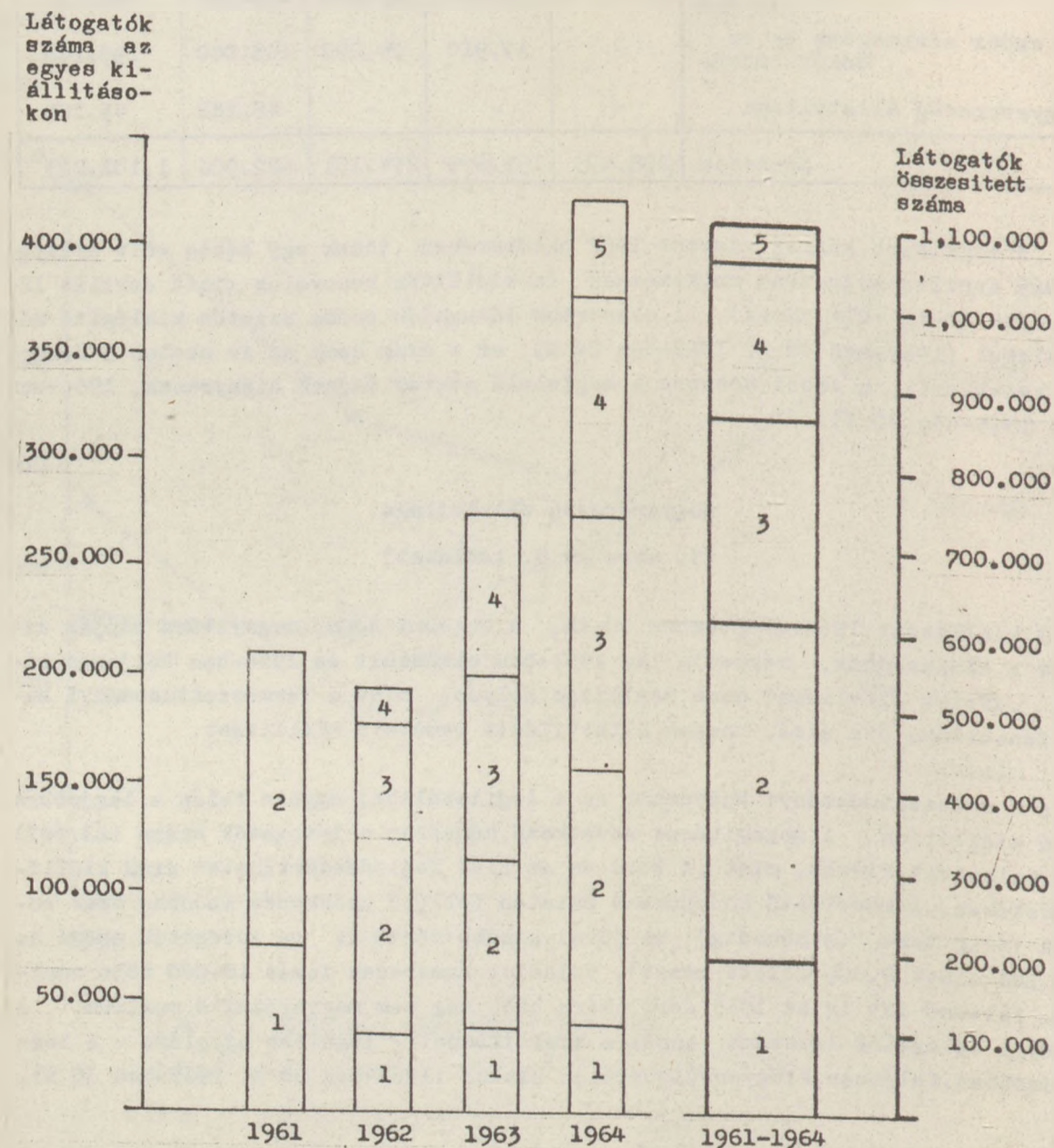
A kiállítást 1964.szeptember 30-án, a Muzeumi Hónap megnyitása napján adták át a közönségnek, mégpedig az 1951-ben elkészült és 1956-ban teljesen kiegészített „Afrika élővilága” című kiállítás helyén, mint a Természettudományi Múzeum fennállása óta első, hazánk állatvilágát bemutató kiállítást.

A Természettudományi Múzeumnak ez a legfiatalabb, egyben talán a legjobban induló kiállítása. A megnyitásra következő hónapban a látogatók száma (23.207) ugyan valamivel kisebb, mint „A Föld és az Élet fejlődéstörténete” című kiállítás esetében. A következő hónapokban szintén fellépő csökkenés azonban csak rövidebb ideig tart (4 hónapig) és jóval kisebb mérvű is (a látogatók száma az egész idő alatt 8.000 fölélt marad), valamint hamarosan ismét 10.000 fölé emelkedik. Feltűnő itt is az 1965 áprilisára eső, meg nem magyarázható maximum.⁺ A csoportos látogatók létszáma ennél a kiállításnál - legalább egyelőre - a legelőnyösebben, teljesen kiegyensúlyozottan alakul (1964-ben 32 %, 1965-ben 30 %).

A 6. ábra és a 6. táblázat összehasonlítva mutatja az öt kiállítás látogatottságának menetét a vizsgált négy évben. Nem óhajtom a már előbb kifejtett és az ábrákról leolvasható tényeket megismételni, hanem csupán fel szeretném hívni

⁺ Az épületben megnyitott „Népi demokráciánk 20 éve” kiállítás áprilisi nagy forgalmát vezette le. (Szerk.)

7. ábra. A Természettudományi Múzeum látogatóinak száma az egyes években, valamint annak megoszlása az egyes kiállítások között

Az oszlopokban lévő számok: 1 - Magyar növénytani kiállítás, 2 - A Föld és az Élet fejlődéstörténete, 3 - Az ásványok és kőzetek világa, 4 - Az ember származása és az őskor embere, 5 - Magyarország állatvilága

7. táblázat.

A látogatók számának megoszlása az egyes kiállításokra.

	1961	1962	1963	1964	1961-1964
Magyar növénytani kiállítás	35,7 %	17,9 %	13,6 %	9,5 %	17,0 %
A Föld és az Élet fejlődés-története	64,3 %	46,2 %	28,2 %	27,8 %	38,2 %
Az ásványok és kőzetek világa	-	26,9 %	30,9 %	27,8 %	23,0 %
Az ember származása és az őskor embere	-	9,0 %	27,3 %	24,2 %	17,5 %
Magyarország állatvilága	-	-	-	10,7 %	4,3 %
összesen	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

a figyelmet arra a különös jelenségre, hogy az 1-gyel és 2-vel jelzett kiállítások görbéjének első része (1961-1962) teljesen párhuzamosan fut. Miután két teljesen eltérő tematikájú kiállításról van szó, amelyek közül az egyik régi, a másik teljesen új, az egyik a Városligetben, a másik a város közepén van, a látogatók számában párhuzamosan bekövetkezett igen súlyos csökkenésnek egészen különleges, a kiállításoktól független, eddig azonban ismeretlen okot kell feltételeznünk. Az 1-gyel jelzett görbe (vastagon kihuzott vonal fehér körökkel) mind az öt kiállítás látogatói összesített számának a lefutását jelzi 1961 és 1964 között (ehhez a görbéhez az ábra jobboldalán olvasható számok tartoznak). A görbe 1961-ben 208.473-mal indul, 1962-ben annak ellenére, hogy két új kiállítás nyílik, ha csak néhány százalékkal, de mégis csökken, 1963-ban azonban újból emelkedni kezd, és 1964-ben eléri a 422.900-at. Ha ebből a számból még le is vonjuk az 1964-ben megnyitott 5. kiállításra (Magyarország állatvilága) eső számot (45.188), akkor is megállapíthatjuk, hogy a látogatók száma 1961 és 1964 között több mint a duplájára emelkedett.

A 6. ábrán 1-gyel jelölt görbét a 7. ábra és a 7. táblázat részletesebben fejti ki. Az ábra első négy oszlopa (a hozzávaló számértékeket az ábra baloldalán olvashatjuk) a megfelelő évben meglévő kiállítások összesített látogatottságát demonstrálja, mégpedig az egyes kiállításokra eső arányban. Az 5. oszlop (a vonatkozó számokat lásd az ábra jobb szélén) a Természettudományi Múzeum öt kiállításának a vizsgált négy évben elért látogatottságának összértékét (1.101.223) mutatja, szintén az egyes kiállításokra eső arányban. Ezek a számok, illetve az utolsó oszlop egyes részei természetesen csak az egész időszakra vonatkoztatható tényszámokat mutatnak, nem pedig az egyes kiállítások összehasonlító értékelésére alkalmas adatokat, hiszen csak az 1. és 2. számú kiállítás volt 4 évig nyitva, a 3. és 4. számú valamivel több mint 2 évig és az 5. számú mindössze 3 hónapig.

Kiegészítésül közlöm a 8. táblázatban az 1965. év első 5 hónapjára eső számokat. A 203.927 látogató közül a „Magyar növénytani kiállítás”-ra 7 % esik.

„A Föld és az Élet fejlődéstörténete" című kiállításra 23 %, „Az ásványok és kőzetek világa" című kiállításra 28 %, „Az ember származása és az őskor embere" című kiállításra 13 % és a „Magyarország állatvilága" című kiállításra 29 %.

Nyilván felmerülhet az a kérdés, milyen joggal, és vajon a valóságnak megfelelően közlöm-e itt a négy, a Magyar Nemzeti Múzeumban látható természettudományi kiállításra vonatkozó adatokat külön-külön, sőt - horribile dictu - még össze is adom azokat. A válasz erre a kérdésre pedig rendkívül egyszerű. Mint muzeológus ugyanis nem vagyok kíváncsi a belépőjegyekből származó bevételre, hiszen nem vagyok üzletember, hanem népművelő, és így tisztában kell lennem azazal, hogy az ismeretterjesztés nem rövid lefutású, a befektetéssel egyenes arányban álló bevételt, nyereséget biztosíthat, tehát nem azonnal realizálható profitra, hanem csak hosszú távlatban és sohasem összecsúszva lemérhető eredményre vezethet. Ezzel az szemben kíváncsi vagyok arra, hány ember teszi be a lábát az egyes kiállításokba és tekinti meg azokat hosszabb vagy rövidebb ideig, és kíváncsi vagyok arra, hogyan segíthetünk azon, hogy minél több látogató minél többször cselekedjék így. Hogy pedig a gyakorlatban is igazam van, arra talán bizonyíték, hogy a négy kiállítás a vizsgált négy év alatt egyetlen hónapban sem eredményezett azonos, de még erősen megközelítő számadatokat sem. Vagy egy konkrét példa. 1965 első öt hónapjában a „Magyarország állatvilága" és „Az ásványok és kőzetek világa" című kiállításokra az összlátogatottság 29 %-a illetve 28 %-a jutott (mindkét kiállítás végig nyitva volt), „A Föld és az Élet fejlődéstörténete" valamint „Az ember származása és az őskor embere" című kiállításokra 23 %-a illetve 13 %-a. Az utóbbi két kiállítás a jelzett időszakban 1-1 hónapig zárva volt, érthető tehát, hogy látogatottságuk kisebb volt mint a két előbbié; a fentiek értelmében azonban egyáltalában nem volna érthető e két kiállítás között is fennálló nagy differencia. Még egy másik példa. 1963 októberében „A Föld és az Élet fejlődéstörténete" című kiállítást 8.779 egyéni és 2.818 csoportos, tehát összesen 11.597 látogató tekintette meg, „Az ásványok és kőzetek világa" című kiállítást pedig 3.153 egyéni, 9.934 csoportos, vagyis összesen 13.087 látogató. Az előbbi kiállításra tehát 5.626-tal több egyéni látogató volt, az utóbbin ezzel szemben 7.116-tal több csoportos látogató. Nyitva hagyom tehát a találós kérdést, hány látogató kereste fel összesen a két kiállítást, vagy pedig mégis kitartok amellett, hogy a látogatók reális száma 24.684 (= 11.597 + 13.087) volt.

A fentiekben közölt statisztikai adatok és igen „nagyvonalu" kiértékelésük természetesen csak kísérletnek tekinthető, hogy választ találjunk arra a kérdésre, vajon lehet-e ezeket az adatokat valóban megszólaltatni és válaszukat esetleg meg is érteni. Azt hiszem, az előbbiekből alapján nyugodtan kijelenthetjük, hogy a kísérlet sikerült. Ha azonban folytatni akarjuk ezeket a vizsgálatokat - és véleményem szerint folytatni is kell őket -, akkor sokkal precízebb, részletesebb, hetekre, napokra, sőt esetleg órákra lebontott statisztikákra lesz szükségünk. Ezeket a statisztikai adatokat azután össze kell vetni egy igen részletes eseménynaplóval, minthogy - ahogyan az már fentebb kitűnt - a

8. táblázat.

Az 5 kiállítás látogatottsága 1965. első 5 hónapjában.

hó	látogatók	Magyar növénytani kiállítás	A Föld és az Élet fejlődés- története	Az ásványok és kőzetek világa	Az ember származása és az őskor embere	Magyar- ország állatvilága
I.	összesen	2.096	9.802	9.652	6.674	9.855
	ebből egyéni	2.051	8.624	8.551	5.867	8.667
II.	összesen	2.408	4.102	8.286	5.770	8.671
	ebből egyéni	2.052	3.056	6.388	4.492	6.618
III.	összesen	3.029	5.412	12.473	9.679	13.197
	ebből egyéni	2.737	3.596	9.132	7.299	9.101
IV.	összesen	3.602	15.299	15.732	2.357	16.730
	ebből egyéni	3.110	10.823	11.282	2.037	11.229
V.	összesen	2.827	11.380	10.497	2.768	11.585
	ebből egyéni	2.278	6.130	5.930	1.919	6.386
I-V.	összesen	13.962	45.995	56.640	27.248	60.032
	ebből egyéni	12.228	32.229	41.283	21.614	42.001

kiállítások látogatottsága igen nagy mértékben függvénye a környezetükben lezajló külső eseményeknek (lásd a Muzeyi Hónapoknak, új kiállítások megnyitásának vagy az Ipari Vásárnak a hatását), az időjárásnak illetve az évszakoknak, a kiállítási termék földrajzi fekvésének (a város centrumában vagy a peremén) stb.

És milyen kérdésekre várhatunk választ az ilyen módon több éven át vezetett statisztikai összeállításoktól? Nehéz erre a felelet, legalább akkor, ha rövid mondatokba összesűrítve áttekintő és kielégítő feleletet akarunk adni. Megkísérlek a következőkben röviden csak néhány kérdést felvázolni, amelyekre utmutató válaszok már mindjárt az elején is adódhatnak.

1. Mikor jó egy kiállítás, és mikor nem éri el célját?

2. Meddig életképes egy-egy „jó” állandó, időszakos vagy vándorkiállítás, és mikor érik meg a lebontásra?

3. Mekkora-meddig tartható nyitva egy kiállítás, és milyen napokon? Nem vagyok ugyanis meggyőződve arról, hogy az e téren külföldön is gyakorolt muzeumi „hagyomány” (10-18 óráig tartó nyitvatartási idő, hétfői zárás) nem fog-e esetleg „babonának” bizonyulni.

4. Mikor, milyen évszakban, milyen hónapban lehet zárva egy-egy kiállítás helyreállítási vagy javítási munkák miatt? Ugylátszik leginkább januárban és februárban, de semmiesetre tavasszal, nyáron vagy ősszel.

5. Mikor kell megindítani a propagandát egy-egy kiállítás érdekében, és mikor hiábavaló már minden ilyenirányu igyekezet?

6. Mik azok a propagandaeszközök, amelyekkel biztosíthatjuk a látogatottság állandóságát illetve emelkedését?

7. Mik azok a külső körülmények, események vagy tényezők, amelyeket kiaknázhathatnánk a kiállítások rendes látogatottságának emelésére? Ebből a szempontból például igen érdekes volna, ha statisztikailag ki lehetne mutatni, mit jelentettek a Magyar Nemzeti Múzeumban az „egykor” oly híres és, azt hiszem, muzeológiai szempontból kitűnően átgondolt és kivitelezett „aranyvasárnapok” a Magyar Nemzeti Múzeum többi kiállítása illetve azok látogatottsága számára.

8. Kielégítő-e a csoportos látogatók eddigi száma, és ha nem, milyen módszerekkel lehetne emelni azt?

Meg vagyok győződve arról, hogy gondosan elkészített, ilyen irányu statisztikák még sok más kérdésre is adhatnak felvilágosítást, és minden helyesen feltett kérdésre kapott válasz előre visz majd bennünket az ismeretterjesztési munkában.

Végül talán még a legfontosabb kérdés. Kire tartozik ez a statisztikai kiértékelő munka? Nyilvánvalóan elsősorban a külön erre a célra életre hívott Propagandairódára és a legtöbb múzeumban működő propagandacsoportra, propagandistára, hiszen statisztikai alap nélkül a propaganda - véleményem szerint - nem sokkal más mint pl. egy a legmodernebb műszerekkel rendelkező, de a műszerek használatában ki nem képzett kutatócsoport. De tartozik ez a feladat minden múzeumvezetőre és minden muzeológusra is, ha jó kiállításokat akar készíteni és ha kiállítási munkájával valóban segédkezet akar nyújtani az ismeretterjesztési feladatokhoz.

Székessy Vilmos

AZ UJ EGRI TÖRTÉNETI KIÁLLITÁSRÓL

Részben a sajátos egri történelmi miliőnek, részben Gárdonyi Géza regényébek köszönhető, hogy a Dobó István Múzeum egyik leglátogatottabb kiránduló helyünk és hogy a múzeum leglátogatottabb vidéki múzeumunk. Eger még a XVIII. századi barokk átépítés után is egyike legsajátságosabb, legjellegzetesebb városunknak, s az egri vár pedig sok hányattatása ellenére is talán legbeszédesebb emléke viharos történelmi multunknak. Mindez fokozott feladatok elé állítja az egri múzeumi kiállítás rendezőit, mind tartalmi, mind formai vonatkozásokban.

Az előbbiek miatt fokozott érdeklődés kell, hogy megnyilvánuljon az egri történelmi kiállítás iránt. A kiállítás Kozák Károly régész és Détshy Mihály építész kutatásai alapján, Détshy tervei szerint helyreállított gótikus palotában nyílt. Az épület ma talán legszebb profán eredetű középkori építészeti emlékünk. Helyreállítva méltó környezetet ad Eger és környezete történelmi emlékeinek. Itt kell megemlékezni arról, hogy az épület helyreállításának fő erénye, hogy a helyreállítás során előkerült számos korai részletet - lett légyen az művészeti, vagy csak egyszerűen épületszerkezeti értékű -, igyekeztek maximalsan bemutatathatóvá tenni. Sőt a kiállítás-rendezés is figyelemreméltóan igazodott az építészeti, környezeti adottságokhoz, a kiállítás érvényesülni hagyja magát az épületet is. Helyes, követendő példa, hogy az egyes termek, helyiségek építéstörténelmi-történelmi összefoglalóját nemes, bronzlemezbe vésve mindenütt a kiállítás egyéb felirataitól jól megkülönböztetetten találjuk meg. Így az épület valóban nyitott könyvként áll az érdeklődők előtt.

A kiállítás a XI-XVII. századot öleli fel, a püspökség alapításából a Rákóczi szabadságharcig terjedően. A kiállítás szerkesztői nagyon helyesen nem általános eseménytörténelmi vonalvezetést alkalmaztak, hanem a nyolc kiállítási terem adottságaihoz alkalmazkodva nyolc tematikai mozzanatot emeltek ki az Egri vár élete összefoglaló cím alatt. (Fő csoportosítási egységek a következők: Az egri püspökség és a vár kialakulása, kézműves és paraszti árutermelés a XV. században, a püspöki udvar élete, a vár 1552. évi ostroma, a végvári élet, Eger a török hódoltság, Eger a Rákóczi szabadságharc idején.) A csoportosítás helyes, a vár és a város történetének olyan kérdéseit, szakaszait tárják fel, amelyek országos szempontból is fontosak, lényegesek, sőt még tágabb érdeklődést keltők is. A szerkesztés így eleve sajátos arculatot biztosított a kiállításnak.

Szakmai szempontból hangsúlyozottan ki kell emelni, nagyra kell értékelni a témák bátor felvetését. Nem szabad megfélemedkezni arról, hogy a középkori muzeológiai gyűjtésnek, kutatásnak sem általában vidéken, sem konkrétan Egerben nem igen voltak mély gyökerei, míg a korábbi, egyébként tiszteletre méltó, időről-időre fellobbanó kezdeményezések ellenére sem. Az egri múzeum is későn kialakult, fiatal intézmény mai szervezetében, e témákra nem volt gazdag anyagkészlete, raktári tartaléka. Tudjuk a nagyarányú várfeltárások, ásatások jól lehet tonnaszám adhattak, adhatnak tárgyöredékeket, ezek nehezen kiegészítthe-

tők, és legfőképp egynemű anyag kerül elő. Találnak ezer kályhacsempét, ebből tiz kiállítható, de nem kerül elő tűzikutya, piszkavas, szénvonó, stb. A kiállítás mégis elfogadhatóan jeleníti a korabeli emberi tevékenységet, művészetet. Éppen az anyag szűkre szabott volta miatt nem mélyedhettek a rendezők egyes témák árnyaltabb, részletezőbb kidolgozásába. Ez adhat magyarázatot arra, hogy sok vonatkozásban inventárium-szerű maradt maga a kommentálás is. Kapcsolódó anyag híján levegőben maradtak volna a mélyebb, technikatörténeti, társadalomtörténeti fejtegetések, magyarázatok.

Ezért van, hogy a kiállítás legsikerültebb része az, ahol viszonylag nagy anyag van, ahol részben a terem adottságai is tömörítik az anyagot. Ilyen például az egri püspökség kialakulása és a kézműves-paraszti kultúra bemutatása, ahol a régészeti anyag viszonylagosan gazdag. Mellesleg kell itt is észrevennünk, hogy a kiállítási technikánk is igazában régészeti anyaghoz alkalmazkodó technika. Nagyon szerencsés a gazdag középkori kőanyag felhasználása.

A kiállítás csúcspontja a török háborúk és a nevezetes 1552. évi ostrom, kell legyen. Helyesen erre a legmegfelelőbb terem választották ki. Gondosan válogatták a történeti dokumentációt a tárgyi valóság és a történeti tények életrekeltésére. Mégis bizonyos hiányérzet lep itt meg bennünket. Kevés a tárgyi anyag. A bemutatott értékes fegyverek pedig mereven, szűk dekorációs szempontok szerint kerültek bemutatásra. Szükségét éreztük volna gazdagabb, rajzos kommentálásnak, hogy a kiállított fegyverek, hadi eszközök használatáról képzeletünk elevenedjenek meg. Az anyag gazdagításával, rendezésével érzékeltetni kellett volna az itt folyt küzdelem példátlan heroizmusát. Az 1552. és 1594. évi ostromok közötti ellentétet mélyebben kellett volna kiaknázni. Noha a Dobó-féle védelem termében a bemutatott anyagban kivetni valókat nem találunk, a terem mégis hiányérzetet hagy bennünk. Nagyon eredményesnek mondható a noszvaji templom mennyezetének felhasználása. A kései reneszánsz stilusu famennyezetet követendően, példásan restaurálták, eredeti rendeltetéséhez illően használták fel a kiállításban.

A kiállítás érzékeltetni kívánja a törökök jelenlétét, életét. Figyelemre méltó török iparművészeti anyagot adnak közre. Sajnálatosan azonban a kiállítás itt nem meggyőző. A látogató zavarba kerül, nem világos, hogy a bemutatott anyag mennyiben helyi vonatkozású. Ezt a rendezésnek meg kellett volna oldania.

A Rákóczi szabadságharc is kiállítási helyet kapott végül. Bármennyire is volt Egernek ekkortájt szerepe a bemutatott anyag nem indokolja a szabadságharc kiemelt bemutatását. Ehelyett sikeresebb lett volna a XVI-XVII. századhoz kapcsolódó témával foglalkozni, a IV-VI. termekben bemutatottakat a helyiség felhasználásával jobb lett volna elmélyíteni.

A kiállítás a fenti megjegyzések ellenére is eredményes, hasznos. Az Északkeleti országrész középkori anyagi kulturájának egyetlen kiállítása. Figyelembe véve lehetőségeinket, a feladatot jól oldotta meg a kiállítás rendezőgárdája.

A kivitelező munka sokat segített a bemutatás sikerességén. Az installációs munkát izléssel végezték. A szomszédos muzeumok mostanában megnyílt kiállításait messze felülmúlja az egri bemutatás. Ki kell emelni, hogy izléses modelleket készítettek. A grafikai munkát nagy gonddal oldották meg. A tárlók, vitrinek tetszetősek, bár nem pormentesek. Figyelemreméltó új kísérletet látunk a világítástechnika megoldásaiban, többek között a világítótestek szerelése tűzvédelmi szempontból is jobb mint a régebbi megoldások.

Sajnálatos azonban, hogy modorosak az eloxált alumínium felületre írt feliratok, ábrázolások. Reá kellene jönni, hogy az eredeti ábrázolások nem kívánják az újrafestést, újra rajzolást. Az installáció magasszínvonalához méltatlan a középkori okiratok fotomásolatainak kivitelezése. Ezeket ki kellene cserélni, serox másolatokra, az iratok életrekelésére nem alkalmasak a foto reprodukciók. Néhol indokolatlannak találjuk a plexi pótlásokat, rekonstrukciós kiegészítéseket.

Bizonyosan még tárgyvédelmi okokból is indokolható a kiállítási termek lefüggönyözése, és általánosságban helyes elv is. Nagyon helytelen azonban, hogy a tájképileg is szép kilátást nyújtó ablakok mindegyikét függönnyel eltakarták. Pedig egyes ablakokból a vár szomszédos bástyájára nagyszerű, tanulságos rálátás nyílt volna, ez még szintén megoldható.

A kiállítás alkalmas az idegenforgalmi (nemzetközi és hazai) igények kielégítésén túl a városban jelentkező főiskolai érdeklődés színvonalas kielégítésére is. A kiállítást, mint a hazai kiállításrendezés nemes hagyományaihoz igazodó kísérletet az elkövetkezendő évek szempontjából is, fontos, jelentős lépésnek tekinthetjük. Tanulságait, eredményeit mindannyian hasznosíthatjuk.

Filep Antal

ELKÉPZELÉSEK A MUZEUMOK TÁVLATI RÉGÉSZETI ÉS NÉPRAJZI KIÁLLÍTÁSÁIRÓL

A Muzeumi Főosztály bekérte a muzeumoktól az 1966-74-ig rendezendő régészeti kiállítások helyét, témáját. Az intézmények közölték is nem kiérlelt elképzeléseiket és ezért az összegyűlt anyagból csak részben látszik, hogy az elkövetkezendő 10 évben hol és milyen régészeti kiállítások lesznek. A tervet a Muzeumi Kabinet is tárgyalta és arra a megállapításra jutott, hogy jelen formájában még nem nevezhető tervnek, mert hiányzik belőle az országos és a helyi koordináció, amely feltétlenül szükséges lenne ahhoz, hogy régészeti kiállításaink változatosabbak legyenek témában, jobban tükrözzék egy táj, illetőleg helység jellegzetességeit. Ha országosan és megyéenként nem hangoljuk össze kiállítási tevékenységünket, úgy tartalmában nagyon sok lesz az ismétlődés, a kiállított anyag inkább csak a lelőhelyben változik és folyamatosan végig nézve valamennyi kiállításunkat, sablonossá is válik.

A kérdés megoldása nem könnyű, mivel valamennyi muzeum arra törekszik, hogy régészeti kutatását úgy irányítsa, hogy az részben a legfontosabb történeti korszakokra hozzon új forrásanyagot, illetőleg olyan anyagot tárjon fel, amely az addigi muzeumi anyag kiegészítésére szolgál. Érthető az a törekvés is, hogy a muzeumok be szeretnék mutatni állandó kiállításaikon az új eredmények mellett a muzeum bel- és külföldön egyaránt híressé vált darabjait, s így legszívesebben a történeti sorrendiségből adódó fontossági sorrend figyelembevételével állítják össze kiállításaik tematikáját. Hozzájárul ehhez az a népművelési igény, amely a felnőtteknek, de különösen az iskolásoknak mindenütt megpróbálja a helyi fejlődés eredményeit bemutatni, még akkor is, ha ez a fejlődés lényegében véve azonos az ország egész területén, illetőleg csak apróbb színezetekben tér el.

A tudományos és népművelési igények összehangolása a legnehezebb, de azt úgy hiszem, elvben fel lehet állítani, hogy egy megyén belül legfeljebb egy muzeumban van szükség arra, hogy a korai történet viszonylagosan teljes történetét együttesen időrendben mutassa be. Ugy érzem, hogy ez sem lenne mindenütt kötelezően betartandó elv és a jövő kiállításainál inkább azokra a helyekre koncentrálná az ilyen tematikájú kiállításokat, amelyek egy nagyobb tájegység középpontjában fekszenek, s amelyek távlati vonatkozásban egy-egy körzet székhelyein lesznek. Ezenkívül helyesnek látszik ilyen összefüggő kiállítás rendezése egyetemi székhelyeken és mindazokban a megyékben, ahol egy régészeti kiállítás lesz csupán. A többi muzeumban inkább a tematikus kiállításokat tartanám célirányosnak a muzeumok odavonatkozó anyagának teljes figyelembevétele mellett. Ezt az elképzelést támogatják azok a megfigyelések, hogy a megye központi helyeire központosult iskolai látogatás és az egyre növekvő belső turista forgalom révén egyre több látogató jut el az ország különböző muzeumaiba.

Ezeknek az elveknek a figyelembevételével, és szem előtt tartva a muzeumok terveit, az alábbiakban képzelem el az ország régészeti távlati térképét:

Fejér megye. A székesfehérvári muzeumban 63 óta áll a megye egészét bemutató kiállítás. Dunaujvároson, Dunaujváros környékének régészeti emlékei elég régóta vannak kiállítva. A táci feltárásokat figyelembevéve a fejlődés iránya az, hogy Tác és Fejér-megye római kora bemutatásának a helye át fog tolni Tácra, illetőleg Dunaujvárosra. Ezt figyelembevéve Székesfehérvárott két téma jöhet számításba: 1./ központi kelta kiállítás, 2./ az Árpád-ház korának történeti anyaga. Dunaujvároson két téma alkalmas: 1./ a római tábori élet, 2./ Dunántuli bronzkori tell települések.

Komárom megye. Esztergom: fő téma román építőművészet és az Árpád-házkori történet. Tata: 1./ rómaikori villa és Szöny, 2./ paleolitikori fejlődéstörténeti kiállítás, 3./ rómaikori vízvezeték kiállítás az igmándi várban.

Győr megye. Győr: tájtörténeti kiállítás a megye korai történetének teljes igényű bemutatásával. Sopron: a rómaikori lapidárium mellett csak középkori jellegű kiállítás. Mosonmagyaróvárott nem javasolnék régészeti anyagot bemutatni.

Vas megye. A római anyag kiállítása itt is áttolódik az Iseum, illetőleg romkerti területre, tehát felesleges lenne a muzeum szűkös kiállító helyiségeiben ezt a kort általánosságban bemutatni. Itt két témát javasunk: 1./ a valástörténet régészeti bemutatása az őskortól az államalapítás koráig, 2./ őskori erőrendszerek Bronz-Hallstattkori fémipar.

Kőszegre súlypontoznám az egész megyére vonatkozó középkori régészeti anyagot. A többi helyeken csak a helytörténeti kiállítás keretében, a középkori előzményeket javasolnám bevenni.

Veszprém megye. Kialakult elképzelésem még nincs. A római témában a mozaik jöhetne számításba. Fel lehetne vetni a népvándorláskori anyag súlypontosítását.

Zala megye. Zalaegerszegen általános jellegű régészeti kiállítás, illetőleg a Dunántul IX-XI. századi története kerülhetne kiállításra. Nagykanizsán csak a helytörténettel kapcsolatos középkori anyag kerülne bemutatásra, ide összpontosítva a megye többi középkori vonatkozásait.

Baranya megye. Pécs: az egész megyét felölelő régészeti kiállítás, súlyponttal Zengővárkonyra, illetőleg a VI-IX. századra.

Szigetvár: Zrinyi-vár, Mohács.

Bács megye. Kecskemét: középkori magyar falu. Baja: szarmaták.

Csongrád megye. Szeged: általános történeti kiállítás a Délmagyarország területéről. Hódmezővásárhely: Délmagyarország neolitikuma és rézkora. Szentes: steppei népek, szkiták, hunok, avarok.

Szolnok megye. Szolnok: Középmagyarország régészete, különös tekintettel a Tiszára. Jászberény: csak helytörténettel kapcsolódó középkori anyag.

Békés megye. Összefoglaló régészeti kiállítást nem javasolnék. Gyulán, a gyulai vár és mellette érdemes lenne a magyar pénzverés történetét kiállítani.

Hajdu megye. Debrecen: Keletmagyarország összefoglaló régészeti kiállítása. A megye egyéb muzeumaiban inkább időszakai kiállításokon bemutatni egy-egy kor összefoglaló anyagát.

Szabolcs megye. Nyiregyháza: két témát javaslok: 1./ bronz és Hallstattkori depotleletek (országos anyagból), 2./ honfoglalási kiállítás. A megye többi muzeumaiban időszakai kiállításokon lehetne bemutatni a muzeum gazdag anyagát.

Borsod megye. Miskolc: Északmagyarországot bemutató összefoglaló régészeti kiállítás, különös sullyal a hegyvidékre.

Heves megye. Eger: hódoltságkori emlékanyag országos kiállítása.

Pest megye. Visegrád: reneszánsz művészet. Szentendre: római kori limes.

Tolna megye. Szekszárd: Dunántul bronzkora.

Somogy megye. Kaposvár: a megye összefoglaló története.

Budapest. Érdeemes lenne elkészíteni a helytartói palota rekonstrukcióját. Aquincum: a rendezett rommező központjában továbbra is Aquincum történetét mutatnám be, a rész-bemutatók mint a Meggy-fa utcai, Korvin utcai objektumok „in situ” kiállítások lennének. A Várban összefoglaló Budapest története kiállítás, csupán nyomokban utalva a római korra.

A Magyar Nemzeti Múzeumban az egész országot felölelő új régészeti kiállítás adná a szintézist.

Az érintett megyei néprajzos munkatársakkal való megbeszélés értelmében az ország különböző muzeumaiban az elkövetkező 10 évben a néprajzi kiállítások megrendezésére a következő a javaslat.

Az ország öt nagyobb vidéki városában monografikus néprajzi kiállítást javasolok, ahol - bár elsősorban a megyére alapozottan - mégis az érintett nagyobb táj népi kulturájának lehető keresztmetszetét adná a kiállítás. Az öt múzeum: Pécs (Déli-dunántul), Veszprém (Észak-Dunántul), Eger (Felföld), Debrecen (Tiszántul) és Szeged (Dél-Alföld).

A többi múzeum kiállítása lényegében tematikus kiállítás lenne, úgy összeválogatva, hogy egy-egy nagyobb földrajzi egységen belül a tematikus kiállítások együttesen adnák a nagyobb egységek „monografikus” áttekintését.

Kaposvár: Pásztorélet (állattartás, faragómvészet stb.).

Nagykanizsa: Viseletkiállítás. Művészeti kiállítás.

Zalaegerszeg: Szabadtéri kiállítás - építkezés, lakáskultúra.

Székesfehérvár: Földművelés.

Szombathely: Gyűjtögetés- Táplálkozás. (Az építkezési és lakáskulturát a tervezett Szabadtéri Gyűjtemény mutatná be.)

Győr: Kisalföldi szokás-kiállítás.

Sopron: Kisipar.

Keszthely: Halászat és viziélet a Balatonon.

Balassagyarmat: Palóc viseleti kiállítás.

Miskolc: Népművészeti kiállítás.

Szolnok: Tiszai élet.. (Nemcsak a halászat, vizi közlekedés stb., de az árterben való gazdálkodás, gyűjtögetés stb. is.)

Karcag: Állattartás (pásztorokodás). Földművelés. (Csak az új épületbe való átköltözés után lehetséges.)

Keoskemét: Homoki gazdálkodás, kertkultúra.

Baja: Dunai halászat. Népi kulturánk balkáni kapcsolatai.

Kiskunfélegyháza: Kiskun kiállítás.

Cegléd: A történeti anyaghoz kapcsolódva: a jobbágyfelszabadítás problémája (Dózsa, Kossuth).

Nyíregyháza: Szokás-kiállítás.

Sárospatak: Történeti anyaghoz kapcsolódva: kuruc- és jobbágykor, valamint szlovák és rutén kapcsolatok.

Kiskunhalas: A tervezett Szabadtéri Gyűjtemény a Duna-Tisza köz építkezését és lakáskulturáját, valamint kismesterek műhelyeit mutatná be.

Békéscsaba: Táplálkozás.

Orosháza: Földművelés.

Hódmezővásárhely: Népművészet.

Korek József - Szolnoky Lajos

MUZEUMI VASTÁRGYAK SZAKSZERŰ VÉDELME, CSOMAGOLÁSA

1. Bevezetés

A muzeumokban őrzött fémtárgyak közül legtöbb problémát a vastárgyak jelentik, mert eddig még nem sikerült olyan végleges és minden szempontból kielégítő eljárást és anyagot találni, ami a vas levegőn végbemenő elváltozását, röviden szólva rozsdásodását megszüntetné. Az iparban évtizedek óta folyó kutatások legfeljebb jobb és egyre jobb anyagokat és eljárásokat találnak a vas védelmére, így minimálisra csökkentve a pusztulást és lassítva a korróziós folyamatokat.

A muzeumban tárolt és kiállított vastárgyak szakszerű megőrzése nemcsak abból áll, hogy a legmegfelelőbb eljárással megtisztítjuk a tárgyat, a rajtalevő rozsdát eltávolítva megszüntetjük a fémet pusztító folyamatokat, majd a tárgyat, a megszokott gyakorlatnak megfelelően, valamilyen anyaggal bekenve elhelyezzük a kiállítási- vagy raktárhelyiségekbe, hanem meggyőződésünk, hogy helyesen megválasztott eljárással és anyagokkal kell védeni tárolás közben is.

Intézetünk kutató laboratóriumában ennek a kérdésnek a tisztázására kísérletsorozatot indítottunk, amelynek konkrét, megvalósításra érdemes eredményeit a következőkben ismertetjük.

2. A kísérletek rövid ismertetése

Laboratóriumi kísérleteink során csak olyan anyagokat és eljárásokat próbáltunk ki, amelyeket egyrészt már használunk a muzeumi területen, másrészt újabban jelentek meg a szakterületen és beszerzésük, valamint felhasználásuk megvalósítása és bevezetése a muzeumi területre nem ütközik akadályokba.

Letisztított és passzívált (osersavval), azonos anyagból származó vasdarabokat használtunk kísérleteinkhez próbadaraboknak. A próbadarabokat különféle korrózió ellen védő bevonattal láttuk el. A különféle korrózió ellen védő bevonatokkal ellátott próbadarabokat csomagolás nélkül és különféle anyagokba csomagolva, többféle eljárással védve gyorsított korrózió vizsgálat alá vettük.

Kísérleteink során felhasznált anyagok és ismertetésük

a/ Korrózió ellen védő bevonatok:

Poliamilmetakrilát (PAMA) diacetonalkoholban oldva (5 %). A műanyag védőbevonatok közül eddigi tapasztalataink szerint a metakrilsavnak az amilésztere bizonyult legjobb védőbevonatnak fémtárgyakhoz. Diacetonalkoholt azért választottuk oldószerként, mert nem klórozott szénhidrogén, és száradás után nem válik fényessé a műanyagfilm. Felvitele egyszerű mártással, szórással vagy ecseteléssel történik, az oldószer lassan párolog ezért a kialakított film egyenletesebb.

Fegyverzsir: vazelin 1:2 arányu keveréke. A fegyverzsir pontos összetételét nem ismerjük, de bizonyos korrózió gátló adalékanyagokkal rendelkező ásványolajszármazék, amelynek egyik alkotója a vazelin. A vazelin ásványolajlepir-lási maradék, amelynek jó rozsdagátló tulajdonságai vannak (viztaszító, nem avasodik, stb.).

Korrolárd KK-18 zsir, magas csöppenéspontu ásványolajszármazék; G-50 gépolaj, és sárga petrolátum elegyből eldolgozott ólom - aluminiumsztearát - sztearin komplexének keveréke. A felülethez erősen tapadó, könnyen kenődő zsiradék, a vizet nagymértékben taszítja. Felvitele a fémfelületre legegyszerűbben úgy történik, hogy vízfürdőben felmelegítjük és a tárgyat a folyékonyvá vált zsirba belemártjuk, majd lecsurgatjuk róla a felesleget. Szükség esetén a mártást még egyszer megismételjük. Ha túl nagy a bevonandó tárgy, akkor a zsirt kefével alaposan bedörzsöljük a fémfelületre, ügyelve arra, hogy ne maradjon fedetlen rész.

Korrolárd ALF 7 korrózió ellen védő olaj. G-50 gépolaj szorbitán monooleáttal, valamint ólomsztearáttal és anilinoleáttal képzett, kation-aktív inertszappannal aktivált anyag. A védendő felületre mártással vagy szórással lehet felvinni.

Kogél korrózió ellen védő, lefejtethető műanyagbevonat. A Kogél paraffinolajban oldott, dibutilftaláttal lágyított etilcellulóz műanyag mártómassza. 180 C⁰-ra felmelegítve folyékonyvá válik és a tárgyra 0,2 - 2,5 mm vastagságban felvihető, majd megdermedve összefüggő áttetsző réteggé tapad a tárgyhoz. Ha elegendően vastag a bevonat, akkor banánhéj szerűen lefejtethető a felületről. Vizálló, olajat kiizzadó anyag.

b/ Csomagolóanyagok.

Korrozál rozsdagátló papír párolgó szerves nitrittel impregnált csomagolóeszköz, amelynek védőhatása abból áll, hogy a hatóanyag párolgása következtében védő atmoszférát teremt a becsomagolt fém körül.

Polietilénfóliából készített zacskó, egyik oldalán nyitva. A 0,2 - 0,4 mm-es polietilénfólia nedvesség- és gázáteresztőképessége gyakorlatilag elhanyagolható. A csomagolást úgy végeztük, hogy a nyitott véget visszahajtottuk, hogy ezáltal jobb elzárást biztosítsunk.

Ugyanezt a csomagolóanyagot körben lehegesztve is kipróbáltuk. Miután a tárgyat a zacskóba helyeztük, a fóliát a nyitott oldalon is lehegesztettük. Ugyanezt a csomagolást olyan változatban is alkalmaztuk, hogy a próbadarab mellé 5-8 cm-re gézből varrt zacskóba Correx II. párolgó inhibitor helyezettünk.

Papír csomagolás, ami papírzacskóból, kartondobozból vagy paraffinozott papírból (un. sirkópapír) állt. A közönséges papírból készített zacskókba tettük a műanyagbevonatu próbadarabokat és a paraffinozott papírba az ásványolajszármazékokkal bevont próbadarabokat. A kartondobozba kétféleképpen helyeztünk el próbadarabokat: 1/ csak korrózió ellen védő bevonattal ellátva, és 2/ azonos próbadarab mellé 5-8 cm-re gézből varrt zacskóban Correx II. párolgó inhibitorral tettünk.

A Correx II. párolgó inhibitor szerves nitritet tartalmazó fehér kristályos anyag, amely szobahőmérsékleten párolog, a környező légteret rozsdásodás szempontjából indifferens gázzal tölti be. Hatótávolsága maximálisan 20 cm.

A próbadarabok védőbevonatát és a csomagolóanyagokat úgy variáltuk, hogy minden változatban előforduljanak. Az így összeállított kísérleti próbadarabok sorozatát 50 napig agresszív korrózió közegben tartottuk, hogy a bevonatok és a csomagolóanyagok, valamint a kettő együttes használatának legjobb változatát megállapíthassuk. Az agresszív kitételi próba két részből állt:

az első része 40 napig tartott és a próbadarabot ezalatt 100 % relatív nedvességtartalmu térben tartottuk;

a másik kitételi rész 10 napig tartott és a 100 % relatív nedvességtartalmu teret sósavgőzökkel telítettük.

Azért választottuk a bevizsgálásnak ezt a módját, mert az első kitételi részhez hasonló nagyon sokszor előfordulhat a muzeumi raktárakban, a második pedig olyan agresszív, hogy gyors hatást kívánhatunk vele elérni, tehát gyorsított vizsgálat. A muzeumi területen viszont soha nem lehet ilyen kedvezőtlen a körülmény tárolás közben. A bevonóanyagok, csomagolóeszközök és módok, amelyek ellenállnak az említett agresszív hatásnak minden bizonnyal eredményesen használhatók muzeumi területen, ahol több éves biztonságot várhatunk tőlük.

A kísérletek értékelése a próbadarabok kicsomagolása, megszáritása után kizárólag vizuálisan történt. Természetesen ellenőrző darabokkal is végig kísértük a vizsgálatokat.

3. A kísérleti eredmények ismertetése

a/ A korrozio ellen védő bevonatok értékelése.

Kísérleteink során két műanyag és három ásványolajszármazék tulajdonságait hasonlítottuk össze.

A műanyagok közül a poliamilmetakrilát láthatatlan egészen vékony védőfilmet képez a fém felületén, védőhatása a fémfelület környezettől való elszigetelésén alapszik. Ha teljesen összefüggő a film, akkor bizonyos ideig jól védi a fémet a nedvesség okozta korrózió ellen. Összefüggő filmbevonatot úgy igyekszünk előállítani, hogy kétszer visszük az anyagot oldat formájában a felületre. Többszöri felvitel nem célszerű, mert a film védőhatása nem növekszik a vastagságának fokozásával, mert bizonyos határértéken túl a filmrétegben feszülések léphetnek fel és megrepedezhet. Rendkívül előnye, hogy hidegen felvihető és oldószeresen (acetonnal) eltávolítható. Védőhatása gőztérben egyedül a lehegesztett polietilén zacskóban bizonyult jónak. Agresszívabb hatásra (sósav gőzök) azonban a polietilénzacskóban is megrozsdásodott a próbadarab. Ezért használatát csak olyan kiállítási helyiségben javasoljuk, ahol alacsony a relatív nedvességtartalom és nincs nagy hőingadozás. Raktározott vastárgyak védelmére pedig legfeljebb lehegesztett polietilénzacskóban javasoljuk használatát.

A másik műanyag védőbevonat a Kogel volt. Bár ez a védőbevonat rendkívül hatásosnak bizonyult, mégsem javasoljuk muzeumi használatra, a következő okok miatt:

- 1/ felvitele körülményes. A Kogelt olajfürdőn 180 C^o-ra kell melegíteni. A tárgyon a felületet fedő rétegben dermed meg, tehát a Kogellel bevont fém elveszti anyagszerűségét,
- 2/ a védőréteg eltávolítása csak frissen és vastagabb rétegben egyszerű. Ha a védőbevonat huzamosabb ideig van a tárgyon, vagy a védendő tárgy bonyolult szerkezetű, akkor a banánhéj szerű lefejtés nem valósítható meg,
- 3/ a Kogel állása közben olajos anyagot izzad ki magából, tehát a környezetét beszirozza.

Az ásványolaj származékok kísérleti eredményeink alapján jó védőbevonatnak bizonyultak.

Összehasonlítva a három ásványolajszármazék vizsgálati adatait legelsősor-

ban a Korrolárd KK-18 korrózió ellen védő zsír szolgáltatott jó eredményt. Különösen jó eredménnyel védte a vasat az agresszív kitévelési idő alatt, ha még csomagolóborítással is elláttuk. A csomagolóeszközök közül mind a Korrozál rozsdagátló papír mind a polietilén fólia jónak bizonyult. A Korrolárd ALF 7 olaj védőhatása csaknem teljesen azonos volt a zsirral, a fegyverzsir-vazelin keverék azonban valamivel gyengébb védőhatást tanúsított. Az említett ásványolajszármazékok fémfelületre különféle vastagságu rétegben vihetők. Általában a réteg vastagságának növekedésével növekszik a védőhatásuk is, mert ha mechanikus hatásra letörlődik valahol a védő zsirbevonat, vastagabb réteg esetén könnyen pótlódik.

Az ásványolaj eredetű korróziógátló zsirok és olajok hatásmechanizmusának egyszerű magyarázata: a sokkomponensű ásványolajszármazékok különféle szénhidrogének keverékei (tartalmaznak normál paraffinokat, izo-paraffinokat, oldalláncos cikloparaffinokat, monoaromás, policiklikus, kondenzáltgyűrűs szénhidrogéneket és gyantaanyagokat). Ha a szénhidrogének keverékébe kellő arányban poláros vegyületet viszünk (olajsav, sztearinsav), akkor a fém felületén a poláros anyag orientált adszorpciója megy végbe és a molekulák úgy rendeződnek, hogy sok-molekulás réteg alakul ki, és ez megakadályozza a vizet, vagy más agresszív anyag hozzájutását a felülethez. A Korrolárd KK-18 és ALF 7 korróziógátló anyagok ugyanevezett kompozíciók, amelyekben az adszorpciós réteg stabilitását még többkomponensű adalékanyagokkal fokozzák. A két anyag a dermedéspont hőmérsékletében különbözik egymástól. Az ALF 7 olaj, tehát szobahőmérsékleten közepes viszkozitású folyékony anyag, a KK-18 cseppenéspontja $80\text{ }^{\circ}\text{C}$. Ez utóbbi használata azért előnyösebb, mert helyes felvitel esetén kevésbé törlődik vagy kenődik le a tárgy felületéről. Mindkét bevonóanyag eldőszeresen (benzinnel) eltávolítható.

Az ásványolajszármazékok használatával zsiros tapintású fémfelületet kapunk, amit ugyan szükség esetén tiszta ronggyal letörölve megszüntethetünk, de egyben a védőhatást is csökkentjük ezáltal. Vizsgálataink azonban azt bizonyítják, hogy még vékony rétegben is jobban védik rozsdásodástól a vasat, mint a poliamilmetakrilát védőfilm.

b/ A csomagolóanyagok értékelése.

Kísérleteink során kipróbált csomagolóanyagok közül legmegfelelőbbnek találtuk a polietilénfóliát. A polietilénfólia a Korrolárd KK-18 védőzsirral és a Korrolárd ALF 7 olajjal együttesen az 50 napos igen agresszív próbát is állta és az így védett és csomagolt próbadarabok változatlanok maradtak. Védőbevonat nélkül azonban a polietilén fólia egymagában csak mérsékelt védelmet nyújt. Védőhatása jobbnak bizonyult, ha minden oldalról lehegesztettük, de kellő gonddal olyan csomagolásmód is megfelel, hogy a zacskó nyitott felét többször áthajtva zárjuk le. A polietilénfóliából készült zacskó előnye, hogy átlátszó, tehát nem kell a tárgy megtekintésekor minden esetben lefejtetni róla a csomagolást, és a leltári számot is belehelyezhetjük, vagy a tárgyra írva rajta keresztül elolvashatjuk. A tárgyat némileg védi a mechanikus sé-

rülésektől is (pl. 0,40 mm-es fólia). Ha huzamosabb időre helyezzük a tárgyat raktárba, akkor vastagabban alkalmazhatjuk az ásványolaj eredetű korrózió ellen védő zsirtt vagy olajat, a polietilén fólia megakadályozza a környezet beszirozását. Nedvesség és gázáteresztőképessége elhanyagolható, ezért nagyon jó a védőhatása.

A korrozál rozsdagátló papír egymagában, korrózió elleni védő bevonat nélkül, még a gőztérben is csak kevés védelmet biztosít, de rossz a védőhatása PAMA műanyag védőfilmmel együttesen is. Nagyon jól védte azonban a Korrolárd KK-18 zsirrrel bevont próbadarabot a rozsdásodástól, amely a teljes 50 napos kitételi idő alatt változatlan maradt.

A papirosomagolás semmilyen formában nem vált be. Védőbevonattal ellátott fémfelület védelmét nem fokozza. A kartondoboz még abban az esetben sem bizonyult védőhatásúnak, ha a próbadarab mellett párolgó inhibitor helyezettünk el. A paraffinozott vagy sirkőpapír már nedves térben átnedvesedett és a rozsdásodás megakadályozását kizárólag a védőbevonat biztosította. A papírzacskóba, sirkőpapírba és kartondobozba csomagolt próbadarabok tehát azonosan viselkedtek, mint a csomagolás nélküli, védőbevonattal ellátott ellenőrző darabok.

A Correx II. párolgó inhibitor kísérleteink eredményei alapján nem bizonyult hatásosnak. A védelmet - az ellenőrző darabokkal összehasonlítva - nem fokozta.

4. Javaslat

Az ismertetett kísérleti eredmények alapján a következőket javasoljuk:

A megtisztított és helyesen kezelt vastárgyakat minden esetben lássuk el korrózió ellen védő bevonattal. A védőbevonatok közül elsősorban a Korrolárd KK-18 zsirt javasoljuk. Ha a tárgy kiállításra vagy tudományos feldolgozásra kerül, akkor a fölösleges zsirt a felületéről óvatosan itassuk le, majd finoman töröljük meg a tárgyat, hogy ne zsirozzon. Ha raktárban helyezzük el a kezelt vastárgyat, a felvitt zsirrreteg maradhat rajta vastagabban is, de feltétlenül csomagoljuk még be (0,2-0,4 mm-es vastagságu) polietilénfóliából készített zacskóba. Ha a zacskót nincs módunkban nyitott végén is behegeszteni, akkor többször áthajtva lehetőleg ragasszuk le (pl. Tixo-val), Gondosan ügyeljünk arra, hogy éles vagy hegyes tárgy a zacskót ki ne lyukassza vagy fel ne hasítsa, mert akkor védőhatása megszűnik, sőt a lyukon bekerülő páratartalom lehűlés esetén a fólián belül kondenzálódik és nedves, korrozív közeget létesít.

Hasonlóan jól véd még a Korrolárd ALF 7 olaj, csak az a hátránya, hogy folyadék lévén könnyebben letörlődik a felületről.

A két kipróbált ásványolajszármazékon kívül forgalomban van még a Korrolárd Z-18 zsirt, amelynek védőhatása és összetétele majdnem megegyezik a Korro-

lárd KK-18 zsiréval, csak cseppenőpontja alacsonyabb (55 C°). Ipari felhasználás közben van ennek jelentősége. A mi esetünkben minden bizonnyal egyforma eredménnyel használható.

A fegyverzsir-vazelin keverékének használatát teljesen pótolhatjuk az emlitett ásványolajszármazékokkal, mert részben jobb védőhatást tanúsítottak, részben pedig beszerzési lehetőség szempontjából is előnyösebbek az utóbbi védőanyagok.

A Kogél védőbevonat használatát a felsorolt indokok alapján nem javasoljuk.

A PAMA védőbevonatot, mint már ismertettük, csak bizonyos körülmények között célszerű használni vastárgyak védelmére.

A vastárgyak becsomagolását papirba nem javasoljuk. Kartondoboz használata sem célszerű, mert ha átnedvesedik, a tárolási körülmények rosszabbá válnak benne, mint nélküle. Ha raktárkihasználási szempontból a kartondoboz használata nem mellőzhető, akkor csakis védőréteggel és polietilén védőcsomagolással ellátott tárgyakat helyezzünk a dobozokba és a dobozokat több helyen lyukasszuk ki, hogy ha a belsejében a páratartalom kondenzálódik lehetővé tegyük a doboz ujbbóli kiszáradását.

A Korrozál rozsdagátló papir használatát csak másodsorban javasoljuk a polietilén fólia mellett. Főleg abban az esetben, ha a tárgyat kezelés előtt kívánjuk a további rozsdásodástól védeni. Ha a tárgyat kiszáritása után csomagoljuk a Korrozál papirba, akkor átmeneti ideig megakadályozhatjuk a fém további gyors pusztulását. A korrozál-papirt ne tároljuk szabadon, hanem használat után minden esetben az eredeti csomagoláshoz hasonlóan, lehetőleg légmentesen csomagoljuk be a papirtekercset.

Ha a helyesen kezelt vastárgyakat bevonattal és csomagolással védjük az ujbbóli rozsdásodás ellen, akkor a tárgyat kiméljük és sok munkát takarítunk meg. Természetesen végleges megoldásnak nem szabad ezt a védelmet tekinteni, hanem tisztában kell azzal lennünk, hogy a fémtárgyakat, de kiváltképpen a vasat, legalább évenként át kell nézni és a jelentkező hibákat orvosolni kell.

Megjegyzés: az ismertetett anyagok beszerezhetők:

Korrozál rozsdagátló papir OZALID Vállalat, Budapest VI. Deseewffy u. 37.

Korrolárd KK-18 zsir, Áfor Korróziós Alkalmazástechnikai Szolgálat, Budapest XIII. Balzsam u. 47.
Korrolárd Z-18 zsir,
Korrolárd ALF 7 olaj

Polietilén folia OZALID Vállalat, Budapest VI. Deseewffy u. 37.

MUZEUMOK INDONÉZIÁBAN

UNESCO tanulmányutam programjában a muzeumügy tanulmányozása nem szerepelt, tájékozottságom Indonézia muzeumairól - etnográfiai gyűjteményeiktől eltekintve - eléggé esetleges. Mivel azonban e terület muzeumai szinte teljesen ismeretlenek Magyarországon, rövid ismertetésük talán nem lesz haszon nélküli.

Az indonéziai muzeumi szervezet jelenleg kiépülés alatt van. A holland gyarmati uralom ebben a vonatkozásban is anarchisztikus helyzetet hagyott maga után; a djakartai központi muzeumtól eltekintve nem fordítottak figyelmet a helyi gyűjteményekre, melyek spontán módon alakultak és fejlődtek. A muzeumüggyel való behatóbb foglalkozás 1962-ben indult meg, amikor Djakartában megtartották a Muzeumok Első Össz-Indonéziai Mushawarah-ját (kongresszus, melynek az egyhangúság elvén alapuló döntési joga van), mely felmérte a helyzetet és intézkedéseket hozott a további munkára. A felmérés 42 muzeumról, állatkertről és fűvészkerttről nyújtott képet és megállapította, hogy az egyenlőtlen fejlődés miatt fontos muzeumtipusok nincsenek képviselve az országban (pl. természettudományi, hajózási, műszaki, művészeti). A hozott határozatok egyrészt a regionális muzeumi hálózat kiépítését sürgetik, másrészt a djakartai központi muzeum átszervezését és kiegészítését művészeti galériával. 1964 második felében, indonéziai tartózkodásom idején, a hozott határozatok végrehajtása éppen hogy megindult, elsősorban a szervezeti keretek létrehozásával (muzeumi intézet az egész országra kiterjedő felügyeleti joggal) és a központi muzeum épülete programtervének elkészítésével.

Indonéziában a muzeumok az Alapfoku Oktatás és Kultúra Minisztériumán belül a Kulturális Osztály Muzeumi Hivatalához, illetőleg ennek tartomány-körzeti kirendeltségeihez tartoznak. A költségvetést a djakartai központi muzeum közvetlenül az említett hivataltól, a regionális muzeumok a helyi miniszteriális szervektől kapják.

Djakarta

Djakarta egyetlen és az ország legfontosabb muzeuma a Museum Pusat (Központi Muzeum), melyet a Batáviai Művészeti és Irodalmi Társaság 1778-ban alapított. Mai épülete 1862-ben készült el. Alaprajza téglalap, középen nyitott udvarral, melyet magasított oszlopsoros folyosó vesz körül (itt helyezik el a kőemlékeket), a kiállítások és munkahelyiségek pedig a külső oldal nagy termeiben nyernek elhelyezést. A muzeumnak - a nyilvános könyvtáron kívül - hét osztálya van: 1. Östörténet (2 munkatárs); 2. etnográfia (3 munkatárs); 3. régészet (1 munkatárs); 4. történelem; 5. kínai kerámia (1 munkatárs); 6. numizmatika (1 munkatárs) és 7. kéziratok (1 munkatárs). (N.B. Az Östörténet, régészet és történelem elkülönítés az indonéz történelem három nagy szakaszát jelzik - a/ a paleolitikumtól és a hindu-jávai korszak kezdetéig; b/ a hindu-jávai korszak a holland gyarmatosításig és c/ a holland gyarmati korszak és a felszabadult Indonézia.)

A muzeum gyűjtőköre egész Indonéziára kiterjed; az őrzött anyag - természetesen - egyedülálló forrásértékű egész Indonéziára vonatkozóan. A gyűjtemények azonban esetlegesek, ajándékozás és nem rendszeres gyűjtőtevékenység révén jöttek létre, ezért helyenként hézagosak; egészükben véve azonban felülmúlják a legjobb holland muzeumokat is.

Muzeológiai szempontból a muzeum teljesen elavult. Kiállításai még a második világháború előtt készültek; a rendezésnél részint kronológiai, részint földrajzi-etnikai elvet követtek. Raktárak nincsenek, a kiállításra nem került anyag a hatalmas tárlók aljában, zárt helyen van elhelyezve. A viszonyokért nem annyira a muzeum vezetője és munkatársai, mind inkább a régi épület és az alacsony dotáció a felelős; mind a muzeumigazgató, mind helyettese hosszabb európai tanulmányuton (Anglia és Lengyelország) tanulmányozták a korszerű módszereket, de megvalósításukra nincsen lehetőségük. Ugyanigy nincsen mód újabb gyűjtések végzésére sem.

A Központi Muzeum egyik osztálya a kínai városrészben lévő Djakarta Muzeum, mely az indonéziai és főleg djakartai (batáviai) holland uralom emlékeit (festmények, butorok, történeti emlékek) foglalja magában. Kiállításai ma is olyanok, mint a holland uralom alatt voltak és ez nem annyira didaktikus, mint inkább politikai szempontból hibás - átrendezés végett azóta be is zárták.

Restaurálási-konzerválási szempontból mindkét muzeum igen rosszul áll, a korszerű tárgykezelési módszerek ismeretlenek, ami annál inkább is problémát okoz, mivel a rendkívül nedves éghajlat a tárgyak állagát gyorsan rongálja.

Djogjakarta - Surakarta

Lényegében hasonló állapotban lévő muzeumokat találtam Közép-Jávában is. Djogjakartában négy muzeum van: a történeti-néprajzi muzeum Közép-Jáva kultúrájának emlékeit őrzi és forrásértékű különösen e terület néhány tárgytípusának vonatkozásában (maszk, hangszerek, wayang-figurák, krisek és egyéb fegyverek, batik-munkák); a Nyugat-Irián felszabadítás muzeum új, köralaprajzú épületben a felszabadító mozgalom és harc eseményeit ismerteti fényképekkel, egyéb dokumentumokkal és fegyverekkel; a katonai muzeum az indonéziai felszabadító, majd regurális hadsereg egyenruháit, fegyvereit, felszerelési tárgyait ismerteti, míg a szultáni palota (kraton) muzeuma a palota múltjának emlékeit őrzi (a szultáni hadsereg egyenruhái, fegyverei, az udvaroncok és udvari tisztségviselők ruhái stb.).

A holland időkben alapított surakartai muzeum a surakartai szultánság területének kulturáját mutatja be (ez csak a szakember számára észrevehető részletekben tér el a djogjakartaitól), a már említettekhez hasonlóan elhanyagoltan, de értékes történeti-etnográfiai tárgyakkal.

Bali

Bali szigetén három muzeum van. A székhelyen lévő Bali Muzeum templomstílusban emelt épületben nyert elhelyezést, stilszerű környezetben és elsősorban a régi bali kultúra emlékeit tárja a látogató elé, igen gazdag maszkokban, faszobrokban, krisekben, régi festményekben. A kiállítási technika itt is elavult. Bali és egyben egész Indonézia egyetlen modern muzeuma (és egyetlen művészeti muzeuma) a közép-bali Ubudban van; a pavilon-épület termeiben, korszerű keretek között néhány régi bali plasztika és festmény mellett az 1930-as években modernizálódó bali művészet alkotásai kerültek kiállításra. A kronológikus kiállítási rend lehetővé teszi, hogy a látogató az új-bali művészet stílusváltozásait, a hagyományos témáktól és megoldásoktól való eltávolodását szinte évről-évre nyomon kövesse. A harmadik bali muzeum Észak-Baliban, Singaradjában van, a bali egyetem irodalmi fakultásának kezelésében. A rendkívül elhanyagolt muzeum rendkívül értékes anyagot őriz, a bali történelem és irodalom levélcsikokra írt kéziratait.

Szumátra

Szumátra szigetén jelenleg - tudomásom szerint - egyetlen muzeum van, a pematangiantari Simalungun Museum, egy simalungun-batak stílusban épített ház, a lakótérben kiállítással. A muzeum a körzeti vezető agitálásának köszönheti létrejöttét, de a gyors akulturációt mutatja, hogy a néhány éve létesült muzeum kultikus tárgyakat már nem tudott begyűjteni. A muzeum inkább mint törekvés érdemel figyelmet, a batak-kultúra régi tárgyi anyaga a djakartai és az európai muzeumokban jobban tanulmányozható, mint a helyszínen.

Sulawesi (Celebesz)

A hatalmas szigetnek egyetlen, nemrégiben alapított muzeuma van, a délnyugati részen fekvő székhelyen, Makassarban. A XVII. században épített holland erőd egyik helyiségében lévő kiállítás a bugik és makassarok, illetve az itteni - megszűnt - szultanátusok anyagát gyűjti, de a gyűjtéssel még csak a kezdet kezdetén tart.

Muzeumi tudományos munkáról a regionális muzeumok esetében nem beszélhetünk, a muzeumvezető az általam meglátogatott muzeumokban nem szakember, csak a tárgyak gondozója és őrzője. Mindez a muzeumügy korábbi elhanyagolására vezethető vissza és az illetékes szervek most teszik meg az első lépéseket a szakemberek képzésére. A djakartai központi muzeum kivételnek számít, a már említett osztályokon tudományos munka is folyik. A tudományos tevékenység központjai azonban nem a muzeumok, hanem az ugyancsak az Alapfoku Nevelés és Kultúra Minisztériumához tartozó tudományos intézmények: a Történelem és Antropológia Indonéziai Intézete, ahol az antropológiai osztály foglalkozik etnográfiaiával, elsősorban a társadalmi vonatkozásokkal; a Régészeti Intézet, melynek több vidéki állomása van (Borobudur, Prambanan, Bali), valamint a Nyelv és Kultúra Intéze-

te, ahol folklorisztikai vizsgálatok is folynak. A népművészettel kapcsolatos tevékenység az ugyanehhez a minisztériumhoz tartozó Kulturális Intézetben folyik; általában ennek az intézetnek a helyi tisztviselőitől kaptam a legtöbb segítséget vidéki utjaimon.

Bodrogi Tibor

JUGOSZLÁV MUZEUMOK

Nem véletlenül, vagy merő formáságból határoztuk el, hogy e Kongresszus keretében áttekintést adunk az elmúlt husz év fejlődéséről s ismertetjük az elért eredményeket, a jelenlegi helyzetet s jövőbeli célkitűzéseinket. A huszadik évforduló, amit a békeszerető országok e hónapban ünnepelnek, bennünket is arra ösztönöz, hogy elkészítsük a felszabadult és a társadalom és az egyén rejtett alkotó erejének most már teljes kibontakozását biztosító ország muzeumi tevékenységének mérlegét. Az említett feltételek lehetővé teszik, hogy muzeumaink működésük minden területén betöltsék társadalmi szerepüket és megszerezzék a társadalom teljes elismerését. Az elszigeteltségükből kiszabadult s jelenkor eseményeivel együttélő intézmények kezdeményezői lettek a nép széles tömegeinek kulturális felemelésére irányuló tetteknek. A muzeológusok befolyása tudósok dolgozószobáin túl is érezhető, a muzeológia pedig egy új kutatási területté vált.

Közvetlenül az ország felszabadulása után, az ekkor még igen csekély számú muzeumi szakember-gárda hatalmas tevékenységet fejtett ki, hogy újjárendezze a gyűjteményeket s a muzeumokat előkészítse az új látogatók fogadására. A történeti és művészi értékű anyag nagy arányokban folyó gyűjtése és mentése számos új muzeum és gyűjtemény létrehozását eredményezte. Míg 1945-ben az ország muzeumainak száma csupán 87, az állandó gyarapodás következtében 1950-ben számuk már 163-ra, 1955-ben 267-re, 1960-ban 275-re emelkedett, míg 1964-ben az ország muzeumainak és önálló gyűjteményeinek száma már elérte a 326-ot.

A modern jugoszláv muzeológiára azonban nem is a muzeumi hálózat gyors fejlődése a legjellemzőbb, hanem inkább az újonnan létrehozott muzeumok jellege és koncepciója az, amely e kulturális terület tevékenységének egészen új irányvonalat szabott. A muzeumok klasszikus típusain - régészeti, néprajzi, természettudományi muzeumok és művészeti galériák - kívül igen nagy számban létesültek olyan komplex jellegű intézmények, amelyek egy kisebb-nagyobb földrajzi és kulturális terület egész történeti és természeti arculatát mutatják be. Ezek a gyakran „nemzeti”-nek vagy „városi”-nak nevezett helyi muzeumok. Ezenkívül, a modern jugoszláv muzeológia különös érdeklődéssel fordul az ország népeinek legújabb történetével, az 1941-45 közötti nemzeti felszabadító háború eseményeivel foglalkozó muzeumok felé. Az intézmények megalapítását s a tárgyi és doku-

mentációs anyagnak a nép nagy tömegei által való összegyűjtését a társadalmi tömegszervezetek kezdeményezték, és céljaik megvalósítását jelentékeny anyagi támogatással is segítették. E korszakban jöttek létre a nemzeti kultúra vagy történelem szempontjából kiemelkedő személyiségeknek szentelt, vagy nagyfontosságú történelmi eseményekhez kapcsolódó emlékmúzeumok is. Kulturális életünkben igen nagy népszerűséget élveznek a művészeti galériák, a modern művészet propagálói, s mint sajátos jelenséget kell kiemelni, hogy számos ipari vállalat önálló muzeumi gyűjteménnyel rendelkezik.

Az új muzeumok gyors fellendülése és ezeken belül a különböző - kulturális, történelmi, művészeti, természettudományi - elemek összetalálkozása egyben meghatározta a káderszükséglet profilját is. A káderképzés azonban nem tudott lépést tartani a gyors fejlődéssel, így az első években a szakkadereket a nemzeti történelem és művészet ügyéért lelkesedő műkedvelők és dilettánsok helyettesítették. Ezek az amatőrök, akiknek nagy részét ma már hivatásos személyzet váltotta fel, oly nagy áldozatkészséggel és odaadással végezték az anyaggyűjtést, hogy számos muzeumunk és gyűjteményünk létezését és fennmaradását nekik köszönheti.

Jugoszlávia muzeumai jelenleg kb. 6 millió régészeti, néprajzi, művészeti, kulturális, technikai, történelmi, természeti és egyéb, - nem kategorizált - tárgyat őriznek. Muzeumaink tehát olyan nemzeti vagyoni birtokosai, melynek értéke pénzben felbecsülhetetlen, hisz elvesztése nemzeti kulturánk számára pótolhatatlan veszteséget jelentene. Muzeumainkban őrzött kulturális javak között számos olyat találunk, melyek népünk létének, munkájának, fejlődésének egyedüli fennmaradt írásos vagy anyagi bizonyosságai. Muzeumaink társadalmi missziójának bázisa, hogy ők őrzik számos generáció kulturájának fennmaradt emlékeit s azokat bemutatva lehetővé teszik, hogy új generációk rajtuk keresztül kapcsolatot teremtsenek a távoli múlttal, segítségükkel fogalmat alkothassanak az emberi társadalom fejlődésének törvényeiről.

E husz év folyamán muzeumaink nemcsak a kultúrtörténelmi és művészeti értékek őrzésének és propagálásának központjai voltak, hanem a természet- és társadalomtudomány különböző területei kutatási központjaivá is váltak. Tevékenységük eredményeként számos tudományos, szakmai és népszerűsítő kiadvány látott napvilágot: katalógusok, monográfiák, évkönyvek, gyűjteményes kiadványok, stb. Muzeumaink kiadói tevékenységének illusztrálására vegyük elő a Muzeumok című folyóiratunk 16-17. számából az 1961 évben megjelent muzeumi publikációk bibliográfiáját. Ebből kitűnik, hogy csak ebben az évben 80 katalógus, 10 monográfia, 35 cikk és értekezés, 2 vezető jelent meg.

Azt a szemléletet, mely a muzeumokat most már nemcsak a muzeális anyag tárházainak és egyes tudósok kutatási lehetőségeit biztosító fórumoknak, hanem az egész nemzet kulturális színvonalának emelését szolgáló intézményeknek tekinti, a muzeumok dolgozói teljesen magukévá tették s odaadással tevékenykednek e célkitűzés valóraváltásában. Ennek bizonyítékát látjuk számos olyan kiállítás megrendezésében, amelyeket az egyes muzeumok a rendszeres, állandó kiállításai

mellett, egy speciális témakörből összeállítva, székhelyükön kívül mutatnak be. Muzeumi Egyesületünk jelentésének adataiból kitűnik, hogy az 1945-64 között 135 muzeum 3.116 ilyen kiállítást rendezett. Ebből 858 kiállítás a muzeum székhelyén kívül került megrendezésre, 109 pedig olyan vándorkiállítás volt, amelyet külföldön, Európa különböző városaiban, sőt Európán kívül mutattak be. Többek között ilyenek voltak: a középkori falfestészet másolatainak kiállítása, modern művészeti, modern iparművészeti, néprajzi, népművészeti bemutatók és legújabbkori történetünk anyagából rendezett dokumentációs kiállítások. A muzeumi szakemberek e kiállításokat - különösen az egy témából rendezett ad hoc bemutatókat - mindig nagy lelkesedéssel fogadták, mert ezekben a tömegek körében kifejtett kulturális propaganda legmegfelelőbb és legmeggyőzőbb eszközét látták, olyan lehetőséget, amely minden esetben a látogatók nagy tömegét vonzotta a muzeumokba. Ilyen kiállításokkal Ünnepeltek meg muzeumaink minden történelmi évfordulót, akár helyi, akár nemzeti jellegűek voltak.

A jugoszláv muzeumok a propaganda munkát a muzeumok és nagyközönség közötti kapcsolat megteremtése elengedhetetlen feltételének tekintik és ezért 1955 óta évenként megrendezik a „Muzeumi Het”-et, amely immár hagyományossá vált.

A tudományos népszerűsítő és kulturális propagandán kívül, muzeumaink különös figyelmet szentelnek az ifjúsággal való kapcsolat megteremtésére is. Ez a tevékenység jelenleg még nem foglalja el a muzeumi munkában megérdemelt helyét, részben azért, mert elvégzéséhez sem szakemberek, sem anyagi eszközök nem állnak rendelkezésre, részben azért, mert még nem mindenütt tekintik a muzeumi munka szerves részének. Ez abból következik, hogy a muzeumi pedagógus állás elég ritka muzeumainkban, s az iskolákkal való kapcsolat biztosítását a muzeumi személyzet egyéb tagjai végzik, szakfeladataik rovására, előre meghatározott program és rendszer nélkül. Ennek ellenére a muzeumok és iskolák közötti kapcsolat eléggé kiépített: előadások, vizuális bemutatók, történelmi és művészeti beszámolók, dokumentum-film vetítések és zenei programok, stb. formájában foglalkoznak az ifjúsággal.

A közönség érdeklődésének felkeltésére a muzeumok rendezvényeiket a sajtó, rádió, TV, film és más propagandaeszköz igénybevételével népszerűsítik. Az eredmény a muzeumlátogatók számának állandó emelkedése. A hivatalos statisztikák szerint 1950-ben 1.382.000, 1955-ben 2.913.000, 1960-ban 3.049.000 és 1964-ben 3.987.000 volt a muzeumlátogatók száma.

A jugoszláv muzeumok husz éves fejlődéséről adott áttekintés - esetleges részlettévedései és a globális számadatok hiánya ellenére is - mutatja a muzeumok számának gyors növekedését, hatáskörük sokféleségét, működési területük kiterjedt voltát és újszerűségét, hivatásukat a modern társadalomban. A muzeumok gyors fejlődése azt is bizonyítja, hogy a társadalom egyre nagyobb érdeklődéssel fordul e kulturális terület felé, anyagilag és erkölcsileg egyaránt. A társadalom anyagi támogatásának növekedése az alábbi adatokkal illusztrálható: A muzeumok globális kiadásai 1959-ben 1.145.518.000, 1961-ben pedig 2.233.676.000 dinárt tettek ki, s 1964-ben már elérték a 3.642.012.000 dinárt.

A muzeumi terület eredményeiről adott rövid áttekintésünk azonban nem lenne teljes, ha nem ismertetnénk a muzeumi terület egészének, illetve az egyes muzeumoknak sikerét meghatározó tényezőket. Ezek közül az első helyen a szakember-kérdés áll. Muzeumaink tudományos dolgozóinak száma 808, a muzeumokban dolgozó pedagógusok száma 57, úgyhogy átlagosan egy muzeumra 2,5 szakember jut. A szakemberek maximális száma egy muzeumban 25, a muzeumok többségében azonban a szakfeladatok elvégzése 1-3 szakemberre hárul.

A restauráló műhelyekben és fotólaboratóriumokban 341 főnyi technikai személyzet dolgozik. Ebből következik, hogy a muzeumi anyag a reális szükségleteknek megfelelő szakértői védelem nélkül áll.

Az egyéb muzeumi személyi munkákat (adminisztráció, kisegítő technikai személyzet, teremőrök, stb.) 1.083 személy látja el. Az említett szakemberhiányból adódóan, a kisegítő személyzet rendszeresen együttműködik a muzeológus szakemberekkel a muzeumi munka körébe tartozó feladatok elvégzésében.

A muzeumok normális működésének egy másik feltétele a megfelelő hely. A gyakorlat szerint egy muzeum berendezésekor első helyen a kiállítási helyiségek, azután az irodahelyiségek és munkaszobák állnak, s csak a harmadik helyen következnek a raktárhelyiségek s a restauráló műhelyek. Jelenleg ritkaság-számba megy, ha egy muzeumnak filmbemutatók és előadások, vagy ifjúsági rendezvények céljaira külön terme van. Legfeljebb néhány muzeumban találunk ilyen helyiségeket. A muzeumok kiállítási területének összfelülete 150.181 m², a kiállított tárgyak száma 376.451 db, 16 %-a a muzeumok anyagának. A muzeumi raktarak összterülete 32.512 m², átlagban 171 tárgy esik egy négyzetméternyi területre, tehát a muzeumok gazdag anyagának épségét veszély fenyegeti.

Érthető, hogy valamennyi muzeum a helyhiányt tartja legégetőbb problémájának. Második helyen a szakemberhiány, végül a muzeumok működéséhez szükséges anyagi ellátottság kérdése következik. Muzeumi problémák megoldásának ez a sűrűsségi sorrendje. Ha a szélesebb társadalmi közösség magatartását vizsgáljuk, látjuk, hogy a társadalmi szervezetek, melyek mint a muzeumok alapítói és használói érdekeltek a muzeumok jó működésében, mindenkor teljes objektivitással ismerik el a problémák jogosságát és a szükségnek megfelelően támogatást nyújtanak a muzeumoknak. Ahhoz azonban, hogy a muzeumokban felhalmozott felbecsülhetetlen kulturális és nemzeti értékek megnyugtató védelmét biztosítsuk, első sorban a helyhiány problémájának megoldása szükséges. Ez pedig a szakterület számára nyújtott anyagi ellátottság nagyobb mérvű emelésével hajtható csak végre.

A muzeumok helyzetének és az elért eredmények vizsgálatánál a muzeumokat, mint a jugoszláv társadalmi rendszer részét képező szervezeti egységeket kell tekintenünk. Az állam és a társadalom vezető szerveiben végbement demokratikus, szocialista változásokkal párhuzamosan megváltozott a muzeumoknak a területek politikai egységeihez és a községek vezető szerveihez való viszonya is. A husz éves időszak alatt a muzeumok fejlődése szempontjából két momentum döntő jelen-

tőségű: az egyik, amikor a múzeumok társadalmi irányító szervek által vezetett autonóm intézmények rangjára emelkedtek, a második, amikor az egyéb intézmények és vállalatok számára is bekövetkezett az önkormányzat korszaka. Önállóságuk előtt a múzeumok az illetékes országos szervek irányítása alatt álltak. Felügyeleti hatóságaik folyósították számukra a pénzügyi fedezetet, intézték bevételeik szétosztását s ily módon befolyást gyakoroltak egész tevékenységükre. A költségvetési rendszer megfosztotta a múzeumokat realizált jövedelmeiktől, illetve elterelte arról figyelmüket. Az adminisztratív irányítás e korszakát azonban számos új múzeum létrehozása jellemzi. Számuk ez idő alatt, 1945-höz képest megháromszorozódott. Az új múzeumok gyors létrehozását egyrészt az indokolja, hogy ki kellett elégíteni a kulturális intézmények széles hálózatának kiépítését sürgető igényeket, másrészt elősegítette az a körülmény is, hogy lehetőség nyílt a művészeti, történeti és kulturális értékű tárgyak védelmére és gyors gyűjtésére. Jugoszlávia múzeumainak fejlődéséről beszélve, ezt a tényt vitathatatlan pozitívumként kell megemlíteni, még akkor is, ha néha a múzeumok létrehozásával egyidőben nem sikerült megteremteni a működésükhöz és tevékenységük teljes kibontakozásához szükséges feltételeket.

Az államszerveknél bekövetkezett demokratizálódási folyamat, valamint a vállalatok önkormányzati rendszerének bevezetése szintén módosította a múzeumok viszonyát alapítóikhoz, illetőleg a területpolitikai szervezetekhez. Az államhatalom szervezeteitől függetlenné vált múzeumok a társadalmi önkormányzat útjára léptek. Irányításukat Múzeumi Tanács végzi. Tagjainak egyharmadát a múzeumi dolgozók, kétharmadát pedig az alapítók által kijelölt személyek alkotják. A Tanács, amelynek mandátuma két évre szól, a múzeum felelős irányító szerve; dönt a múzeumot érintő legfontosabb problémákban, úgy mint: programok és munkaterv kidolgozása, pénzügyi irányítás, belső szabályzatok és alapokmányok elfogadása, múzeumok belső szervezeti kérdései... stb. Mint társadalmi irányítás alatt álló intézmények, a múzeumok szabadon rendelkeznek jövedelmükkel, illetve igényeiknek legmegfelelőbb formában használhatják azt fel. Fejlődésük e szakaszában a múzeumok érdekeltebbé váltak jövedelmeik növelésében, illetve megtakarításaik fokozásában. A tények illusztrálására idézzük azokat a statisztikai adatokat, amelyekből kitűnik, hogy 1959-ben a múzeumok bevételei 17.836.000 dinárt, 1961-ben 50.464.000 dinárt és 1964-ben 174.140.000 dinárt tettek ki. Ezt a korszakot igen erős múzeumi propaganda jellemzi, a közönséggel, különösen az ifjúsággal igen szoros kapcsolatok alakulnak ki. A múzeumoknak a múzeumok vezető szerveivel szemben kivívott önállósága a múzeumok között is szorosabb együttműködést eredményezett.

A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság új alkotmányának lényegét képező társadalmi irányítási rendszer és közvetlen társadalmi demokrácia maga után vonja a múzeumok helyzetének megszilárdulását a társadalmi közösségben. A saját kebelükön belül megválasztott irányító szervek által vezetett intézmények az önálló munkaszervezetek minden jogát élvezik. A jelenlegi helyzet a múzeumoknak sokkal nagyobb bizalmat és tekintélyt biztosít a társadalomban. A kulturális munka - így a múzeumi szakterület - irányításában eddig bekövetkezett módosításokat az önkormányzatot előkészítő szakasznak kell tekinteni. A további működés sike-

re elsősorban a közösség által nyújtott támogatástól függ. Annak ellenére, hogy a múltban ezek az anyagi fedezetek nem tudták nagyszabású tervek megvalósítását biztosítani, egyre erősebb anyagi bázist jelentettek a múzeumok számára és lehetővé tették a tudományos és ismeretterjesztő kulturális tevékenységben meghatározott célok elérését.

A múzeumok további fejlődését most már az határozza meg, hogy az anyagi javak termelőinek kulturális és műveltségi igényei milyen mértékűek s hogy ezek kielégítésére mennyit kívánnak áldozni jövedelmükből. A kulturális életben elért eredmények iránti érdeklődésük nagyrészt attól a körülménytől függ, hogy rendszerünk a termelőknek, mint a szocialista társadalom fő tényezőinek milyen fontosságot tulajdonít. Az önkormányzat és a termelt munka szerint történő jövedelem-elosztás rendszere minden dolgozót arra ösztönöz, hogy teljesítőképeségét növelje és így hozzájáruljon a szakmai- és általános ismeretek színvonalának emeléséhez. Az önkormányzat tehát a társadalom minden tényezőjét, a lehetőségek maximumának megvalósítása érdekében, összehangolt és egyöntetű tevékenységre sarkallja, a szocialista társadalom egészét éppúgy, mint az egyes vállalatokat külön-külön is. Ez a tényező a múzeumok fejlődésében döntő fontosságú.

A múzeumok előzőleg érvényben lévő irányítási rendszere nem akadályozta meg ugyan az egyes múzeumok közötti szorosabb együttműködést, de nem is nagyon segítette azt elő. A múzeumok munkaközösségei saját keretükön belül dolgoztak és a lehető legjobb eredmények elérésére törekedtek. Ez a munkamódszer azonban a múzeumok egymástól való meglehetősen elszigeteltségét eredményezte, annak ellenére, hogy a múzeumok tevékenységük és a rájuk bízott javak természeténél fogva munkájuk koordinálására és igen szoros együttműködésre hivatottak. A múzeumoknak a kulturális problémák sürgős megoldása érdekében vállalt kötelezettsége a társadalmi közösség egészét arra kötelezi, hogy még nagyobb tevékenységet fejtsen ki annak érdekében, hogy ezek az intézmények rendelkezzenek a jó működésükhöz és további fejlődésükhöz szükséges elengedhetetlen feltételekkel.

A múzeumok munkaközösségei, mint az önrányítás legfelsőbb szervei, jelenleg abban a kedvező helyzetben vannak, hogy maguk határozhatnak minden olyan kérdésben, mely a kollektiva belső életére vonatkozik, illetőleg saját hatáskörben oldhatják meg a tevékenységi területükön belül felmerülő elvi problémákat is. A programok és tervek kidolgozása, a pénzüsszegek és a munkaközösségi tagok személyi jövedelmének szétosztása a munkakollektívák joga. A múzeumoknak a társadalmi közösségben betöltött új helyzete a múzeumi dolgozóktól megkívánja, hogy elhagyják a régimódi hagyományos koncepciókat, felszámolják az elavult módszereket, legfőképpen pedig, hogy aktíven résztvegyenek szocialista társadalmi viszonyaink fejlesztésének minden mozgalmában. A múzeumok belső arculatának megváltozása s a társadalmi közösségben betöltött új szerepe távlatokat nyit a múzeumok közötti kapcsolatok kedvezőbb megteremtéséhez, biztosítja a szélesebb és tartósabb együttműködést a múzeumok és múzeumi csoportok között. A jelenlegi szakemberhiányban, a múzeumi tárgyak védelméhez és fenntartásához szükséges eszközök elégtelensége mellett, a tudományos kutató munkát és az eredmények közre-

adását biztosító feltételek hiányában ez az együttműködés parancsoló szükség-szerűség. Ezt a szövetekezést úgy kell tekinteni, mint a muzeumok közötti kapcsolatok logikus fejlődésének eredményét, amely még magasabb színvonal elérését teszi lehetővé.

Nada Andrejevic-Kun

A MUZEUMOK SZEREPÉNEK NÖVELÉSÉRŐL A DOLGOZÓK KOMMUNISTA NEVELÉSÉBEN[†]

Az SzKP Központi Bizottsága nemrégén határozatot fogadott el: „A muzeumok szerepének növeléséről a dolgozók kommunista nevelésében”, amelyben konkrét intézkedéseket irányoznak elő a muzeumok munkájának javítására a szovjet emberek kommunista nevelése, az anyagi és szellemi kultúra emlékeinek, valamint a nép forradalmi hagyományai propagandája területén.

Elrendelik, hogy a szövetségi köztársaságok kommunista pártjainak központi bizottságai, a Szovjetunió Kulturális Minisztériuma és a szövetségi köztársaságok kulturális minisztériumai szervezzék meg minden muzeumban - az emlékmuzeumokat kivéve - a szovjet időszak - a Nagy Októberi Szocialista forradalomtól napjainkig - osztályait. A muzeumok kiállításain be kell mutatni a kommunizmus építésének sikereit a Szovjetunióban, a kommunista párt lenini irányzatának győzelmét, a szovjet nép harcát az SzKP programjának megvalósításáért, a párt intézkedéseit az ipar, a mezőgazdaság, a kultúra és a nép jólétének emelésére.

Az SzKP Központi Bizottságának határozata felhívja a pártszervezetek és a kulturális szervek figyelmét arra, hogy meg kell erősíteni a muzeumoknak kapcsolataikat az ipari és mezőgazdasági vállalatokkal, a tanintézetekkel, a szakszervezetekkel, a tudományos társaságokkal; feladatul tűzte ki a tájkatató mozgalom széleskörű elterjesztését, a nép bevonását a nép történelmi ereklyéinek, a gyárak, az üzemek, a kolhozok és a szovhozok történelmi anyagának gyűjtésébe, jobban használják fel a muzeumokat az iskolák és felsőfoku tanintézetek oktató és nevelőmunkájában, a politikai felvilágosítás rendszerében, a népegyetemeken.

A muzeumok egyik legfontosabb feladata - mondja az SzKP Központi Bizottságának határozata - hogy terjesszék ki felvilágosító tömegmunkájukat, különösen falun, vándorkiállítások rendezésével, korunk jelentős embereivel való találkozók megszervezésével, a hazánk szabadságáért elesett hősök emlékének megünneplésével.

A kommunista pártok központi bizottságainak és a szövetségi köztársaságok minisztertanácsainak feladata, hogy a Szovjetunió Kulturális Minisztériumával

[†] Megjelent a „Szovjetszkaja Roszija” 1965.május 22.-i számában.

együtt szervezzék át a köztársasági és helyi jelentőségű minisztériumok hálózatát, határozzák meg profiljukat és egyesítsék az egy városban található azonos típusu muzeumokat, számolják fel a felesleges adminisztrációs státuszokat a muzeumokban.

Abból a célból, hogy rendet teremtsenek a muzeumok létesítésében az SzKP Központi Bizottsága elrendelte, hogy új muzeumot, függetlenül hatósági hivatarozásuktól, csak a szövetségi köztársasági kommunista pártok központi bizottságainak engedélyével lehet létesíteni, a kulturális szervek javaslatára és csak abban az esetben, ha valóban szükséges az új muzeum szervezése, mikor valóban értékes anyagok és megfelelő helyiségek vannak kiállítás céljaira.

A Szovjetunió Kulturális Minisztériuma, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája elnökségével együtt kidolgozza, és a Szovjetunió Minisztertanácsának jóváhagyásra előterjeszti a határozatot a Szovjetunió muzeumi alapjáról, valamint az országos muzeumfejlesztési elveket, amelyek alapján megteremtik az egységes muzeumi rendszert, megszabják típusaikat és profiljukat, a kiállítási tárgyak kiállításának rendjét, ingyenesen átadják a muzeumoknak a népgazdasági tanácsok és a Szovjetunió Népgazdasági Kiállítása makettjeit, modelljeit, az ipari termékek mintáit, valamint a régészeti ásatások során talált tárgyakat.

A kulturális szerveknek intézkedéseket kell tenniük a káderek képzésének megjavítására, a muzeumi dolgozók és a specialisták - restaurátorok, stb. - képzésének emelésére, a muzeumok anyagi-műszaki alapjának megszilárdítására, kutatómunkájuk megerősítésére.

A Szovjetunió Minisztertanácsa Rádió, Televízió és Film Állami Bizottságai kötelesek szélesebb körben népszerűsíteni a muzeumi kiállításokat a rádión, a televízión és a filmen keresztül, a Szovjetunió Minisztertanácsa Állami Sajtóbizottsága pedig a sajtón keresztül propagálni a muzeumi kiadványokat, emlékkönyveket, vezetőket, katalógusokat, tájékoztatókat.

MEGJEGYZÉS A KIÁLLÍTÁSOK, TÁRLATOK ANYAGÁNAK RÖGZÍTÉSE C. JAVASLATHOZ

Érdeklődéssel olvastam a Muzeumi Közlemények 1. számában Bacsnányi Oszkárné cikkét és javaslatát. Első benyomásom az volt, hogy bizony hasznos lenne egy „kiállítási archívumot” létrehozni, az időszakai képzőművészeti kiállításokat diapozitíven megörökíteni. Különösen fontos lenne abban az esetben, ha a kiállítást kölcsönzött anyagból rendezték.

Megnyugtató volt az is, hogy a Muzeumi Főosztály elfogadta az újítást, de megdöbbentett az a kitétel, hogy jelenleg nincs rá pénz.

A számolás ugyan nem erős oldalam, de fényképezéssel elég régen foglalkozom. Találomra kiemeltem könyvtárunkból a Nemzeti Galéria újabban kiadott 10 katalógusát. Összeszámoltam, hogy egy-egy emlékkiállításon mennyi kép szerepelt. Az eredmény a következő: átlagosan 80 festmény, csak az Aba Novák kiállítás állt 210 műből. A szobrokat és egyszínű rajzokat nem számoltam, mert azok színes diát nem igényelnek, a fekete-fehér diapozitív pedig csak fillérekbe kerül.

Egy tekercs színes diafilm ára 50 ft, előhívás hivatalos ára 20 ft. Egy kiállítás anyaga tehát két tekercs filmre ráfér, ami 140 ft anyagköltséget jelent, a kísértő szövegre számítsunk egy tekercs magnetofon szallagot, az 81 ft, tehát összesen 220 ft. Ha egy évben öt ilyen kiállítást számítunk, akkor a dokumentáció 1100 ft-ba kerül. Olyan nagy összeg ez, ami nem fér bele a Magyar Nemzeti Galéria egész évi kiállításrendezési keretébe? Ha jól meggondolom, ezt az összeget még a bajai muzeum költségvetéséből is ki tudnám gazdálkodni.

Igaz, hogy a képek keretezése még külön költség, de ezt későbbi évekre is el lehet halasztani. Ha pedig egy példányban megvannak a diapozitívek, azok másolása, sokszorosítása már nem jelent különösebb akadályt. Felvetődhet még az is, hogy jelentősebb művészek emlékkiállításánál nem lehetne-e a Diafilmgyártó Vállalatot is bevonni a munkába, s akkor még ennyi kiadás sem merülne fel.

Meggondolandó az is, hogy esetleg a felvételt színes negatívra készítenék, amiről tetszés szerinti számban készülhet fekete-fehér papirkép, színes papirkép és színes diapozitív. Itt még az a lehetőség is megvan, hogy a másolásnál korrigálni lehet a színeket. Ez talán többletkiadást jelent az első kópianál, de a sokszorosításnál már olcsóbb, mintha fordítás filmmel dolgoznánk.

Ez egyébként már a szakemberek dolga, én csak amatőr vagyok és muzeológus. Így csak annyit tudok mondani, hogy bőségesen számolva is 1500 ft-ból elkészíthető egy esztendő kiállításainak színes dia dokumentációja. Ha pedig nagyon takarékoskodunk, elhagyhatjuk most a hangfelvételt is, ha a szöveg le van írva, később is felvehető, s ezzel is kb 500 ft-ot takaríthatunk meg. De az egyszer bekerült anyagot meg kell örökíteni!

Solymos Ede

FIGYELŐ

A működési engedélyek kiadásáról

Az utóbbi években szerzett tapasztalatok szerint egyes fenntartó szervek elmulasztják a kezelésükben lévő és a közönség előtt megnyitott muzeális gyűjtemények működési engedélyének kérését, más esetben a kérelmet utólagosan, a fenntartási kötelezettségek nem körültekintő értelmezésével terjesztik elő.

A kellő megfontoltság, körültekintő eljárás hiánya - mindenekelőtt egyéni kezdeményezések esetében - gyakran a helyi szervek által kezdetben támogatott létesítmény gyors elsorvadását, anyagának pusztulását idézi elő. Nem kétséges, hogy a megalapozatlan muzeumalapítások nem szolgálják, sem a műtárgyvédelem, sem a közművelődés érdekeit. A fenntartáshoz szükséges eszközök hiánya vagy bizonytalansága nem biztosíthat tervszerű, hasznos tevékenységet. Ilymódon a „működtetések”, egyébként áldozatos társadalmi munkák árán való erőltetése legfeljebb szűk lokálpatrióta szemléletet elégít ki és az illetékes megyei szervezetnek később mentési munkát, tehervállalást jelent, szakmai szempontból vitatható értékű eredményekért.

Mindezek elengedhetetlenül szükségessé teszik, hogy a megyei muzeumi szervezetek ne csupán ismerői, de irányítói legyenek a területükön folyó öntevékeny társadalmi gyűjtéseknek, egyetlen gyűjtemény (állandó kiállítás) se nyilváníthat meg a közönség előtt a megyei szervezet jóváhagyása, illetőleg a működési engedély megszerzése nélkül.

Megengedhetetlen, hogy a kiállítóhelyek, muzeumok alapításának ütemét ne a szakterület érdekeit, a helyi szervezet teherbíróképességét ismerő, illetékes hivatott szervek határozzák meg, hanem egyéb szubjektív érdekek vagy szempontok.

Az alapítási engedélyek kiadhatósága elvi elbírálásának tehát első fokon az adott megyei muzeum és megyei tanács (Budapesten a Fővárosi Tanács, ill. az illetékes főhatóság) szintjén kell történni. A vonatkozó rendelkezéseket és az eljárás módját az alábbiakban ismertetjük:

A muzeális emlékek védelméről szóló 9/1963.sz. tvr. végrehajtási utasítása (2/1965./I.8./MM.sz.rendelet) intézkedik az új muzeumok vagy muzeális közgyűjtemények létesítése rendjéről. A Vhr. „Közgyűjtemények” c. alatti szakaszainak rendelkezései értelmében új muzeum (muzeális közgyűjtemény) létesítéséhez a művelődésügyi miniszter hozzájárulása szükséges.

„Muzeummá csak olyan muzeális gyűjtemény nyilvánítható, amelynek működése az anyag gyűjtésére, feldolgozására és ismertetésére egyaránt kiterjed.”
(Vhr.14.§./1/bek.)

„Olyan muzeális gyűjteményeket, amelyek anyaguk terjedelménél, szervezetüknél és tevékenységüknél fogva még nem érik el a muzeumoktól megkívánt feltételeket (14.§.), a fenntartó kérelme alapján a művelődésügyi miniszter muzeális közgyűjteménnyé nyilvánítja.”
(Vhr.16.§./1/bek.)

A Vhr. idézett szakaszai szerint tehát az új létesítményt a muzeum vagy a muzeális közgyűjtemény kategória valamelyikébe lehet sorolni az adottságoknak megfelelő jellegű intézményként. (Lásd: Vhr.15. és 17.§.)

Az alapítási szándékot már a céltudatos gyűjtés megkezdése idején szükséges bejelenteni a megyei muzeumhoz (Vhr. 25.§./1/bek.), az egyéb (nem tanácsai illetékességű) kezdeményezések esetében a Művelődésügyi Minisztériumnak.

A muzeális intézménnyé nyilvánítás indokoltságát és lehetőségeit a megyei muzeum vezetőjének szakmai javaslata alapján a megyei tanács VB művelődésügyi osztálya felülvizsgálja. Egyetértése esetén felterjesztésben kéri a művelődésügyi miniszter jóváhagyását, a működési engedély kiadását.

A kérelmek előterjesztése kaposán általában két lényeges - a fenntartási kötelezettségekkel összefüggő - kérdéssel találkozunk, amelyek nem kellően tisztázottak megyei szerveink előtt. Az egyik inkább a korábbi „alapítások” esetében jelentkezik, amelyek létét az adott községi, járási, városi tanács alkalomszerű vagy rendszeres anyagi támogatása tette lehetővé. Több megyei tanács a létesítmény fenntartását a működési engedély kiadása után is az alsóbb tanácsai szerv gondozásában kívánja megoldani, bár a gyűjteményt a megyei muzeumok szerve részének tekintik. Egyes esetekben a községi, járási, városi tanácsok maguk kívánják, hogy saját kezelésben lévő muzeális intézményük legyen azzal, hogy annak fenntartását vállalják. Természetesen az alsóbb tanácsai szervek részéről megnyilvánuló támogatási szándékot pozitíven kell értékelni a a segítség módjára számos lehetőség változatlanul adott is (pl. kiállítások rendezéséhez költségek biztosítása, tárgyvásárlás, stb.), utalnunk kell azonban a pénzügyminiszter 125/1964./P.K.XIX./P.M.sz. utasítására, amelynek értelmében járásoknál, városoknál és községeknél muzeumi előirányzat nem tervezhető. A rendelkezés tehát a muzeumok fenntartását egyértelműen a megyei tanácsok hatáskörébe utalja. A megyei muzeumi szervezetek egységességén alapuló szakmai érdekek, ezen túlmenően a fent hivatkozott pénzügyminiszteri rendelet nem teszi lehetővé, hogy a megyei tanácsok a muzeumok fenntartását, közvetlen felügyeletét alsóbb szakigazgatási szervre ruházzák át.

A másik, mind gyakrabban-tapasztalható jelenség, némely megyei tanács azon elgondolására utal, hogy az új muzeális létesítmények működtetését saját kezelésében és közvetlen felügyelete alatt ugyan, de a kiadott működési engedélyen alapuló állami fejlesztéssel itéli biztosíthatónak. Magyarul: a kiadott működési engedélyt indoknak tekinti az alapvető személyi, költségvetési fejlesztés tervezéséhez. Minden további esetleges félreértés eloszlátása érdekében le kell szögeznünk, hogy a működési engedélyek kiadása nem szolgálhat alapul a folyamatos fenntartás elemi szükségleteit biztosító személyi és dologi hitelek igényléséhez. Ellenkezőleg; csakis a működési előfeltételek megléte, a folyamatos fenntartási kötelezettségek vállalása esetén foglalkozhat érdemben a Művelődésügyi Minisztérium a működési engedély kiadásával.

Az új muzeális létesítmény működésének jóváhagyását kérő felterjesztésnek a következőket kell tartalmaznia:

- a./ a fenntartó, közvetlen felügyeleti szerv megnevezése,
- b./ nyilatkozat az alapítási szándékról,

- c./ a létesítmény javasolt neve, jellege, gyűjtőköre, gyűjtőterülete,
- d./ székhelye, pontos címe,
- e./ felelős vezető (gyűjteménykezelő) neve, foglalkozása, szakképzettsége, alkalmaztatásának módja,
- f./ a gyűjtemény és az elhelyezésére szolgáló épület (épületnépsz) rendeltetésszerű ismertetése,
- g./ a működést biztosító (jóváhagyott) személyi, dologi előfeltételek ismertetése,
- h./ a fenntartó szerv kötelezettségvállalása, hogy a létesítmény működéséhez szükséges személyi és dologi feltételeket folyamatosan biztosítja.

Az új muzeális létesítmények jellegének meghatározásánál általában közgyűjtemények kategóriájába sorolt helytörténeti gyűjtemények (lásd: Vhr.17.§./1/ bek.b./pont), - általánosan falumuzeumnak nevezett - tevékenységével kapcsolatban merülnek fel problémák, Ezeket már a működési engedély kérése előtt kívánatos tisztázni.

A helytörténeti gyűjtemények gyűjtőmunkát végezhetnek, de gyűjtőtevékenységük csak a meghatározott tudományszak anyagára terjedhet. Tekintettel arra, hogy muzeumaink ellátottsága történéssz, helytörténész kutatókkal meglehetősen hiányos, feladataink között viszont hangsúlyozottan szerepel a korábban elhanyagolt legújabbkori kutatás, az e téren mutatkozó hiányosságokat ellensúlyozhatja az életképes „falumuzeumok” tevékenysége, amelyeknek feladata elsősorban erre kell, hogy épüljön és általában nem muzeológus szakképzettségű vezetője e munka végsőére alkalmas. A hagyományos muzeológiai szakok anyagát nem gyűjtheti, ill. ilyen irányú gyűjtése a megyei muzeum szakembereinek irányításával történhet.

A helytörténeti gyűjtemény feladata a muzeológiai értelemben vett helytörténeti kutatás, a gyűjtött anyag megőrzése, belső feldolgozása, bemutatása. (A község gazdasági, szociális, kulturális átalakulása, tsz-ek, üzemek alakulása, fejlődése, szokások, családi, társadalmi ünnepek változása, társadalmi, ifjúsági mozgalom, stb. stb.)

A helytörténeti gyűjtemény kiállításának teljessé tételéhez a megyei muzeumikölcsönöz hagyományos muzeumi anyagot (régészet, néprajz, stb.) a szükséghez képest.

Kevésbé problematikus az ún. kiállítóhelyek, emlékmuzeumok profilja. Ezek „...valamely kimagasló jelentőségű személyhez vagy történelmi eseményhez fűződő emlékmagyarázatot őriznek és mutatnak be” (Vhr.17.§./2/ bek.), esetleg paraszti, i-partörténeti vagy egyéb interiőr állandó kiállítások. Gyűjtőtevékenységet nem folytatnak, esetleges alkalmi gyűjtésük a kiállítás anyagának kiegészítésére szorítkozik. A kiállítás elkészítéséről, felújításáról, lecseréléséről a megyei muzeum gondoskodik. Működési engedélyükhöz lényegében a megfelelő helyiség, a fenntartási kötelezettség vállalása (vezető, őr, takarító, stb.) szükséges.

Megítélésünk szerint a létesítés, ill. folyamatos fenntartási előfeltételek biztosítása esetén a jelenlegi szakaszban elsősorban az ilyen jellegű „muzeumok” alapítása jelentheti a vidéki hálózat fejlesztésének útját. A megyei muzeumi szervezet szakmai támogatásával az ilyen létesítmények kiállításai feltétlenül színvonalasabbak lesznek az indokolatlanul gombamódra szaporodó „falumuzeumok” - legtöbb esetben s szinte szükségszerűen saját erőből rendezett - kiállításainál. Az elmúlt évek tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a kiállítóhelyek és emlékmuzeumok látogatottsága semmivel sem marad alatta a más jellegű kis intézmény látogatottságánál. A népművelési feladatok ellátására alkalmas, ugyanakkor a feldolgozatlanul gyűjtött anyag halmozódásával nem jelent újabb terhet a megyei muzeumok számára.

Muzeális létesítményeink szaporodása kétségtelenül a kulturális igény, a lehetőségek és a muzeumi népművelés kiszélesedésének növekedését jelzi. Ugyanakkor reálisan kell számolnunk jelenlegi adottságainkkal, hogy az alapítások üteme ezzel legyen arányban. Elsődleges feladat meglévő intézményeink megerősítése, személyi és dologi bázisának fejlesztése. Ilyen értelemben határozott a f. évi február hó 4-5-én ülésezett muzeumi Igazgatói Tanács is. Új muzeum létesítését csak igen indokolt esetben lehet engedélyezni, amennyiben az a meglévő muzeumok fejlődését hátrányosan nem befolyásolja.

Magyei tanácsaink az elmúlt években a muzeumok jó gazdáinak bizonyultak. Joggal remélhetjük, hogy a muzeumi terület egészének fejlődésére nézve fontos alapítások ügyében is nagy körültekintéssel és megfontoltsággal fognak eljárni.

K. L.

E szám munkatársai:

K o r e k J ó z s e f, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatóhelyettese,

N a g y G y u l a, az orosházi Szántó Kovács Múzeum igazgatója,

S z é k e s s y V i l m o s, a Természettudományi Múzeum főigazgatója,

F i l e p A n t a l, a sárospataki Rákóczi Múzeum igazgatója,

S z o l n o k y L a j o s, a Néprajzi Múzeum főigazgatóhelyettese,

S c h l a g e r K á r o l y n é, a Központi Technológiai és Muzeológiai Csoport munkatársa,

B o d r o g i T i b o r, a Néprajzi Múzeum főigazgatója,

N a d a A n d r e j e v i c - K u n, Jugoszlávia,

S o l y m o s E d e, a bajai Túrr István Múzeum igazgatója.

